

KATEDRA

Cena 2 EUR

Številka 3 • Letnik 5 • April 2009

Intervju
Dr. Ivan
Štuhec:
"Cerkev ni
popolna."

Vojna
svetov
Irak
Kongo
Gaza

9 770022 929009

AC-GA
Ljubljana 2009

Akademsko konferenca in generalna skupščina
mednarodnega združenja študentov politologije

Political science: Different perspective

4. do 9. maj 2009
Odprta predavanja

Predavatelji: Igor Lukšič, Mišo Alkalaj,
Lučka Kajfež Bogataj, Aleš Debeljak...

Informacije: www.acga.si

UNIVERZA V MARIBORU

ŠTUDENTSKI SVET

www.studentskisvet.uni-mb.si

ŠTUDENTOM
PRIJAZNEJŠA
UNIVERZA

PRAVA STRAN

www.studentskisvet.uni-mb.si

ZRCALO ZGODOVINE

6

Svojih dejanj niso nikoli obžalovali. Mnogi od njih še živijo in z molkom trpinčijo sebe in svoj narod, ki v kopreni zlaganih in vsiljenih polresnic išče spokoj in katarzo. To za narod in za splošen napredek ni dobro, saj se rana, ki ni zdravljena z ustreznim lekem, nikdar ne zaceli in povzroča vedno hujšo bolečino.

DRŽAVLJANSKA VZGOJA

12

Zmaga interesa manjšine, zmaga pohlepa, ki bo na kratek rok nekaj dejansko zaslužil, toda kaj bo imela od tega večina čez dvajset ali trideset let. Nemara izsušen hrib, na katerem bodo kot v Avstraliji divjali požari. Pozor: že danes bi morali popisati vse te uničevalce, da jim bomo lahko nekoč izstavili račun!

VOJNA SVETOV

14

Danes je pod velikim bagdadskim soncem vse povsem isto kot včeraj (12 mrtvih, 33 aretiranih, 5 angleških vojakov zajetih). Boj torej ostaja, in to srdit. V Iraku je še zmeraj aktivnih več kot 100.000 ameriških vojakov – da ne omenimo število tujih pogodbenikov, ki so opravičeni vsakih vojnih zločinov!

POGLABLJANJE KRIZE

18

Delavci v bogatih državah bodo obdržali delo, če bodo njihovi dohodki podobni kitajskim. Za isto stopnjo blaginje bodo morali vse bolj garati. Srednji razred bo ostal tako brez kapitalističnih kot tudi brez medgeneracijsko zagotovljenih pokojnin. Socialna država bo izvajala predvsem represivne in disciplinarne funkcije.

SOS DILEME

22

Niti slučajno ne smemo zapisati blaginja »in« mir, temveč »blaginja mir«, kajti brez miru ni blaginje in brez blaginje ni miru. Trgovina in ekonomija kot celota imata prvenstveno socialno funkcijo oziroma vlogo in bodisi zasebna ali javna bodisi skupna lastnina morajo delovati v smeri »blaginje miru«.

ZAPISI IZ MRTVEGA DOMA

24

A v paktu s hudičem je prav ta vera postala problem. Za Satana zato, ker kot pogodbeni stranka ne more izpolniti svojih obveznosti, za hudičevega učenca in pogodbenega partnerja pa zato, ker je na škodo ogromnega dela človeštva pristal na deal, ki očitno ne bo več zdržal prav dolgo.

KRASNI NOVI SVET

26

Moč priključuje še več moči, bogastvo še več bogastva, in če v nacionalnem okviru ni več mogoče zadovoljiti potreb povečanega bogastva, ne preostane druga rešitev, kot da se začnejo nadzorovati plantaže banan v Srednji Ameriki, obilna nahajališča rud v Južni Ameriki, naftna polja na Bližnjem vzhodu ...

INTERVJU

30

Mnenja sem, da spori, ki jih omenjate, nikakor ne smejo vplivati na to, da bo možnost sofinanciranja lahko diskriminirala posameznike samo zato, ker so z leve ali desne strani. To ni ne moja ne naša filozofija. Zavestno iskanje konfliktov in njihovo reševanje na ramenih študentov ni način delovanja ŠS UM in UM.

INTERVJU

8

Tolikokrat je poudarjena vloga škofa Rožmana. Nekateri škofje imajo občutek za politične stvari, nekateri pa ga nimajo ali pa ga imajo premalo. Škof Rožman je že bil eden takih in ni imel dovolj občutka za to, kako bi se bilo potrebno politično obnašati v tisti situaciji.

PROMETEJEV DNEVNIK

20

Poleg tega večina intelektualcev in celo nekateri ekonomisti odkrito priznavajo, sicer znan truizem, da velik del ekonomije sestavlja psihologija. Če se izrazim aforistično. Vrednost delnice na trgu lahko definiram s tem do katere mere ti verjameš, da jaz verjamem, da trg verjame, da je jo je vredno kupiti.

Naslovnica: Jernej Žumer

kolo fon

SLOVENSKI AKADEMSKI IN ŠTUDENTSKI ČASOPIS

KATEDRA**Založnik in izdajatelj**

Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškovo trg 15, 2000 Maribor

Zakoniti zastopnik Peter Vrtič
peter.vrtic@katedra-on.net**Uredništvo**T: 02 234 9100
F: 02 234 9102
info@katedra-on.net
www.katedra-on.net**Odgovorni urednik**Damir Mlakar
damir.mlakar@katedra-on.net**Glavni urednik**Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net**Izvršna urednica**Daša Purgaj
dasa.purgaj@katedra-on.net**Oblikovanje in prelom**

Denis Kebler

Sodelavci

Dr. Vesna Vuk Godina, Dr. Boris Vežjak, Andrej Adam, Dr. Samir Osmančević, Mag. Gorazd Kovačič, Dario Svetelj, Januš Rasiewicz, Samo Bohak, Simon Rajbar, Maja Kaučič, Rok Kralj, Matej Klarič, Jasmina Antonijević, Kristjan Jejčič, Milan Lazarevič, Monika Horvat, Sara Pokeržnik, Aljaž Selinšek, Gregor Lozar, Igor Bašin, Franja Pižmoht, Boris Strmšek, Matjaž Germ, Gregor Kuhar in Anej Korsika.

Karikature in strip

Jernej Žumer, Urška Babuder

Lektoriranje

Barbara Ojsteršek

MarketingBojan Horvat
GSM: 041 980 903
E-mail: info@katedra-on.net**Naklada: 8.000 izvodov**

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva. Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027. Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS

Dva naroda v enem

Verjetno ne obstaja druga tematika, kot je polpretekla zgodovina z narodno osvobodilnim bojem in povojnimi poboji, ki Slovence bolj deli, pa čeprav so dejstva znana. Partizani so se borili proti fašističnemu okupatorju, ki je predstavljal grožnjo celotni Evropi, zato so jih ameriški in britanski zavezniki priznavali kot legitimno uporniško silo v tem delu Evrope. Druga stran se zaradi drugačnega ideološkega ozadja partizanskemu uporu večinoma ni želela priključiti. A zakaj so se potem domobranci »poklonili« Hitlerjevi vojski? Zakaj niso mogli ostati nevtralni, čeprav bi tudi to bilo problematično? Morda jih je bilo strah, da ne bi bili pobiti in so zato iskali zaveznika, ki bi jih zaščitil. Ker pa je njihov zaveznik želel izbrisati slovenski narod, za to ni opravičila. Za nekatere je narodno izdajstvo največji greh, ki ga posameznik ali skupina lahko stori. Tako misleči so nedavno pred parlamentom mahali z zastavami črnega geparda in zbirali podpise za referendum o vstopu Hrvaške v Nato. Ni jim uspelo. Hrvaška bo vstopila v zvezo Nato in s tem postala še ena izgubljena duša. Tudi današnji izbrisani so nevede ali vede »zavrnili« slovenski narod in se odločili drugače. Ker pa so človekove pravice nad iz-

biro naroda, si slednji zaslužijo, da se jim povrnejo storjene krivice. Prav tako se je narodno osvobodilni boj zavzemal za človekove pravice, še posebej za pravico do obstoja Človeka in slovenskega naroda. Seveda ni bil nedolžen in je človekove pravice tudi kršil, še posebej po vojni, ko se je prelevil v revolucijo komunističnega pridiha. A ne pozabimo, tudi Američani so odvrgli atomski bombi na nesrečni japonski mesti Hirošimo in Nagasaki ter pri tem takoj ubili več kot sto tisoč ljudi. Kakšen zločin je šele to! Pri domobranskem boju oziroma kolaboriranju je bilo bolj kot slovenski narod pomembno ohraniti krščansko vero. Dvoje prepričan, dvoje narodov torej. Še danes je vsak v svoji matriki s svojo stranko, svojimi mediji, svojo resnico, med njiju pa se zažira velik prepad. Problema ne bi bilo, če ne bi živeli v eni državi in domnevno bili en narod. Brez okostenelih preteklih prepričanj bi morda to resnično postali. Sam sem ponosen, da so Slovenci pripomogli k zaustavitvi fašistične grožnje in obdržali slovenski narod. Tega prispevka ne more izničiti nobeno drugo dejanje. Za zaslepljenost in pobijanje na eni in drugi strani mi je žal. Je to dovolj za spravo? Mislim, da. Sedaj pa me pustite živeti naprej. ■

Aleš Kustec

NAROČILNICA

*Ime: _____

*Priimek: _____

*Naslov: _____

E-pošta: _____

Telefon: _____

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja vsak drugi ponedeljek v mesecu. Naročnina se plača na transakcijski račun 90672-0000339949 (skle: 00 1122008), odprt pri PBS. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškovo trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Razvajeni?

Naročite se.

Naročam se na mesečni časopis Katedra;

 5 števil (cena 9 EUR) 10 števil (cena 17 EUR) 20 števil (cena 32 EUR)

Poština in DDV sta vključena v ceno.

Katedra, moč besed

Temne sence iz preteklosti

Z odkopom grobišča v Hudi Jami se je v Sloveniji spet razplamtela razprava o izvensodnih pobojih in o dogodkih, povezanih z njimi. Poleg splošne zgroženosti in sočutja do žrtev se spet pojavljajo določena vprašanja in dileme. Poglejmo si nekatera.

GREGOR KUCHAR

V Sloveniji vlada splošen konsenz o obsodbi okrutnih izvensodnih pobojev in podpori pri iskanju in kaznovanju odgovornih. O tem se strinjajo vsi in ni potrebno poudarjati, da je to edino pravilno stališče. Vsi pa si zastavljamo vprašanje, kako se je kaj takega moglo zgoditi. Kako razumeti tako okrutnost?

Toda naj se nam zdi okrutnost grozodejstev iz perspektive 'civiliziranega' sveta 21. stoletja še tako sprevržena – da ne bo pomote, še kako prav je, da se nam tako 'zdi' –, je stvar videti nekoliko drugačna, če jo pogledamo v duhu tedanjega časa, torej v duhu časa vsesplošne svetovne morije. Naj zavzamemo tak ali drugačen pogled na polpretekle dogodke, se moramo strinjati, da je šlo za čas, ko sta imela pojma, kot sta življenje in smrt, drugačen pomen, kot ga imata danes. Šlo je za čas, ki je iz ljudi iztisnil najslabše, najsi bo zaradi doživljanja krivic, strahu za življenje ali zaradi maščevanja. K temu so seveda olje na žerjavico prilili še različni nazori. Nazori, ki so veljali za pomembnejše od človeških življenj, čeprav je šlo za nazore, ki naj bi človeškemu življenju služili – v končni fazi tudi za nazore, ki so preprečevali skupno obrambo proti okupatorju. Toda ne smemo pozabiti, da je šlo tudi za boj, ki je nazore izrabljajal za prevzem oblasti. In zdi se, da tudi tu vlada konsenz v slovenski javnosti, da je bil ta boj neupravičen. Gre za čas boja ideologij, od katerega je bila v veliki meri odvisna prihodnost človeštva, za razliko od današnjega časa, ko praktično ni debate, po kakšnih nazorih naj bo družba urejena. To pa še ne opravičuje prevzema oblasti, kjer je določena skupina izkoristila oborožen odpor in se pri tem ni niti malo ozirala na nazore, ki jih je zagovarjala, ter pri tem tudi odstranila ali utišala soborce in privrženca istih nazorov, sploh če so se jih preveč strogo držali. Ker pa družba, ki naj bi bila

urejena po med drugim tudi humanističnih nazorih, ne more obstajati na tako krvavem temelju, je o tem bilo treba molčati. O tem, da je moka nepreklicno konec in da je o tem treba govoriti, tudi vlada konsenz, čeprav ne tako splošen. Pri tem se postavlja vprašanje, na kakšen način govoriti o izvensodnih pobojih. Različne strani si ta način različno predstavljajo, način drugih pa označujejo kot politizacijo.

Politizacija oziroma nabiranje političnih točk z izrabljanjem izvensodno umorjenih, ki bi bili tako že drugič sredstvo za doseganje političnega cilja, je eno bolj vročih vprašanj, ki so jih sprožili odkopi množičnih grobišč. Mogoče je videti, da so mediji politizacijo izzvali z nekoliko provokativnimi vprašanji predsedniku republike Danilu Türku, toda ostru odzivi politike na neposrečno izjavo prej pričajo, da je bil to zgolj povod za neizogibno. Po eni strani je za politizacijo označen molk o omenjenih dogodkih, obtoževanje domobrancev in pretirano poudarjanje zaslug partizanov. Po drugi strani pa lahko enako označimo tudi ravno nasproten govor. Kar dela stvar tako aktualno, je dejstvo, da velja del sedanje slovenske politike za ideološke naslednike oblasti naše nekdanje države in tako tudi za naslednike odgovornih za povojne poboje. Drugi del politike pa naj bi veljal za politično silo, ki nas je te stare oblasti osvobodila. Da pa je zgodba še bolj zanimiva, obstaja del slovenske politike, ki se ga povezuje z domobranskim taborem, katerega podoba se giblje vse od posrednih krivcev za nastalo situacijo do nedolžnih žrtev morije.

Očitek, ki je implicitno vsebovan v raznih izjavah, marsikje pa najdemo tudi eksplicitne oblike, je: »Ali ne vidite, kaj so vendar 'komunisti' naredili – in zdaj boste spet volili 'komuniste'«. Pri tem ni pomembno, da politično elito, odgovorno za zločin, težko označimo za komuniste v pravem

pomenu besede. Kakor je tudi sedanje slovenske politike levice smešno označevati za komuniste. Oziroma vprašanje, ki iz tega izhaja: Ali je torej ne- oziroma manj moralno politično oblast zaupati strankam, ki so nekakšne naslednice režima, ki ima omenjene zločine na vesti?

Očitke lahko razdelimo v dve vrsti. Prvi letijo na sam pojem komunizma. 'Komunizem je krivec za vse zlo in je nasploh zavržena ideologija.' Pogost odgovor je, da krivec za izvensodne poboje ni komunizem sam po sebi, temveč zgolj izraba nazora za pridobitev oblasti. Ideja komunizma je pravo nasprotje tragičnim pobojem, sploh če iz njega odstranimo možnost nasilne revolucije kot sredstva razrednega boja. Drugi odgovor je, da moramo upoštevati takratno zgodovinsko situacijo, za katero komunizem kot nazor ni neposredno kriv, in da vsaj del zločinov lahko opredelimo kot povzročene (ne pa opravičljive) z zločini drugih. Tako ne preseneča, da Cerkev pogosto s prstom kaže na komunizem, pri tem pa, kot je opozorila že

Spomenka Hribar v Sobotni prilogi Dela (21.3.2009), pozablja na svoj del krivde. Ne smemo pozabiti, da je tudi Cerkev vojno poskušala izkoristiti za obračun s svojim tradicionalnim sovražnikom komunizmom, v katerem je videla večje zlo, kot v sodelovanju z okupatorjem, in pri tem izkoristila vero in zaupanje ljudi.

Druga vrsta očitkov se nanaša na neposredno politično in ideološko nasledstvo režima, odgovornega za zločine, kljub temu da gre za osebe, ki že zaradi svoje starosti ne morejo nositi neposredne krivde. Pri tem se pozablja, da je tudi sedanja slovenska levica pretrgala s staro oblastjo in sodelovala pri procesu osamosvajanja. Pozablja se, da je marsikdo iz 'desnega' tabora bil del starega političnega sistema. Predvsem pa se pozablja, da sledi politične kulture komunistične Jugoslavije nosijo praktično vsi pomembni politični akterji pri nas. Enim so blizu predvsem ideje socialne enakosti, drugim bolj avtoritarni način vladanja in prikrivanja nečednosti, tretjim pa sam kult osebnosti maršala Tita. ■

Huda jama – krik smrti

Slovenijo je pretresla vest o novem povojnem grobišču. Čeprav je Hudo jamo že leta 1990 omenjal Roman Leljak v svoji knjigi Teharske žive rane, je bil strah tistih, ki so o tem karkoli vedeli, še vedno tako velik, da je zadeva stala nadaljnjih devetnajst let.

JANUŠ RASIEWICZ

Odkritje je kljub temu grozovito, pretresljivo in še tako hladen človek ne more ostati čustveno nedotaknjen. Še posebej so pretreseni svojci tistih žrtev, ki za svoje rajne nikoli niso dobili mrliškega lista, niti podatka, kje je ta in ta oseba v seznamu mrtvih. Tako smo po lanskem tezenskem grobišču, ki naj bi skrivalo 15.000 žrtev, dobili še eno, ki se zaenkrat ocenjuje še zelo različno: od nekaj sto do, po nekaterih pričevanjih, celo 12.000; dejstva so še vedno skrita v jaških Barbarinega rova. Navzlic vsakršni špekulaciji o številu žrtev, o špekulativnih opravičevanjih zločina in strahu zločincev, ki kljub vsemu biološko sodijo v človeško vrsto, nekje globoko v sebi le čutijo zverinskost svojega

početja; mnogi ne morejo niti spati v temi. Stojimo pred oltarjem Civilizacije, kjer smo dolžni kot homo sapiens opraviti svoje očiščenje duše.

Slovar tujk nam pojem civilizacija razlaga takole: 1. - stopnja družbenega, ekonomskega, tehnološkega, političnega in kulturnega razvoja človeške družbe ali njenih delov v določenem obdobju 2. - kulturni in materialni dosežki posameznega naroda ali skupine narodov v določenem času in na določenem prostoru. Beseda ima izvor v latinščini, njen pomen pa se nanaša na osebne, svobodne odnose, torej na splošne človeške manire.

Ravno o teh manirah želim spregovoriti. Razlog najdem v vrsti različnih in nasprotujočih si odzivov na stra-

hovito razkritje Hude jame. Podoživljanje usode ljudi, ki so bili tako grozovito in zločinsko pokončani, mnogi so bili celo živi zakopani in posuti z živim apnom, v človeku čiste duše zanesljivo nekaj premakne. To je prva reakcija, nakar sledi vprašanje, kdo in čemu je to storil?

9. maj 1945 je za človeštvo nedvomno največja zmaga 20. stoletja, torej zmaga nad nacizmom in fašizmom. Istočasno pa se je zgodil veliki paradoks, to je nastop komunizma, ki se je utrdil v takratni Sovjetski zvezi in v celotnem vzhodnoevropskem prostoru. Ob svoji ekspanziji na vzhod je s svojimi zločinskimi metodami presešel vse prejšnje »... izme« in na najbolj okrutne načine pobil milijone ljudi. Danes vemo, da je bil izjemno organiziran, saj je za sabo potegnili velike množice prebivalstva, ki je iskalo zgolj izhod iz gospodarskega kolapsa, ki ga je prizadel konec monarhij. Vendar, pričakovanja so se izjalovila, prišel pa je trenutek spoznanja, s katerim se danes ukvarja srednja generacija, saj mlajši bežijo od grehov svojih prednikov in se z njimi niti ne želijo ukvarjati.

V Sloveniji še vedno nismo sprejeli zakona, ki bi komunizem zaznamoval kot zločinski režim. Nobena dosedanja oblast še ni premogla dovolj zrelih ljudi, ki bi zmogli ta korak, saj je vedno med predstavniki ljudstva več takšnih, ki so nezmožni normalnega človeškega dožemanja in moralne presoje, kaj je prav in kaj narobe, ko gre za temeljne človekove pravice in civilizacijske vrednote. Ta nezmožnost vodi v opravičevanje zločina zaradi nekakšnih višjih ciljev, saj so oni drugi zagrešili dejanski ali namišljen zločin. S to bedo razuma cepetamo na mestu in brezčutno hodimo po zemlji, prepojeni s krvjo naših sobratov, ki jim je smrt zadal okrutni ego »pijanih osvoboditeljev«. Pravico odločanja o življenju in smrti so si vzeli sami in kljub vsem normam medčloveških odnosov niso bili sposobni ničesar drugega kot revolucije in maščevanja. Niso spraševali po krivdi. Niso presojali po poti razuma in prava. Način eksekucij je bil tako okruten, da mu v človeški zgodovini težko najdemo primer. Povzeli so vse najgrozovitejše iz nacističnih taborišč in dodali barbarsko divjaške metode najbolj sprijenih specia-

listov mučenja. Svojih dejanj niso nikoli obžalovali. Mnogi od njih še živijo in z molkom trpinčijo sebe in svoj narod, ki v kopreni zlaganih in vsiljenih polresnic išče spokoj in katarzo. To za narod in za splošen napredek ni dobro, saj se rana, ki ni zdravljena z ustreznim lekem, nikdar ne zaceli in povzroča vedno hujšo bolečino. A njim to ni pomembno. Zanje je edini cilj imaginacija revolucije, ki so jo poimenovali socialistična.

Stalno iskanje neke širše, globlje, transcendentalne izkušnje v begu od dejanske resničnosti, takšne »kot je«, kar smo mi, naš lastni pogojeni um, je odraz popolne notranje nemoči in skrajnega egoizma. Torej, zakaj bi um, ki je prebujen, inteligenten, svoboden, sploh potreboval ta beg, čemu bi sploh imel kakršnokoli tovrstno »izkušnjo«?

Breme takšnega stanja duha je za tako majhen narod resnično ogromno. Še težji pa je premik v glavah posameznikov, da je to breme potrebno odložiti na prav poseben, očiščujoč način. Ni dovolj reči: Da, storjen je bil zločin, vendar zagrešili so ga neki drugi posamezniki, na to nisem mogel vplivati. Ni dovolj obžalovati dejanj preteklosti, saj smo plod te preteklosti vsi mi, ki smo se rodili v času po tem. Francoski pisatelj Claude Aveline (1901–1992) je v enem svojih del zapisal: »Nikdar ne reci: To je njihova krivda. Vedno je naša krivda.«

In ker je krivda naša, naj omenim še ostre polemike in nasprotovanja, da se umaknejo imena ulic, trgov, spomenikov in ostalih poimenovanj po osebah iz tistega, recimo ta hip, nejasnega časa. Če smo se leta 1990 odločili za demokracijo in samostojno državo, bi bilo higiensko odločiti se tudi za norme moderne države, ki spoštuje jasne, čiste in demokratične opredelitve, brez madežev in zaslepljevanj. Verjamem, da je to huda preizkušnja za vse tiste, ki so izšli iz privilegiranih vej bivšega režima in še danes črpajo bonuse te pozicije. Vendar, duša je čista le takrat, ko je notranjost kristalno bistra, ko so odstranjeni vsi madeži. Teh madežev je v naši polpretekli zgodovini preveč in potrebno bo končno storiti korak, ki ga zahteva dostojanstvo nacije, ki v končni posledici navzven kaže našo notranjo substanco. ■

Foto: Matic Štajs

Povojni poboji in nauki Cerkve

Dr. Ivan Štuhec predava moralno teologijo in družbeni nauk Cerkve na teoloških fakultetah v Ljubljani in Mariboru. Leta 1998 je postal direktor Zavoda Antona Martina Slomška, v okviru katerega deluje mariborska škofijska gimnazija. Med drugim pa je tudi član komisije Pravičnost in mir pri Slovenski škofovski konferenci.

ALEŠ KUSTEC

Za mlado generacijo so povojni poboji že davna zgodovina, s katero se ne želi ukvarjati. Bi se morala?

Kar se tega tiče, je tu vprašanje kolektivne zgodovinske zavesti. Mlada generacija ima sicer nasploh do zgodovine bolj distančen odnos v smislu 'to se nas ne tiče, s tem se naj ukvarjajo tisti, ki so v to bili vpleteni'. V preišljeni in prereflektirani zgodovinski zavesti ima tudi to za mlado generacijo neko mesto. Predvsem v tem smislu, ali se iz zgodovine lahko kaj naučimo ali pa se iz zgodovine nič ne moremo naučiti. Nekateri vedno rečejo, da se iz zgodovine nobene generacija nič noče naučiti in da hoče vsaka vse sama preveriti. Spet drugi pravijo, da bi vendarle bilo prav, da se iz zgodovine kaj naučimo. To sta nekako dve smeri. Jaz seveda zagovarjam stališče, da se je iz zgodovine potrebno kaj naučiti. Mislim, da bi bilo potrebno na pravi način tudi mlado generacijo uvajati v zgodovinski spomin. Ne tako, da jo obremenjuješ s tem, ampak na tak način, da mladi ljudje lahko ob tem razmišljajo o svoji lastni sedanosti in prihodnosti. Čas je sestavljen iz preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Vse tri dimenzije morajo imeti enako mesto in uravnoteženost v pojmu časa in v našem dožemanju časa. Tako da nekaj zgodovine je vedno potrebno.

Ta tematika v podobi »Hude jame« je ponovno močno razdelila Slovence. Ali bo ta razkol izginil šele s pozabo med novimi generacijami?

Mislim, da pozaba ni prava pot. Zgodovinski spomin mora ostati, zato bi bilo potrebno zanj tudi skrbeti. To pa seveda pomeni, da je potrebno zadeve iz preteklosti ovrednotiti. Dejstvom je potrebno dati tisto mesto, ki jim gre, in o njih povedati to, kar danes vemo. S pozabo se torej ne bi mogel strinjati. Generacija, kateri pripadam jaz, je povojna generacija in ni bila osebno in čustveno v to vpletena, zato imamo lahko že določeno distanco do tega,

kar pomeni, da stvari lahko presojava mo z večjo racionalnostjo. Mislim, da je torej naloga moje generacije, da te stvari naredi. Kakor hitro namreč vpletemo v to diskusijo tiste, ki so še živi in so bili vpleteni, smo takoj pri emocijah. Z njimi pa ne bomo daleč prišli.

Zakaj spravno dejanje v Kočevskem rogu leta 1991, ki sta ga izvedla pokojni nadškof Šuštar in takratni predsednik Kučan, ni bilo dovolj?

Mislim, da je tisto spravno dejanje bilo simbolično dejanje, ki pa za seboj ni potegnilo tega, kar se je takrat pričakovalo. Po eni strani mora država opraviti svojo nalogo. Potem bi seveda tudi

Taktično in strateško bi v situaciji, ko je bila Slovenija okupirana, bilo morda bolj smiselno in pametno, da bi tudi na Kranjskem kristjani šli v sodelovanje s komunisti ...

tiste organizacije, ki so bile vpletene v dogajanje pred, med in po vojni, morale opraviti svojo nalogo. Saj nekaj se je naredilo, ne moremo reči, da se nič ni naredilo. Naša povojna generacija pa mora predvsem s strokovnega vidika k stvarem pristopiti in reči, kako ona vidi te zadeve. To pa je nek proces. Pričakovanja, da bi s tisto spravno mašo v Rogu vse stvari rešili, so bila utopična. To se ne da tako rešiti.

Očitek leve strani je, da druga stran želi preko sprave vzpostaviti svojo interpretacijo zgodovine in izenačitev partizanstva in domobranstva.

Mislim, da moramo razlikovati – in to je tudi v stališču Cerkve zelo jasno – med nekaterimi idejami ter zgodovinskimi in političnimi gibanji, ki so na osnovi teh idej izvajala neko konkretno prakso. Kar se tiče same ideje marksizma, slednji je v svoji družbeni analizi povedal tudi kakšno resnico. Ni pa seveda povedal vseh resnic. Sredstvo,

ki ga je marksizem uporabil za razreševanje konflikta med delom in kapitalom, je seveda bila revolucionarna metoda. Se pravi, ukinitve lastništva in s tem seveda tudi kapitalistov. S tako metodo se Cerkev nikoli ni strinjala in mislim, da je imela prav, saj se je z njo naredilo ogromno materialne škode in osebnih tragedij. Če pogledamo najprej linijo, ki je nam, Štajercem, bila zmeraj bliže. Del kristjanov s Kocbekom na čelu, ki so šli v Osvobodilno fronto, je bil dejansko izigran, tudi sam Kocbek. To pomeni, da je bila stopnja zaupanja do idejno drugačnega partnerja na tej točki zaigrana. Tukaj je potrebno reči, da so komunisti izpeljali svojo ideologijo in strategijo dosledno in dobesedno na plečih tistih, ki so bili njihovi partnerji. V tem smislu so izgubili vso kredibilnost viza vi krščanske desne oziroma socialne politične opcije. Če pogledamo drugo plat, ki je bila na Kranjskem veliko bolj v ospredju. Kranjski katolicizem je bil do komunističnega gibanja ves čas zelo v distanci in dejansko tudi že v konfliktu pred

drugo svetovno vojno. Ta napetost je bila definitivno jasna. Taktično in strateško bi v situaciji, ko je bila Slovenija okupirana, bilo morda bolj smiselno in pametno, da bi tudi na Kranjskem kristjani šli v sodelovanje s komunisti, vendar z zelo jasnimi izhodišči in pozicijami 'ali bomo tako sodelovali kot se sodeluje ali pa ne bomo'. Tega ni bilo. In ker tega ni bilo, so si komunisti pridobili neko strateško prednost v smislu 'mi smo ponujali, vi pa niste sprejeli' oziroma 'mi smo tisti, ki smo se organizirali in šli v oborožen spopad z okupatorjem, vi pa ste mečkali'. To je bila kranjska situacija. Na Primorskem je bila situacija spet drugačna, saj ni bilo vprašanja, ali se bodo uprli fašizmu ali ne. Tam so se vsi uprli fašizmu, od duhovnikov do levičarjev, zato ker je na Primorskem fašizem v obliki nacionalizma že toliko let pritiskal na ljudi, da so bili slednji kar se tega tiče zelo enotni. Tako da je situacijo vedno potrebno pogledati iz teh treh pokrajinskih perspektiv. Če tako pogleda-

mo, potem z neko distanco lahko rečemo, da je bil Kocbek izigran, krščansko usmerjeni ljudje na Kranjskem so bili ne samo izigrani, ampak likvidirani in pobiti. Tudi marsikateri Primorec je bil izigran, npr. Tigrovce je partija na nek način posrkala ter onemogočila in zamolčala. Torej leva politična opcija v svoji strategiji pred, med in po vojni ni naredila nič takega, da bi bila vredna zaupanja. Ona ta popravni izpit še mora narediti. Če gledam sedaj politiko Pahorja, bi rekel, da si prizadeva iti v tej smeri. Če pa pogledam, kaj se v njegovem ozadju dogaja, pa tisti zadaj očitno niso pripravljeni iti v tej smeri.

Zakaj bi današnje leve stranke bile avtomatično naslednice prejšnjega sistema?

Saj želijo biti. Saj so se deklarirale kot naslednice. SD se v svojem programu ni odpovedala tej kontinuiteti. Opretila se je sicer proti povojnim pobojem, ni pa se odpovedala kontinuiteti. Poleg tega ne smemo tukaj pozabiti še na neka druga dejstva. Komunistična partija je v Sloveniji vendarle že leta 1942 likvidirala ključne osebnosti. Te likvidacije niso bile upravičene. Nihče ne more reči npr. za Natlačena ali Erliha, ki sta bila narodnjaka, da nista imela distance do fašizma in nacizma. To je iz njunega dotedanjega dela več kot razvidno. Ker so bile to močne osebnosti, so bile partiji v napoto. Vedeli so, da če teh ne bo, bodo ostali malo bolj zgubljeni. To se je potem res zgodilo, ker ni bilo več pravega voditelja. Tolikokrat je poudarjena vloga škofa Rožmana. Nekateri škofje imajo občutek za politične stvari, nekateri pa ga nimajo ali pa ga imajo premalo. Škof Rožman je že bil eden takih in ni imel dovolj občutka za to, kako bi se bilo potrebno politično obnašati v tisti situaciji. Po eni strani je reševal komuniste, po drugi strani pa je seveda moral biti na strani katoličanov, ki so bili večinsko vsi v vaških stražah in v domobranstvu. Ampak bi nenazadnje lahko na tisti nesrečni stadion, kjer je bila prisega, eventualno poslal nekega svojega zastopnika, ne pa da se je on sam tam pojavil. To so bile strateške napake, ki so potem v interpretaciji zgodovine odigrale ključno vlogo. Vsi smo se pri zgodovini učili, kako je škof Rožman blagoslavljal sovražnikovo orožje in kako je na stadionu blagoslavljal tako rekoč domobransko prisego Hitlerju. To je bila lekcija, ki smo jo

pri zgodovini jemali. In ta lekcija je bila seveda enostranska, saj ni bila diferencirano predstavljena. Nihče nam npr. ni povedal, da se je tudi za Tomšiča zavzel, tako kot za marsikoga drugega. Skratka te stvari so vedno večplastne.

Spomenka Hribar v nedavni Sobotni prilogi očita Cerkvi, da ni priznala lastne soodgovornosti ter da samo kaže s prstom na drugo stran.

Mislím, da je Cerkev v določeni meri del soodgovornosti že prevzela. V izjavah se je tudi že opravičevala. Nadškof Šuštar je to naredil. Cerkev gotovo ima del soodgovornosti. Cerkev je bila del tiste družbe. Okrog tega sploh ne vidim nekega velikega problema. Lahko rečemo, da je bila Cerkev dominantna družbena skupnost v času med obema vojnoma. Tudi v doktrinarnem smislu je Cerkev v tistem obdobju postavljala nekatere akcente, s katerimi se danes nikakor ne moremo strinjati. Prav tako ne moremo trditi ali na mikrolokalni ravni ali na ravni škofije, težko bi govorili o slovenski cerkveni pokrajini, ker še ni bila organizirana, da niso bile storjene določene napake. O tem ni nobenega dvoma. Cerkev mora tukaj sprejeti del soodgovornosti. Ampak neprestano kulpabiliziranje oziroma postavljanje Cerkve na zatožno klop kot tako rekoč glavnega krivca ni tisto, kar omogoča spravi proces. In to počne Spomenka Hribar. Ona ne odpre ust, ne da bi kulpabilizirala Cerkev, Tine Hribar ravno tako. S tega vidika je njun prispevek k spravi morda tam na začetku bil pozitiven, v nadaljevanju pa že od znamenitega Spomenkinega zaustavljanja desnice to ni bilo več pozitivno in ni šlo v smeri sprave, ampak vedno znova v smeri delitve. Njeno komentiranje zadnje izjave komisije Pravičnost in mir bom tako komentiral. V večini se strinja z izjavo komisije Pravičnost in mir. Pogreša pa to, da bi slednja vsebovala to, kar je napisano v domnevnem pismu nadškofa Vovka. Vendar ti isto pismo sploh ni bilo Vovkovo. Naknadno se je zelo jasno pokazalo, da se je zgodovinar ljubljanskega arhiva zmotil, ker je to pripisal Vovku. To je bil zelo verjetno osnutek, ki so ga Vovku ponudili v podpis, vendar ga on nikoli ni podpisal in ga tudi nikoli ni dal v javnost ali objavil. Sklicevanje na to, da je Vovk vendarle imel takšna stališča in da bi Cerkev danes morala imeti takšna stališča, kot jih je imel Vovk, se mi ne zdi pošteno. Zgodovinsko se je namreč dokazalo, da tega ne moremo pripisati Vovku. Iz besednjaka, ki ga v

tem pismu lahko prepoznamo, pa lahko sklepamo, da je ta osnutek bil poslan iz skupine, ki bi jo recimo lahko imenovali krščanski socialisti in so bili blizu Kocbekovemu krogu. Recimo, da so bili to Trstenjak, Fabijan, skratka vsi ti naši bivši kolegi, ki so po vojni potem optirali za socialistični družbeni red. Vendar Vovk tega pač ni podpisal. Zato se ne moreš na ta način sklicevati na to pismo in na avtoriteto Vovka, kot je to naredila Spomenka, in kritizirati pozicijo, ki jo je podala izjava komisije Pravičnost in mir. To se mi ne zdi pošteno.

Desnica oziroma njeni predstavniki velikokrat dajejo občutek, da želijo izbrisati komunistično obdobje iz slovenske zgodovine ter obnoviti stanje pred njim.

Sam tega ne bi tako razumel. Morda je kdaj kakšna izjava res šla v tej smeri. Vendar ne gre za izbrisanje spomina. Gre za to, da se zavedamo, da je teh petinštrideset let močno vplivalo na našo miselnost zaradi napačne in enostranske interpretacije zgodovine. Zato ima tudi mlada generacija določene predsodke, ki so ji bili vgrajeni v spomin. Petinštrideset let indoktrina-

cije je pustilo svoje sledove. Meni je nerazumljivo, da lahko danes v časopisu prebereš, da je potrebno zavarovati javno šolstvo pred zasebnim. Nič ne bi rekel, če bi se v zadnjih dvajsetih letih v Sloveniji povečal delež zasebnih šol na 25 odstotkov. Potem bi obstajal razlog, da nekdo ustvari preplah, da moramo zavarovati javno šolstvo. Vse to kaže na ideološko netoleranco, ki je zlepa ne bomo srečali v kateri drugi državi. V bivši vzhodni Nemčiji starši praktično po dnevnem redu ustanavljajo nove šole, pa nihče ne govori, da je potrebno zaustaviti zasebno šolstvo oziroma rešiti javno šolstvo. Ministri se navadno obnašajo uglajeno in z njimi se navadno da zmeraj pogovarjati, ampak ko prideš navzdol v državni aparat, je le-ta impregniran, ne bom rekel s sovraštvom, ampak z antipatijo do vsega cerkvenega in krščanskega. To ni normalno.

Ampak Slovenci, še posebej mlada generacija, nimajo radi, če jim nekdo zviška reče: 'Vi ste pa indoktrinirani, niste sposobni razmišljati s svojo glavo.' Ljudje se vedno temu uprejo.

Če rečemo v tem smislu, da je potreb-

no glave na novo oprati, je to gotovo narobe. Ampak da o teh zadevah ne moremo speljati ene normalne diskusije, ki ne bi bila takoj emocionalna in etiketirana, je pa problem, in to slovenske javnosti in medijev, tako da je razumljivo, da lahko potem mladi ljudje reagirajo nasprotno. Se strinjam. Takšen pristop je nevaren. Ta prostor bi morali odpreti za diskusijo ob dejstvih, ne pa za diskusijo ob ideološki impregniranosti in obremenjenosti. Neka dejstva so preverljiva, ampak si jih včasih morda niti ne upaš preveriti. Jaz moram za sebe reči zelo pošteno, da ko sem leta 1989 prišel iz Rima in sem vedel, da se takrat bliža nek konec tej zgodbi v Sloveniji, sem v Mariboru glede tega bil tudi zelo aktiven, saj sem v škofijski avli prirejal zadeve, ki jih drugod v Mariboru niso, ker novim demokratičnim pojavom niso dali prostora. Vendar pa pri študentih teh tem nisem upal odpirati, ker sem čutil, da bom v tem primeru naletel na zid ter da ne bodo o teh zadevah pripravljene diskutirati. Zato z njimi nikoli nisem načenjal teh zgodovinskih tem, razen če so jih sami načeli.

Cerkev dandanes v Sloveniji ne uživa velikega ugleda. Na to kažejo tudi nekatere javnomnenjske raziskave. Vas to skrbi?

Bom rekel, da me kar malo skrbi. Skrbi me zaradi tega, ker mislim, da je naša naloga v času, v katerem živimo, da govorimo takšen jezik, kot ga ljudje razumejo, tar da imajo občutek, da nam ne gre za to, da bi hoteli imeti oblast ali politično moč in z njuno pomočjo izvrševati svoje poslanstvo, ampak da smo sestavni del te družbe in da ne želimo nič drugega kot to, da lahko imamo svoja stališča ravno tako kot vsak drugi ter da jih smemo na glas povedati in da to še ne pomeni, da se Cerkev a priori vpleta v politiko. Malo več sproščenosti, znamenitega pojma sproščenosti bi si želel, ne pa te ideološke zateglosti.

Nedavno se je v Ljubljani med predavanji sprožila debata o papežu in njegovih interpretacijah kondomov v Afriki. Potem sem rekel študentom: 'Jaz nisem vsega prebral, kar je papež povedal, a ste vi?' Rekli so, da ne. 'Potem ste brali samo to, kar je bilo v časopisih.' Rekli so, da ja. In sem jim rekel: 'Vidite, že to je problem.' Papež je na svojem potovanju imel ne vem koliko govorov, ker nisem podrobno sledil njegovemu potovanju. V tistih govorih je veliko stvari povedal. Med drugim je povedal, kar je že stokrat povedal, da se Cerkev ne strinja s kontracepcijo, ki

preprečuje spočetje, ter da se ne striinja s splavom. Skratka povedal ni nič novega, le da je to povedal v Afriki in v okolju, kjer je AIDS. In sem rekel študentom: 'A ne sme povedati tega? Saj se bodo Afričani sami odločali. Eni ga bodo poslušali, drugi ga ne bodo.' A nismo dovolj tolerantni in pluralni, da sme papež tudi to povedati. Zakaj ne sme tega povedati in zakaj moramo takoj na to navaliti, da je to strašno narobe? Mislim, da Cerkev sme povedati, kar si misli o določenih stvareh. Danes namreč točno vemo, da Cerkev nima nobene avtoritete, s katero bi kogar koli prisilila, da mora slediti njenemu nauku. Vsak se sam odloči, ali sledi ali ne ter koliko, kdaj in na kakšen način sledi. Tega instrumentarija, da bi Cerkev kogar koli v kaj prisilila, nima. In hvala bogu, da ga nima.

Verjetno pa vseeno obstaja neka razlika med vlogo Cerkve v Evropi in Afriki.

Težko presojam, ali je to postal bolj evropski problem ali je to bil afriški problem. So afriški mediji in javnost enako obravnavali papeža ali pa ga je tako obravnavala predvsem zahodna Evropa? Kakor koli že, res pa je tudi, da je s kontracepcijo povezana industrija in da imajo eni od tega velik profit.

Zakaj se torej uporaba kontracepcije smatra kot greh?

Stališče Cerkve je, da je človek telesno, duhovno in duševno bitje in da tudi spolnost vsebuje te tri dimenzije in ne samo telesne. Z reduciranjem spolnosti zgolj na telesni vidik se odpre možnost za vse, čemur bi lahko rekli, da je tehnologija pri spolnosti. Če pa jemljemo spolnost tako, kot jemljemo celega človeka, potem je pri teh stvareh gotovo pomembno vprašanje, na kakšen način uravnamo rojstvo. Cerkev ne zagovarja stališča, da mora vsak spolni odnos voditi v spočetje, mora pa biti odprt za spočetje. Lahko se torej zgodi, ko partnerja tega ne pričakujeta, v neplodnih dnevih, in da tudi takrat znata sprejeti spočetega otroka. Cerkev od koncila, od Humane Vite naprej nikoli ni rekla, da je vsak spolni akt moralno dopusten samo takrat, ko bo prišlo do spočetja. Je pa to bila včasih pozicija Cerkve. Spolnost se je videlo zgolj v službi rojevanja otrok. Je pa ta pozicija na tem področju ustvarila marsikakšen predsodek, ki se ga še danes ne moremo znebiti. Spolnost je v službi medsebojne podaritve moža in žene in seveda tudi v službi rojevanja. Jasno spolnost mora imeti tudi nek sad. Če ne pelje v sad oziroma ustvarjalnost, saj spočeti nove-

ga otroka pomeni biti ustvarjal, potem je v nevarnosti, da se izrodi.

Ampak ali ni pričakovanje, da bodo množice ljudi sposobne prakticirati vzdržnost, utopično? Praksa tega ne potrjuje.

Mislim, da je to stvar vzgoje in kulture. Obstaja tudi praksa, kjer ljudje ne živijo tako, da živijo stalno vzdržno, ampak občasno vzdržno. Cerkev nima nič proti temu, da se mož in žena ravnata po ciklusu plodnosti in neplodnosti žene. Tukaj je obdobje, nekaj dni, ko je potrebno biti vzdržen. Kolikokrat pa se zgodi možu in ženi, da morata morda biti mesec dni vzdržna, ker je žena bolna. Torej vzdržnost je integralni del spolnega načina življenja. Vzdržnost ni nekaj, česar sploh ni. Vedno je, saj okoliščine v življenju pripeljejo do situacije, ko ne moreta imeti odnosa. Vzdržnost nikoli ni bila mišljena kot absolutna abstinenca in je tudi katoliška morala tako ne razume.

Vendar pa bi bil nekdo, ki je okužen z virusom HIV, prisiljen v takšno vzdržnost?

Na nek način bi ga ta bolezen silila v stalno vzdržnost, zato da ne bi okužil drugega človeka. Vendar pravijo, da tudi če se uporablja kondom, to še ni zagotovilo, da ne bo prišlo do okužbe. Obstajajo tudi takšni primeri. Rekel bom tako, če je nekdo kroničen pijanec, kaj mu drugega preostane, kot da se vzdrži. Nikoli več ne bo smel piti, niti zmerno ne bo več smel piti. In tako se mi zdi, da je tudi tu.

Ampak kronični pijanec za razliko od okuženega z virusom HIV tega načeloma ne prenaša naprej.

Vendar pa tudi kronični pijanec s svojimi vzorci vedenja v družini velikokrat prenaša te vzorce na otroke. In slednji so zato potencialni kandidati, da postanejo enaki. Ni sicer nujno, so pa bolj ranljivi na tem področju. Za vsako obliko zasvojenosti lahko podobno rečemo.

Tudi v duhovništvu velja absolutna abstinenca oziroma celibat. Prej sva govorila o javni podobi Cerkve. Spolni škandali v Cerkvi zagotovo škodijo njeni podobi.

Gotovo, da vsaka taka stvar škodi podobi Cerkve. Ker če so eden, dva ali trije pedofili v neki krajevni Cerkvi, o tistih vsi pišejo, njihova imena vsi poznajo. O tistih, ki se trudijo v svojem življenju, da bi živeli po zaobljubi, pa se ne piše in nihče o njih ne govori. Podoba je potem taka. Jaz sicer redko grem na te bloge in forume, ki so na internetu, ker nimam časa, ampak vsake toliko časa me kdo opozori, da si jih naj pogledam. Koliko je tam gneva in pljuvanja po duhovnikih. Duhovniki so pedofili. To izenačenje. Vsi duhovniki so pedofili. Nihče ne reče vsi učitelji so pedofili, pa je med učitelji bilo več odkritih primerov kakor med duhovniki.

Cerkev za ljudi nima enakega pomena kot druge ustanove. Pripisujejo ji višji, duhovni pomen in ji zaupajo, zato so takšna odkritja za ljudi še toliko bolj boleča.

Seveda, ker je to institucija, ki sebi pripisuje pravico do tega, da etično in moralno presoja. In če se pri njej kaj takšnega zgodi, ima to zagotovo drugačno težo. Vendar je tudi tukaj neka napačna podoba o Cerkvi. Cerkev smo ljudje. Zmeraj smo bili in zmeraj bomo ostali. Cerkev ni popolna. Ni *societas perfecta*. Meni gre ta izraz, ki se je uporabljal, da gre za popolno družbo, zelo na živce. Ker mi nismo bili in ne bomo nikoli popolni. Če ne bi bilo tako, potem ne bi Kristus prišel na ta svet, zato da nas odrešuje. Tisto, kar morda Cerkev dela napako, je to, da ne pokaže tudi svoje lastne ranljivosti, grešnosti in pomanjkljivosti, da ne pokaže na to, da so veliki svetniki bili tudi grešniki. Ampak če nekdo neko stvar v življenju zagreši in narobe naredi, to še ni nobena katastrofa. V območju krščanskega pogleda na svet to ni katastrofa, ampak je to lahko nov začetek in spodbuda. Tega je morda premalo. In kadarkoli Cerkev seveda deluje iz neke vzvišene oziroma avtoritarnih pozicije, iz pozicije, da pri nas pa tega ni oziroma ne more biti, takrat slabo oznanja. Poznamo torej nekatere realne probleme, pred katerimi si ne smemo zatiskati oči, vidim pa, da nekateri tudi v vodstvu Cerkve težko zmorejo, da bi se sprijaznili s tem, da so to realni problemi. Takšno olepševanje situacije je tisto, ki je zmeraj najbolj nevarno. To je tudi tisti problem, o katerem ste me prej spraševali. Na nek način me to boli in vznemirja, da ne naj-

Jasno spolnost mora imeti tudi nek sad. Če ne pelje v sad oziroma ustvarjalnost, saj spočeti novega otroka pomeni biti ustvarjal, potem je v nevarnosti, da se izrodi.

demo tistega jezika, s katerim bi temu svetu pokazali, da smo čisto navadni in normalni ljudje. Če verujemo v Boga, to na moralno etičnem področju nujno ne pomeni popolnosti, ampak pomeni samo to, da imaš neko smer, ki ji lahko slediš. Na tej smeri se moraš seveda truditi, a lahko pri svojem prizadevanju kdaj tudi padeš.

Zakaj je Vatikan postavil sedem novih grehov? Nekateri izmed njih so družbeno zelo angažirani.

Ne vem, če je v tem kakšna velika novost. Bolj gre za novo interpretacijo starih zgodb. V desetih zapovedih so zajeta vsa ključna področja našega življenja. Pa še Jezus je tistih deset zreduciral na eno samo, to je ljubezen do bližnjega, samega sebe in do Boga. Okrog tega se dejansko vse vrti. Res pa je, da neka večja občutljivost dandanes do okolja, do socialnih problemov itn. narekuje Cerkev, da v tem smislu formulira neke nove izraze. Ti grehi so spet tako strašno vznemirili vso slovensko in tudi siceršnjo javnost. Nihče pa se ni veliko ukvarjal z nekim drugim dokumentom, ki je te dni izšel v zbirki cerkvenih dokumentov, imenovanim Sveto pismo in morala. Odličan dokument, kjer ni govora o grehih, ampak o določenih usmeritvah, ki nam jih Sveto pismo daje. To je tudi dokument, ki nam kaže na to, da nam Sveto pismo dejansko ne odgovarja na vsa vprašanja, ki si jih danes zastavljamo, ter da je naša naloga, da s pomočjo Svetega pisma in tudi lastne pameti iščemo odgovore na tiste probleme in vprašanja, ki se danes odpirajo. K temu je potrebno pritegniti tudi spoznanja vseh vrst znanosti in potem oceniti, ali je neka stvar dobra ali slaba, je pravilna ali napačna. Moram reči, da je vrh Cerkve s tem dokumentom na področju moralne teologije naredil en ogromen korak naprej.

Med ene izmed teh sedmih grehov spada brezsrčno bogatenje, ki izhaja iz pohlepa. Ali ni pohlep sestavni del kapitalizma?

Pohlep je sestavni del človeka.

Ampak kapitalizem ga podpira.

Kapitalizem kot 'laissez-faire' ja. Kapitalizem kot družbeni red, ki prisega na to, da se trg do določene mere, ne pa v celoti sam ureja, je po mojem sprejemljiv. Ker tisti, ki mu meje določamo, smo mi, tako osebno ali kot državljan. Svoje pa mora opraviti tudi politika z orodjem, ki ga ima s pravnim redom. Če politika s pravnim redom določa meje, znotraj katerih se svobodno giblje trg dela in kapitala, potem smo

mi tisti, ki kapitalizem zajezimo ali pa mu pustimo, da podivja. Tudi če pogledate trenutne svetovne razmere in če pogledate cerkvene dokumente, so od leta 1961 vse okrožnice vedno govorile, da je potrebno vzpostaviti mednarodne nadzorne institucije trga kapitala, da se v svetu ustvari večja uravnoteženost in pravičnost. Nekaj se je naredilo, a očitno še vedno premalo. Dve stvari bi izpostavil. Po eni strani je pohlep vedno bil sestavni del človekove države in odnosa do materialnih dobrin, po drugi pa je to v sistemu kot sistemu vprašanje pravnega reda. Na čem temelji ta naš pravni red? To je po mojem veliko vprašanje. Mi smo se na nek način poslovili od starega rimskega naravnega zakona, ki je definiral tiste postulate, na katerih so pravniki gradili pravni sistem. Z novim vekom se ga je postopoma spreminjalo. Danes se pravniki vse bolj nagibajo k anglosaksonskemu modelu, ki bolj temelji na primerih. Ti dve tradiciji sta imeli vsaka svoj prav in nekakšna združitev teh dveh tradicij bi po moje bila smiselna pot za iskanje rešitev tudi za globalni svet. Nisem

Mi imamo neke vrste dogmo, da moramo delati 40 ur na teden. Kdo pa pravi, da ne moremo s 30-urnim delavnikom ravno tako shajati kakor s 40-urnim?

mnenja, da moramo zdaj, ko je nastala svetovna gospodarska kriza, za to kriviti sistem kot sistem, kapitalizem kot kapitalizem. Divjega kapitalizma, liberalnega kapitalizma kot 'laissez-faire' tako ali tako javno ni nihče več odobral. V praksi se ga je odobravalo in v pravnih poteh, ki so bile možne. Sicer pa nihče ne pristane na to, da pustimo trgu, da dela vse po svoje. Nedavno sem bil povabljen k sodelovanju na okrogli mizi o knjigi Naomi Klein, ki močno kritizira Friedmanovo teorijo doktrine šoka. Vprašanje je, ali je potrebno na njegovo teorijo gledati tako radikalno negativno kot gleda Naomi Klein. On je imel prav tudi v nekaterih stvareh. Kleinova recimo izrazito problematizira privatizacijo na področju kapitala. Mislim, da vsak s svojim premoženjem bistveno boljše in drugače ravna, kakor pa če je to družbeno premoženje. To se je dokazalo in ne vem, zakaj bi okoli tega morali imeti velike debate. To pa ne pomeni, da niso določene stvari nujno v skupni lasti, torej lasti države, ki z njimi upravlja. Obstajajo dobrine, ki ne morejo biti privatne, npr. voda ali zrak.

Ampak voda marsikje postaja privatna dobrina.

To je že problem in tu bi se vsi skupaj že morali zganiti. Mislim, da imamo v rokah vse mehanizme, da to preprečimo.

Eden izmed sestavnih delov kapitalizma je tudi potrošništvo. Ali ni slednje naravnano zelo materialistično in človeka odmika od duhovnega?

Zagotovo. To Cerkev ves čas govori. Zato smo tudi bili proti temu, da bi se potrošništvo še v nedeljo širilo. In kakšna kampanja se je takrat vodila proti Cerkvi. Zdaj pa vsi naenkrat začenejo kritizirati potrošništvo. Potrošništvo se omejuje tudi na ta način, da so dnevi, ko delaš, in so dnevi, ko imaš prosto ter imaš čas za duhovne dobrine, rekreacijo, medsebojne odnose itn. Mi imamo neke vrste dogmo, da moramo delati 40 ur na teden. Iz tega smo naredili dobesedno dogmo. Kdo pa pravi, da ne moremo s 30-urnim delavnikom ravno tako shajati kakor s 40-urnim? Poskusimo shajati s 30-urnim delavnikom.

Saj ni človeštvo od začetka zgodovine do danes delalo 40 ur na teden. To so principi, ki se jih sicer močno oprijemamo, a so vseeno zelo minljivi in kulturno pogojeni. Seveda lahko to pomeni, da bomo imeli manj denarja. Pa bomo recimo kupovali manj bencina in se bomo več vozili s kolesom. Nič ne bi bilo narobe, če bi se več vozili s kolesom. Kdor je bil v Nemčiji, na Danskem, Nizozemskem, ve, da se skoraj vsi ljudje vozijo v službo s kolesom. Če pogledate Maribor, pa nikjer ne vidite dvajset koles na kupu, še pred šolami ne. Torej gre za miselnost, ki jo je potrebno spremeniti. Ko je kriza, je potrebno iskati nove rešitve in te so morda bolj humane, kakor pa so bile stare.

Ljudje se načeloma nočejo omejiti, ker radi zadovoljujejo svoje čute z vedno novimi dobrinami. Tudi sam sistem podpira, da se vedno na novo in več proizvaja, da se potem lahko kupuje.

Ta gospodarska kriza nam bo verjetno pokazala, da tudi pri proizvodnji in potrošnji obstaja neka zgornja meja. Ne vem, če je prava perspektiva za ekono-

mijo in za človeštvo kot tako, da se vedno več proizvede in potroši. Kje ti najprej uničiš tisto, kar proizvedeš? V vojni. Vsaka gospodarska kriza je vedno potencialna nevarnost, da nekdo nekje sproži vojno, zato da bo zagnal proizvodnjo. Mislim, da ta nevarnost tudi sedaj obstaja in da se je sploh ne zavedamo. Lahko jo sprožijo ali nezadovoljne množice, ki bodo šle na cesto in bodo revolucionirale, ali pa bogati posamezniki, ki v gospodarski krizi toliko izgubijo, da nimajo nič več izgubiti, če sprovcirajo kje kakšen konflikt. Mislim, da sta to dve mini, na katerih je človeštvo vedno na nek način počivalo in živelo. Vprašanje je, če obstaja danes v svetu dovolj politične modrosti in mehanizmov, ki bi recimo to preprečili.

Si Cerkev dela medvedjo uslugo, ker se je tudi sama začela ukvarjati s kapitalom?

Mislim, da Cerkev ne dela narobe s tem, ker se ukvarja z določenimi zadevami, ki prinašajo dobiček. Vprašanje pa je, ali si pri tem prizadeva za to, da se to usmeri v dobrine, na katerih bodo ljudje participirali in bodo rekli: 'Dobro, da je Cerkev to naredila.' Ali pa se pri tem dela neumnosti in se ukvarja s stvarmi, v katerih lahko pride do pohujšanja. Če pogledava ljubi nesrečni T2. Mislim, da ni nič narobe, če se Cerkev ukvarja s tovrstno tehnologijo. Kako pa so tisti, ki so o tem odločali – in o tem ni odločal mariborski nadškof, da smo si na jasnem, ker kaj pa on ve, kaj se v T2 dogaja –, prišli na idejo, da bi kljub lastništvu Cerkve v ozadju s to tehnologijo ponujali tudi porno kanale, tega tudi jaz ne razumem. In za to ni nobenega opravičila. Ker ne more Cerkev oznanjati zdrave spolnosti, potem pa s takšno tehnologijo odpreti ljudem poti, da se nad tem naslanjajo. To škoduje. Nisem pa še nikogar slišal, ki bi rekel, da je narobe, ker je Cerkev v Mariboru naredila škofijsko gimnazijo in glasbeno šolo. V gimnaziji imamo otroke, katerih starši so najverjetneje člani SD-ja, vsekakor Zaresa ali LDS-a. Ko pridejo mimo mene, se pozdravimo in rečejo: 'Gospod Štuhec, fajn je, da imate tako zadevo tu.' Ljudje torej razumejo, da če Cerkev dela nekaj, kar služi ljudem, zato tudi mora nekje vzeti denar. Tudi gospod Potrč se mi je po eni izmed oddaj Trenja pohvalil, da je tudi njegov nečak bil v naši šoli. Hkrati pa se je v oddaji ves čas trudil, kako bi argumentiral, da Cerkev ni upravičena za določene stvari iz naslova denacionalizacije. Je to pošteno in dosledno? ■

Nasilje in šola

Večina med vami se verjetno rada spominja šolskih dni: osnovne in srednje šole. Učitelji, prigode, vragolije. Večina ma so spomini neboleči. Če si zavrtite fotografije iz tistega časa, ne morete za nikogar reči: ah, kdo bi si mislil, da bo nekega dne prišel v šolo z orožjem in ustrelil 15 sošolcev.

ANDREJ ADAM

Toda morija na šolah se nam nevarno približuje. Nekoč so o pokolih poročali iz Amerike, danes (lani in letos) se to dogaja na Finskem in v Nemčiji. Teror je vedno bližje.

Vprašanje, ki ga tukaj zastavljam strokovnjakom in zlasti vam (javnosti aktivnih državljanov), se glasi: Ali lahko prihajajočo nevarnost odvrnemo?

Če privzamemo, da je prihodnost odprta, da nas v resnici nič nepovratno ne določa, je odgovor na vprašanje pritrdilen. Nevarnosti se lahko izognemo, če bomo tako v šolskem sistemu kot v družbi nasploh sposobni ohraniti družbeno vez med ljudmi; če bomo znali ustaviti razraščajoče mestoma že absurdno negovanje sebičnih interesov in ohraniti socialno državo. Logika tega odgovora je – kot lahko vsakdo vidi – zelo enostavna. Sklepanje je vzročno posledično: vzrok za morijo na šolah vidim v načinu

ukinjati »nerentabilne« projekte, da imamo pravico do ekonomske devastacije okolja ipd., potem smo takoj postavljeni v področne anomalije – postavljeni smo na gladino družbe, za katero bi si Durkheim za vsako koledarsko leto upal napovedati število strelskih obračunov v šolah. Rečeno drugače: če družba razpade v nek anomičen konglomerat, postanejo šolski poboji družbeno dejstvo (v Durkheimovem pomenu besede, to je pomenu, da postanejo statistično napovedljivi). Iz rečenega je razvidno, da je »naš« način razpada družbene skupnosti tesno povezan z racionalnostjo, s kakršno so nas v zadnjih štiridesetih oziroma tridesetih letih morili zlasti ekonomisti. Gre seveda za paranoidno racionalnost, ki vidi v vsakem drugem človeku bodisi tekmeča, ki bo naredil vse, da vas premaga, opehari, potlači, izkoristi, bodisi sredstvo za doseg trenutnega cilja. Navedimo lokalni primer, saj se je

nad Mariborom se namreč topi v preobljudeno parkovno površino, po kateri se podijo različni preobjedenci, adrenalinski džankiji ipd. Razvoj? Profit za maloštevilne, uničevanje dediščine bodočih generacij. Ali torej vidite? Zmaga interesa manjšine, zmaga pohlepa, ki bo na kratek rok nekaj dejansko zaslužil, toda kaj bo imela od tega večina čez dvajset ali trideset let. Nemara izsušen hrib, na katerem bodo kot v Avstraliji divjali požari. Pozor: že danes bi morali popisati vse te uničevalce, da jim bomo lahko nekoč izstavili račun!

Tako, vidite, je videti pot v anomijo. Imamo družbeno kliko, ki svoj zasebni interes – da ga lahko uveljavi – obleče v skupni interes, s čimer mobilizira mnenje javnosti za svoje cilje. (Več o logiki tovrstnega obla-

čenja lahko izveste v predavanju Jožeta Kosa, ki je dostopno na spletni strani <http://www.zofijini.net/>.) Klikla nato s privoljenjem javnosti izropa naravne in socialne vire te iste javnosti. Za seboj pusti opustošenje, revščino (kar se ob sedanji krizi povsem jasno kaže), naravno in socialno opustošenje pa predstavlja primerna tla za vse mogoče anomalije – med njimi tudi za nasilje v šolah, ki ni nič drugega kakor odraz (simptom) dogajanja v širši skupnosti. Neka kolikor toliko urejena in nedisfunkcionalna družbena skupnost je potemtakem mogoča le, če so posamezniki (njeni člani) dovolj zavestni, če se zavedajo, da ne morejo živeti zgolj za svoje kratkoročno zadovoljevanje želja (ali celo kratkoročnih ciljev svojih podjetij). Vzgoja takšnih posameznikov je se-

Gre seveda za paranoidno racionalnost, ki vidi v vsakem drugem človeku bodisi tekmeča, ki bo naredil vse, da vas premaga, opehari, potlači, izkoristi, bodisi sredstvo za doseg trenutnega cilja.

razpada širše družbene skupnosti. Pri tem opozarjam na način razpada. Razpad neke družbene skupnosti sam po sebi namreč še ne proizvede posameznikov, ki so sposobni pobiti polovico razreda otrok. Če bi ljudje v kakšni skupnosti nekega lepega ugotovili, da ne morejo več živeti skupaj in bi se sporazumno razšli, to najbrž ne bi privedlo do katastrofe. A če družba razpade, ker se ljudem nenadoma zazdi, da je fino in dobro skrbeti izrecno zase, da ni nič hudega, če nas zanima zlasti dobiček, da naj se vsakdo znajde, kakor vé in zna, da je v imenu ekonomije neproblematično

kanček te paranoidne racionalnosti zajedel tudi v duha Mariborčanov, če ta duh sploh obstaja. Vzemite samo absurde razprave o univerzijadi. Ali ni univerzijada samo alibi za tiste, ki bi brez nje težje posegali v pohorske naravne habitate? Sedaj boste rekli, ampak saj Maribor rabi razvoj. Da, toda zanimivo prav Pohorje, ker diha s stoletnimi jelkami, ker je tiho, ker na njem gobe nabirajo tudi medvedi ipd. To, vidite, ni vzganjanje ekološke ideologije, ampak dejstvo. Pohorje je bilo takšno še včeraj in ponekod je še takšno. Toda sedaj to Pohorje izginja – kopni kakor ledena gora. Hrib

veda osnovna naloga šole, a hudič je v tem, ker si neka družbena struktura (pa čeprav je ta anomična) poskuša prikrojiti tudi šolo.

Teza oziroma vprašanje za konec. Kako vemo, da ni pretekla in potekajoča prenova šole (na vrsti je namreč gimnazija), ki se sicer kiti z izrazi, kot so kompetence, kritično mišljenje ipd., korak natanko v smer prilagajanja šole sebičnemu, paranoidno racionalnemu posamezniku? Kako torej vemo, da niso vsi visokoleteči cilji zgolj oblačenje nekih zasebnih interesov v interese danih skupnosti, mobiliziranje slepih in s tem korak v zgoraj opisano anomično stanje, ki ne bo prineslo nič dobrega? Vidite, tega ne vemo, ker inovatorji ne razmišljajo s svojo glavo in zgolj ponavljajo napake drugih.

DR. BORIS VEZJAK

V Katedri zaradi njene zgodovine in profila izdajatelja v veliki meri nastopajo študentke in študenti. Kot pisci in bralci. Mnogi med njimi so filozofinje in filozofi, kar je vzpodbudno. Na tem mestu smo že pisali, da nekateri politiki takih ne marajo.

Bolje brezposeln kot filozof

Svojo averzijo so najprej odkrivali ob Slavoju Žižku, zdaj še ob njegovem Stalinu, kot mu ljubkovalno pravijo le zato, ker se je tako blebetavo zareklo prvega. Minister za visoko šolstvo in razvoj je namreč tudi diplomirani filozof, kar je nenadoma postalo priljubljena tarča posmeha v očeh poslancev in članov največje opozicijske stranke.

Kakšne težave je imel Janez Janša s filozofi, na kakšen način jih je diskreditiral kar počez in kako jih je označeval za frustrirane, je bil predmet mojega zapisa v Katedri nekaj mesecev nazaj. Njegove vaje v slogu »ad hominem« so se odvijale predvsem leta 2004. Vmes so se zgodile nove volitve in istim akterjem gre v nos nov filozof. Gregor Golobič. Biti filozof je od nekdaj pač prikladna žaljivka. Kajti nič se ni spremenilo, ti so še zmerom nebodigatreba. En ništrc. Socialno so izključeni kot nekoristni, neuporabni, topomni, neživljenjski, nezaposljivi. Minister je moral že marsikaj požreti. Tik pred imenovanjem smo brali o njegovi izobrazbeni odvečnosti: »Tako pa bo sedaj tam ministroval filozof, ki je znan po tem, da je kar 19 let potreboval za pridobitev univerzitetnega naziva. Res svetel zgled slovenskim študentom.« Pomislite, gospod minister za visoko šolstvo ima diplomu iz filozofije! Le kako je lahko nekdo minister in hkrati diplomirani filozof? Nemogoče! Nבודijetreb diplo-

ma nebodigatreba človeka na napačnem in sploh nebodigatreba ministrstvu? In, pomislite, človek potrebuje 19 let, da konča študij filozofije! V tem času bi lahko počel toliko pametnejšega! Kaj naj počnemo z njim?

Seveda lahko takšne očitke niza le nekdo, ki se požvižga na argumentacijo. Ki jo gojijo kot filozofsko disciplino omenjeni nebudijetrebata. In ki je seveda ne želijo razumeti tisti, ki ne marajo tistih, ki jo uporabljajo. Edini smiselno ubranljiv očitek, če ga že poskušamo najti v tem zaničevalnem slogu, je tisti, da minister, ki študira toliko časa, ni najboljši zgled. Toda še ta pade, ko ugotovimo, da težava pač ni bila v ministrovih premajhni okupaciji s študijem, temveč v preveliki z drugimi rečmi. In čeprav sem na zgornji problem diskreditacije filozofov s strani dela politike opozoril na lanskem Unescovem dnevu filozofije v Cankarjevem domu, zadevo znova pogrevam, ker še zdaleč ni utonila v pozabo. Le nekaj dni nazaj so namreč na spletni strani SDS anonimni akterji znova potegnili očitek na plano in ga zanimivo začinili. Tako le: »Čeprav minister Golobič veselo govori o novi politiki, se ga slovenska javnost spomni tudi po dolgoletnem študiju filozofije (19 let), ki ga je kronal z zaposlitvijo v Ultri, t. i. visoko tehnološkem podjetju iz Zasavja ... Vsak lahko na spletni strani Zavoda RS za zaposlovanje preve-

ri, koliko podjetij je v preteklosti in koliko jih danes išče profil filozofa, z dolgoletnimi študijskimi izkušnjami, za delo na področju informacijskih tehnologij. Verjamemo, da bo aktualni minister z lahkoto razložil pot in način zaposlitve množici družboslovcev, ki zaradi neustrezne razdelitve univerzitetnih vpisnih mest v preteklosti danes s težavo iščejo ustrezno zaposlitev. Ampak minister Gregor bo znal razložiti, da pri njegovi zaposlitvi ni šlo za klientelizem.«

Nihče ne dvomi, da se minister svoj čas ni zaposlil v omenjenem podjetju s pomočjo prijateljev in znancev. Vendar to še ni dovolj za domnevo, da je pri tem šlo za klientelizem. Če bi namreč vzeli zares trditev anonimnega pisca na spletni strani največje opozicijske stranke, potem bi se preprosto moral zaposliti nekje kot filozof. Le takšna služba bi ga odvezala od izrečenega suma, da je domnevno zlorabil svoje socialne mreže za lastno zaposlitev. Tako rekoč je kriv, ker se ni znašel kot brezposeln na zavodu in vztrajal v filozofiji. Toda bilo bi kajpak čudovito, če bi se vsi lahko zaposlili tam, kjer bi opravljali delo filozofa. Žal to uspe le maloštevilnim. Zato nekaj tolažbe za tiste, ki ne bodo imeli sreče, da ostanejo poklicno zavezani Zofiji. Zaradi tega naj ne imajo prevelike slabe vesti; srčno so si tega želeli, a jim ni uspelo. In naj ne dovolijo, da jim drugi vzbujajo krivdo.

Ali je Irak možen?

Žal je odgovor pritrdilen. 20. marca smo "ovekovečili" šesto obletnico napada na Irak. Vojne, ki ne sme biti pozabljena, vojne, ki ponazarja zgrešeno dejanje tako političnih figur kakor tudi napačno percepcijo s strani širše javnosti.

SAMI AL-DAGHISTANI

Šest let in en dan kasneje po samoiniciativnem napadu koalicijskih sil, 21. marca 2009, pa na oddaji 24 ur na programu POP TV vidimo, kako se gruča ameriških in angleških turistov "sprehaja" (v spremstvu do zob oboroženih varnostnih sil, vojakov in policijel) po Bagdadu in Basri ... "Edino, kar nas moti," pravijo, "je razočaranje, da so muzeji zaprti ..." Kako naivno, ironično in celo pohujšljivo razmišljanje, po vsej verjetnosti zaobjeto pod vodstvom totalne provojne naravnosti.

Od Mezopotamije do ničesar ... bi se verjetno lahko glasil promocijski logo, ki bi ponazarjal "turistično" stanje današnjega Iraka: 170.000 ukradenih in uničenih zgodovinskih artefaktov, ki so segali preko bagdadskega kalifata vse do babilonske države in Mezopotamije; 1.320.110 mrtvih Iračanov ((ne) posredne smrti); 5.000.000 sirot; 2.000.000 vdov; skoraj 6.000.000 permanentno razseljenih Iračanov (2.778.305 znotraj in 3.000.000 zunaj Iraka), kar ponazarja največji zabeležek skupine beguncev v zgodovini Združenih narodov; 60 % iraškega srednjega razreda in inteligence je pobegnilo iz države; ustreljenih je bilo več kot 3.000 iraških akademikov, profesorjev in odvetnikov; 122.000 iraških otrok je umrlo do leta 2005, še preden so dočakali svoj peti rojstni dan; 80 % Iračanov (od 26 milijonov) še zmeraj nima zadostne oskrbe z vodo, elektriko in hrano; 75 % iraških doktorjev in medicinskih sester je pustilo svoje službe, 50 % od teh je iz Iraka pobegnilo; 50 % vseh Iračanov še danes živi pod pragom absolutne revščine! Sanje nekoga so postale resničnost drugega in dnevna grozodejstva nikdar doumeta realnost tretjega. Paralelni univerzumi očitno obstajajo, ne le na področju logike, kvantne fizike in literature, temveč tudi v ne-

čem bolj oprijemljivem, neposredno doživetem – v Iraku.

Dobrodošli, torej! V najnevarnejši državi na svetu! Kjer se dnevno zgodi 200 vojaških in uporniških operacij; kjer ZDA vsako minuto porabijo 500.000 \$ oz. 720 milijonov \$ davkoplačevalskega denarja na dan.

Zavoljo zgoraj naštetih, nehumanih in povsem nepotrebnih tragedij je zaželeno razumevanje naslednjega: edini izraz, ki je dokaz iraškega notranjega boja in determi-

nirane želje po osvoboditvi, je upor samega ljudstva! Ki je potreben in legitimen. Drugače povedano – edina oblika uveljavljenega in legitimnega upora proti tujim silam je boj proti osvajalcem. Irak nikdar ni podpisal kapitulacije, tako kot Japonska med 2. svetovno vojno ali Nemčija, Irak se ni nikoli predal, niti formalno niti osebno, zato so iraški uporniki (suniti, šiiti in kurdi) edina potrjena, popolnoma upravičena in potrebna sila v Iraku, ki se bori zavoljo samega Iraka – za iraško ljudstvo, zgodovino, kulturo, za iraškega Človeka!

Počasi polzimo v sedmo leto nasilne in popolnoma nesprejemljive okupacije ... Trenutki omahovanj izgrevajo kot tleče trske, usode človeških ljudi minevajo zaman, čas, čeprav se pomika (na slabše), zgleda kot da stoji ... Doživeli smo prihod

novega predsednik ZDA, nov načrt "organiziranega" izpeljevanja "nenasilnih" operacij v Iraku je načeloma postavljen, a kaj bo ta v resnici prinesel? Danes je pod velikim bagdadskim soncem vse povsem isto kot včeraj (12 mrtvih, 33 aretiranih, kopica ranjenih, 5 angleških vojakov zajetih). Boj torej ostaja, in to srdit. V Iraku je še zmeraj aktivnih več kot 100.000 ameriških vojakov – da ne omenimo število tujih pogodbenikov, ki so opravičeni vsakih vojnih zločinov! Četudi se bo do leta 2011 postopoma ameriška vojska iz Iraka umaknila, bo Irak za vselej ostal ne le fizično in psihično hendikepiran, temveč tudi država pod ameriškim političnim in gospodarskim aparatom, ki bo služil za nadzor celotnega Bližnjega vzhoda. Poleg tega je v Iraku delujočih več kot 300 tujih firm in korporacij, ki so si "prislužile" 100-odstotno lastništvo nad zemljo in več kot 40-letno licenco delovanja in obratovanja. Kratko malo – Irak je izgubljen ... Tako kulturno kakor tudi ekonomsko, da o moralnem ne govorimo.

Nasilje in ideologija hodita z roko v roki, enkrat krvavo, drugič na videz povsem neproblematično. Etika je v 21. stoletju popustila, njeno mesto so zasedle avtodestruktivne želje posameznika po zavojevanju drugega – kjer je subjekt sredstvo za dosego cilja in ne cilj na sebi. In največja ideologija vseh ideologij, ki samo sebe ne priznava kot takšno, se je pretvorila v uničujočo mašinerijo trgovanja z resnico.

Novinarji iz Iraka počasi odhajajo. Izčrpali so potrebne informacije, jih predelali in uokvirili v formo "embeded journalisma". Irak očitno tone v pozabo. Boj pa se nadaljuje. Interes medijev se je premaknil na drugo točko, a teh ne gre obsojati, saj smo z njihovo naravo poročanja dobro seznanjeni. Obtoževati gre marsikoga, a tudi to nam ne bo prineslo potrebnega zadovoljstva za nadaljnji boj. Povedano drugače – Iračani so krvavo igro nafte in človeških duš kratko malo že dobili. Zmagali so simbolno in moralno. Že na samem začetku boja, 20. marca leta 2003. Zdaj čakamo le na priznanje njihovega poraza. ■

Četudi se bo do leta 2011 postopoma ameriška vojska iz Iraka umaknila, bo Irak za vselej ostal ne le fizično in psihično hendikepiran, temveč tudi država pod ameriškim političnim in gospodarskim aparatom, ki bo služil za nadzor celotnega Bližnjega vzhoda.

V Kongu nič novega

Odkar pomnimo, teče debata o izkoriščanju bogastva afriškega kontinenta. Naravno najbolj bogat kontinent je paradoksalno tudi najbolj reven. Tovrstno izkoriščanje je svet sprejel za normalen pojav. Za Afričane so predvsem njihova rudna bogastva prekletstvo oz. breme, ki nad njimi lebdi že stoletja.

SIMON RAJBAR

Ukraden raj

S kristalno čistim morjem, nedotaknjeno džunglo in ustrežljivimi domačini nam televizijski oglasi ponujajo najbolj razburljiva in nasploh najbolj eksotična potovanja na celino zibelke človeštva. Ob drugem trenutku lahko na TV zaslonih spremljamo oglase Unicefa in Rdečega križa, opremljene s pozivi Amnesty International, ki ne kričijo o slabem zdravstvenem sistemu, represivni oblasti ali po boljšem šolstvu. Večina civilnega prebivalstva teh privilegijev ne pozna. Namesto tega je govora o humanitarni katastrofi, pomanjkanju vode, hrane, zdravil, nenormalni umrljivosti dojenčkov in nečloveških pogojih življenja. Celo afriške živali so več vredne od afriških ljudi, saj si turisti ne ogledujejo bede vsakdanjega življenja, temveč divje zverine, preden te postanejo preproga ka-

kšnega zdolgočasenega zahodnega poslovneža. »Pa saj je Afrika izjemno bogata z vsemi mogočimi naravnimi dobrinami,« boste rekli in imeli bi prav. Neskončen potencial obnovljivih energetskih virov pa še sploh ni dobro raziskan. Celina med drugim proizvede 57 % svetovne proizvodnje kobalta, 46 % diamantov, 39 % manganove rude, 31 % fosfatov in 21 % zlata. Samo Demokratična republika Kongo ima takoj za Čilom drugo največje nahajališče bakra na svetu, povrh pa še čistejšo rudo. Kongo pod svojo površino skriva 30 % vseh diamantnih zalog sveta, seznam in količina ostalih naravnih dobrin pa sta tako dolga, da jima skoraj ne moremo verjeti. Po vsej logiki bi morala biti ena izmed najbolj bogatih in najbolj razvitih držav sveta. Namesto tega ob progah železnic blodijo ljudje, ki z golimi rokami brskajo po grušču v upanju, da bodo našli kak dragocen kamen za bele gospodarje. Kongo še vedno živi v času koloni-

alizma, le da je zamenjal lastnike. Teh ne predstavljajo več kolonialni imperiji, temveč mednarodne korporacije, ki pod krinko podružniških firm mimo vlade, pa čeprav ta bolj ali manj obstaja le na papirju, sklepajo milijonske posle z lokalnimi gospodarji vojne. S tem se izognejo davkom, varnostnim predpisom, dobijo poceni delovno silo, svoje dobičke pa lahko maksimizirajo na zahodnih trgih, kjer porabnikov ne zanimata izvor dragih kamnov in kovin. Kljub temu da tečaji osnovnih surovin od leta 2002 stalno rastejo, imajo države in predvsem civilno prebivalstvo od tega bore malo.

Zakulisje

Za rudno bogata območja se bojujejo različne militantne skupine, od katerih multinacionalke za drobiž »kupujejo« pravice do izkopa. V teh skupinah se bojujejo tudi otroci, njihovi ostali vrstniki pa delajo v najmanjših rovih nevarnih rudnikov. Prakticiranje varnostnih

predpisov praktično ne obstaja. V rudniku Zvezda občine Ruashi so zemeljski udori in smrtne nesreče s tem postale tako pogoste, da so delavci za stroške zdravljenja ali pogrebov morali plačevati posebno premijo zasebni zavarovalnici. Postopna privatizacija zadolženih državnih rudnikov povzroča ogromno odpuščanje delavcev, kar pomeni vedno večjo revščino in stopnjevanje nasilja. Lani je minister za rudarstvo Martin Kabwelulu razkril, da je bilo kar 33,8 % kongovskega ozemlja prepuščenega rudarskim podjetjem. Ob tem lahko pozabimo na medetnično politično nasilje, ki je v dobrem desetletju terjalo štiri milijone žrtev. Z milijardami dolarjev v obtoku so pravi ljudje vseh ras, plemen in drugih nepomembnih fizičnih razlik našli skupen jezik. Etnične raznolikosti so le gorivo, s katerim poganjajo motorje do zob oboroženega prebivalstva. S tem se je posledično razbohotila tudi trgovina z orožjem, ki poteka po istih kanalih kot ruda, le z druge smeri.

Mednarodne ustanove pri takšni količini denarja podpirajo ropanje rudnih bogastev. Kongu v zameno za sodelovanje na mednarodni ravni obljublajo odpise skupno 12 milijard dolarjev dolga, a za njih postavljajo vedno nove pogoje. Tudi leta 2006 obljubljene finančne pomoči je bilo izplačane le 28 %, kar vladi ob pokrivanju dolgov onemogoča dolgoročne rešitve. Medtem se izkopavanje nadaljuje. Ob poskusih revidiranja zelo sumljivih visoko dobičkonosnih pogodb se je takoj oglasila Svetovna banka: »Vnovična pogajanja, ki potekajo v Demokratični republiki Kongo, povzročajo precejšnjo negotovost na mednarodnih finančnih trgih in spodkopavajo verodostojnost države kot cilja za investicije.« Država je tako potisnjena v šah mat pozicijo, saj brez mednarodne pomoči in tujih vlaganj ne more preživeti. Vse to za obstoj cenovno ugodnih izdelkov na zahodnih trgih. Tako se za dragimi kamni, tiskanim vezjem in kovinskimi izdelki v Afriki skriva umazan obraz kapitalizma. Morda sta prav ugodje in profit zahodnega sveta kriva za medijsko brezbržnost do celotnega kontinenta. Ko naslednjič gledamo oglase za luksuzna afriška potovanja, bi se morda bilo vredno vprašati, kdo jih ponuja in na račun koga. ■

Nedotakljivi

Nedavni izraelski napad na Gazo je pretresel mnogo ljudi: prizori pobojev, popolnega uničenja in beguncev so mnoge spomnili na Srebrenico, Bejrut ali Darfur. Toda »mednarodna skupnost« ni storila nič, da bi te grozote preprečila in da se v prihodnje ne bi ponovile. Zakaj?

LIOR VOLNEJC, TEL AVIV

PREVOD: ŠPELA GAŠPARIČ

Sodni mlini pa so včasih vendarle uspešni. Radovana Karadžića so aretirali in ga v naglici poslali v Haag, kjer se bo moral zagovarjati zaradi obtožb za vojne zločine. Meddržavno sodišče je izdalo nalog za aretacijo sudanskega predsednika Omarja Hassana Al-Baširja zaradi njegove vpletenosti v konflikt z Darfurjem. ZN so ustanovili posebno sodišče, kjer bodo sodili vpletenim v atentat iz leta 2005 na eno samo osebo, libanonskega premierja Rafika Harirja. Istočasno pa se izraelski ministri, odgovorni za smrt več tisočih civilistov in uničenje civilne infrastrukture v zadnjih napadih na Gazo in Libanon, prosto sprehajajo po predsedniških palačah v Evropi in Ameriki. Ni reš, da nihče ne govori o kršitvah človekovih pravic na Bližnjem vzhodu. Amnesty International je poročal o mnogih vojnih zločinih, ki so bili zagrešeni med napadom na Gazo. Med slednje prav gotovo spada uporaba bomb z belim fosforjem ter namerno uničevanje civilnih objektov: domov, uradov in izobraževalnih ustanov. Organizacija Human rights watch je pozvala EU in ZN, naj raziščeta možne vojne zločine, ki so jih zagrešili izraelski politični in vojaški voditelji. Celo nekateri izraelski vojniki, ki so bili udeleženi v napad na Gazo, so v svojih izjavah za izraelske medije napad označili kot »hladnokrvni umor«. Eden izmed njih je povedal: »V hišo smo vstopili tako, da smo zlomili vrata in takoj streljali v prostor, tako smo storili eno nadstropje za drugim ... To je zame umor. Če smo v prostoru našli osebo, smo jo morali takoj ustreliti.« Vendar tudi podrobna pričevanja o pokolih iz ust storilcev samih ne vplivajo na odločilne moške Zahoda. Nobena evropska država, razen Turčije, ni zahtevala preiskave o vojnih zločinih, ki jih je Izrael zagrešil med napadom, in nobena od njih ni podprla preiskovalca ZN,

Richarda Falka, ko je v svojem poročilu sredi marca ugotovil, da je Izrael v ofenzivi na Gazo zagrešil strahoten vojni zločin. ZDA tudi pod novim vodstvom še zmeraj trdijo, da je bil napad na Gazo upravičen in da se je njihovo ministrstvo za zunanje zade-

ve pravilno odločilo, ko je vložilo veto v Varnostnem svetu ZN pri glasovanju za resolucijo, ki je pozivala k premirju. V Izraelu se kar naprej pojavljajo glasovi, ki za obsežne poboje v Gazi krivijo kar Palestince same, mnogi med njimi spominjajo na nekdanjo predsednico vlade, Goldo Meir, ki je arabskim voditeljem povedala: »Lahko vam oprostimo, da pobijate naše sinove. Toda nikoli vam ne bomo odpustili, ker nas silite, da pobijamo vaše sinove.« Takrat so bili Izraelci nedotakljivi, in to so ostali še danes: ne dotaknejo se jih niti pozivi s celega sveta niti visoke moralne vrednote, ki naj bi jih zastopali.

Ne samo da mednarodna skupnost ne obsodi kršitev mednarodnega prava, evropske vlade in vlada ZDA ta grozodejstva celo omogočajo in jih zagovarjajo. Tako ZDA financirajo izraelsko vojsko in gospodarstvo s

približno 3,5 milijarde dolarjev letno, od leta 2007 do danes pa so Izraelu namenile že več kot 150 milijard dolarjev. Ena tretjina proračuna, ki ga ZDA namenijo za pomoč drugim državam, gre Izraelu. Večina orožja, ki ga je Izrael uporabil pri napadih na Gazo in Libanon, je bilo proizvedenega v ZDA, vključno z bombami z belim fosforjem, ki so civilistom v Gazi povzročale hude opekline, njihova uporaba pa je v nasprotju z Ženevsko konvencijo. Izraelska vojska se zanaša tudi na orožje, uvoženo iz EU. Slovenija, na primer, Izraelu vsako leto pošlje bombe v vrednosti 1,3 milijona Evrov, navaja Amnesty International v poročilu za leto 2009. Izrael pa v EU izvažajo orožje v vrednosti več milijonov evrov letno, ki je proizvedeno v Izraelu in testirano na civilistih na okupiranih palestinskih območjih. Toda izjemna gospodarska in vojaška pomoč, ki jo prejema Izrael, se ne more kosati s politično podporo, tako javno kot prikrto, ki izraelskemu režimu že 41 let omogoča nadaljevanje politike okupacije in širjenja ozemlja.

Konec aprila bo v Ženevi Svetovna konferenca o rasizmu 2009, kjer bodo predstavniki držav debatirali o človekovih pravicah, civilnih svoboščinah in mednarodnem sodelovanju pri odpravljanju rasistične diskriminacije v vseh oblikah, vključno z bojem proti ksenofobiji in apartheidu. Toda zdi se, da se bo ponovila zgodba z zadnje konference leta 2001, ko je trud sodelujočih zmotila odsotnost predstavnikov ZDA in nekaterih njenih zaveznikov, med drugim Kanade, Avstralije, Italije in Izraela. Ameriško ministrstvo za zunanje zadeve je trdilo, da se ZDA ne morejo udeležiti foruma, ki kritizira Izrael, ima protiizraelski pristop ter Izrael obtožuje rasizma. Pod črto to torej pomeni, da je sprejemljivo obtožiti afriške, azijske, arabske ali komunistične države, da so rasistične ali diskriminatorne, ni pa dovoljeno izraziti negativnega mnenja o »zahodni« državi, zaveznici NATA in ZDA. Izrael bo ponovno napadel. Kmalu. Vojni zločini se bodo ponovili kot star, nemi film. To lahko spremeni samo zunanji pritisk: če molčimo o okupaciji in blokadi Gaze, zagotavljamo s tem ponovne poboje. Novo gibanje proti Izraelu BSD (Bojkot, Sankcije, De-investicije) je žarek upanja, kot v primeru apartheida v Južnoafriški republiki, da lahko posamezniki spremenijo politiko vojne in rasizma. ■

Večina orožja, ki ga je Izrael uporabil pri napadih na Gazo in Libanon, je bilo proizvedenega v ZDA, vključno z bombami z belim fosforjem, ki so civilistom v Gazi povzročale hude opekline, njihova uporaba pa je v nasprotju z Ženevsko konvencijo.

Brandt za 21. stoletje

»Približuje se novo stoletje in z njim obeti nove civilizacije. Mar ne bi že zdaj začeli s postavljanjem temeljev nove skupnosti z razumnimi odnosi med vsemi ljudmi in narodi ter z izgradnjo sveta, v katerem bodo prevladovali medsebojna delitev, pravičnost, svoboda in mir.« Willy Brandt, 1983

ROK KRALJ

Današnji politiki nimajo nikakršnih pravih idej, kako se izklopiti iz grozeče ekonomske in družbene krize. Vse, kar počnejo, je mrzlično prizadevanje za ohranitev ekonomske ureditve, ki pred našimi očmi nezaustavljivo propada in uničuje vse pred seboj; pravzaprav sploh ne gre za neko ureditev (beseda namreč izhaja iz reda), pač pa bolj za globalno ekonomsko ne-ureditev oz. ne-red. Globalna ekonomija je nekakšen konglomerat egocentričnih in sebičnih nacionalnih ter korporativnih interesov. Zato tudi smo tam, kjer smo. A že če bi se ozrli v ne tako davno preteklost, bi našli mnoge dobre predloge, ki bi lahko izvlekli v globoko blato pogrezajoči se voz globalne ekonomije in druž-

be. Pri tem še posebej izstopa komisija, ki jo je vodil nemški kancler Willy Brandt.

Brandtova komisija

Leta 1977 je bil nemški kancler Willy Brandt imenovan za predsedujočega Neodvisni komisiji za mednarodna razvojna vprašanja, ki je leta 1980 objavila poročilo z naslovom »Sever-jug: program za preživetje« (vsi nadaljnji citati izhajajo iz poročila), kasneje znanega kot Brandtovo poročilo. Kateri so glavni poudarki tega poročila, vrednega pozorne preučitve?

Kot izhaja že iz samega naslova, je bil pomemben del poročila osredotočen na odnose med pretežno bogatim svetovnim Severom in revnim Jugom. Prevlada svetovnega Severa, ugotavlja komisija, izhaja iz »mednarodnega ekonomskega sistema, nje-

govih zakonov in predpisov ter njegovih mednarodnih trgovinskih in finančnih institucij«. V samem jedru problemov velike svetovne neenakosti, revščine, lakote, bolezni na eni strani ter ogromnega bogastva na drugi strani je (bil) torej sam ekonomski sistem, s svojimi zakoni in institucijami. Komisija je ugotovila, da je potrebno temeljito spremeniti celoten mednarodni ekonomski in družbeni sistem, čeprav se spremembe lahko razlikujejo od države do države. Poudarili so, da so pogosto prezrte ideje večjega človekovega dostojanstva, večje varnosti, pravičnosti in poštenosti enako pomembna merila razvoja, kot je ekonomska rast. Zato so osvetlili naslednja vprašanja, ki so ključnega pomena za razvoj človeške družbe: vprašanje revščine, zdravstvenega varstva, stanovanj, izobraževanja in enakopravnosti žensk. Z reševanjem teh problemov bi »povezali ekonomski razvoj s človeškimi vrednotami in kulturami«.

Brez pravih, vzajemnih medsebojnih odnosov na mednarodni ravni, ki morajo biti motivirani s »človeško solidarnostjo in mednarodno družbeno pravičnostjo«, ne bo mogoče doseči pravične delitve svetovne moči in svetovnih virov. Namesto ločenih, parcialnih interesov moramo identificirati skupne interese, kamor brez dvoma, ugotavlja komisija, spadajo: stabilizacija cen dobrin ter finančnega in monetarnega sistema kot tudi reševanje problemov, pove-

zanih z energijo, okoljem in hrano. Komisija se nadalje tudi ni strinjala, da se revščino rešuje samo z dajanjem zunanje pomoči, namesto tega se je zavzela za prestrukturiranje globalne ekonomije, da bi revne države dejansko lahko same prispevale k svojemu lastnemu razvoju; revne države bi morale trgovati z bogatimi državami pod enakimi pogoji. Poglejmo nekaj povsem praktičnih predlogov Brandtove komisije v luči poziva voditeljem vseh držav, naj nehajo »poskušati spraviti svojo hišo v red, medtem ko pozabljajo na ves preostali svet«:

Uvedba univerzalnega davka, ki bi se izračunaval po progresivni lestvici glede na prihodek države, najrevnejše države pa bi bile oproščene plačevanja tega davka. Zbrana sredstva bi bila »odgovorno namenjena celotni svetovni skupnosti, vložena dolgoročno in pregledno«.

Ustanovitev Svetovnega razvojnega sklada, z univerzalnim članstvom, ki bi financiral konkretne razvojne programe. Sklad bi lahko usmerjal denar, ki bi se zbiral z univerzalnim davkom, z davkom od izvoza orožja, s prihodki od »globalnih skupnih dobrin« itd.

Širša delitev moči in odločanja znotraj mednarodnih finančnih institucij, kakršna je Svetovna banka. Povečati se mora delež glasov manj razvitih držav, njihova zastopanost v operativnem menedžmentu in potrebno je decentralizirati aktivnosti teh ustanov. Nujno je potrebno reformirati mednarodni monetarni sistem in pri tem oblikovati Odbor dvajsetih, ki bi poskrbel za doseganje čim večjega soglasja na globalnem monetarnem področju. Komisija je med drugim predlagala ustanovitev mednarodne valute, ki bi služila uravnoteženju nesorazmerij med obstoječimi svetovnimi valutami in bi predstavljala svetovno denarno rezervo, ki bi še posebno koristila najrevnejšim državam.

A to so le nekateri od ukrepov Brandtove komisije, ki bi bili naravnost dobrodošli v času poglobljanja današnje krize. Politiki »jamrajo«, da nihče ne pozna pravih rešitev, a dovolj je že, da bi se ozrli v ne tako davno preteklost in z Brandtovega in še kakšnega drugega poročila obrisali prah. Sodelovanje in pravičnost, delitev odgovornosti, finančnih virov in dobrin so pravi »obeti nove civilizacije« 21. stoletja. ■

Poudarili so, da so pogosto prezrte ideje večjega človekovega dostojanstva, večje varnosti, pravičnosti in poštenosti enako pomembna merila razvoja, kot je ekonomska rast.

John F. Kennedy
in Willy Brandt

Implozija gospodarstva

Svetovna gospodarska kriza se pogloblja. Ekonomisti in politiki se niso pripravili soočiti s tem, zakaj je do nje sploh prišlo, zato izvajajo protikrizne ukrepe v isti smeri, v kateri je kriza nastala. Temeljno vprašanje je distribucija blaginje med delo in kapital.

GORAZD KOVAČIČ

Sedanja kriza je sistemska posledica kapitalizma zadnjih treh desetletij. Njegov glavni vzvod je bila odtujitev lastnikov kapitala od podjetij. Velekapital se je kopičil iz drobnih prispevkov desetih milijonov pripadnikov srednjega razreda v bogatih državah. Z naložbami v različne finančne sklade so hoteli pridobiti premoženje, ki bi jim v prihodnosti zagotovilo udobno rentniško življenje. Mnoge med njimi je v to pehala zaskrbljenost, saj jim država ni jamčila za spodobno pokojnino iz medgeneracijskega pokojninskega sistema. Akumulacijo velekapitala je poganjalo rentniško pričakovanje malih vlagateljev, ki niso niti vedeli niti jih ni zanimalo, kam se investira njihov denar in kako se ga upravlja. Z njihove perspektive je štel le nekaj: čim višji odstotek donosa. Pričakovana profitna stopnja finančnih naložb je vrsto let presejala svetovno gospodarsko rast. Upravljalci finančnih skladov so morali izumljati nove in nove načine, kako dosežati ekstra profite. Kjer so denar investirali v realni sektor, so povzročali brutalizacijo izkoriščanja delavcev: spodbujali so selitev proizvodnje v dežele brez socialne države, čemur so domači delavci lahko konkurirali le s prekarnim delom. Kjer pa so denar obračali v finančnem sektorju, so profite črpali iz pričakovanj, ki so imela vse manj kritja v realnem sektorju. Razred rentnikov kapitala si je ustvarjal bodočo osebno blaginjo na račun poglobljanja ekonomskih neenakosti ter rušenja socialnih pravic doma in v tujini.

A niti to mu ni zadostovalo. Zahteval je še višje profitne stopnje od tistih, ki jih je bilo mogoče doseči z delavskim znojem. Te stopnje so dosegali z manipuliranjem investicij v samem finančnem sektorju. Borzno rast so bolj kot realne bilance podjetij iz realnega sektorja poganjala pri-

čakovanja glede prihodnje rasti. Borzniki so unovčevali profite, ki jih ni še nihče ustvaril in ki niso imeli podlage v ekonomski vrednosti (ta po Marxu izvira iz dela), temveč v razliki med sedanjimi in pričakovanimi prihodnjimi cenami. Cene vsega, kar je bilo na borzah (delnice, surovine, nepremičnine, izvedeni vrednostni papirji ...), so rastle zaradi stalnega dotoka novega denarja, se pravi zaradi inflacijskega učinka. Borzno inflacija je poganjala preprosta in nevarna zanka: optimizem glede prihodnje

rasti cen je motiviral vlagatelje, da so nosili denar na borzo, dotok svežega denarja pa je dvigoval cene in potrjeval optimizem. Šlo je za množično samoprevaro, ki je matematično nevzdržna.

Prijemi, s pomočjo katerih so ljudje živeli na veliki nogi z odloženim finančnim kritjem, so se razširili tudi v sektor potrošnje. Ker potrošniki niso imeli dovolj velikih prihodkov, da bi plačali vse nakupe, v katere jih je prepričal marketing, in da bi kupili vse, kar so podjetja morala pro-

dati pod pritiskom vlagateljev, so vse dražje izdatke financirali s krediti. Ob tem so v Sloveniji zaradi dostopnosti kreditov cene družbeno zaželenih avtomobilov, stanovanj in cest oderuško rastle in številni so si zvezali roke za dolga leta, vključno z državo. Temeljni problem finančnega kapitalizma je bil torej ta, da je kapital pobiral previsoke dobičke in da je sistem lahko funkcioniral le tako, da se je raven blaginje prebivalstva nižala ali pa ta blaginja ni imela finančnega kritja v sprotnih dohodkih pre-

Finančni sektor je ustvaril tolikšne izgube, da jih država ne more pokriti. V realnem sektorju pa se odvija implozija. Več desetodstotnim padcem potrošnje in proizvodnje sledi odpuščenje delavcev, posledično varčnejša potrošnja gospodinjstev in nadaljnji osip naročil in poslov.

bivalstva. Strukturno protislovje tega kapitalizma je bila finančno nevzdržna distribucija ustvarjenega med kapital in delo. Tako obseg kapitalne rente kot tudi obseg blaginje sta bila balona. Zdaj sta oba počila.

Finančni sektor je ustvaril tolikšne izgube, da jih država ne more pokriti. V realnem sektorju pa se odvija implozija. Več desetodstotnim padcem potrošnje in proizvodnje sledi odpuščanje delavcev, posledično varčnejša potrošnja gospodinjstev in nadaljnji osip naročil in poslov. Dosedanji gospodarski sistem, ki je temeljil na nenehni rasti, od katere pa si je kapital odtrgal prevelik kos pogache, ne funkcioniira več.

To, kar je zares alarmantno, so ukrepi, s katerimi skušajo finančniki, makroekonomisti in politiki obrniti negativno spiralo gospodarskih aktivnosti v smer rasti. Ukrepi so dveh vrst: retorika optimizma in dodatna redistribucija v prid kapitala.

V času nenormalne rasti je bil diskurz t. i. finančnih strokovnjakov (z očitno trhlimi analitičnimi sposobnostmi) psihologističen: prigovarjali so človeškemu pohlepu in slikali

optimizem. Ta diskurz ni bil znanost, pač pa način trženja, ustrezen temu, da je psihologija tičala v jedru gospodarske rasti. Toda zdaj postajajo vlagatelji in potrošniki vse bolj realni, zato pozivi k optimizmu in upanju ne učinkujejo več.

Drugi tip ukrepov je redistribucijski: vlade ravnaajo na eni strani tako, da stimulirajo podjetja in krijejo izpad profitov, na drugi strani pa poddržavljajo izgube finančnega sektorja. Vse to na račun dolgoročnega zadovoljevanja davkoplačevalcev, ki bodo državna darila kapitalu plačali z znižanjem plač, krčenjem socialnih pravic in razvrednotenjem denarja. Nihče se ne sprašuje, s čim bodo kupovali izdelke in storitve podjetij, v katerih bodo zaposleni. Bistvo protikriznih ukrepov je v tem, da se blaginja še dodatno prelija od prebivalstva h kapitalu, pa čeprav je krizo povzročilo prav blaginjsko nesorazmerje med delom in kapitalom. Le da je prej kapital izsiljeval državo in delavce z grožnjo, da bo v tujino odpeljal delovna mesta (odliv koristi), zdaj pa njegovo nesramnost pooseblja Igor Bavčar z zahtevo: »Če ne pokrijete mojih dolgov, bom dvignil roke in bo vse propadlo.«

Če bo neoliberalna receptura, ki je povzročila krizo, krizo tudi rešila, ji bo to uspelo le na račun drastičnega padca blaginje večine prebivalstva. Delavci v bogatih državah bodo obdržali delo, če bodo njihovi dohodki podobni kitajskim. Za isto stopnjo blaginje bodo morali vse bolj garati. Srednji razred bo ostal tako brez kapitalskih kot tudi brez medgeneracijsko zagotovljenih pokojnin. Socialna država bo izvajala predvsem represivne in disciplinarne funkcije. Demokracija bo še bolj farsična ali pa je ne bo. Ideologija privatizma in individualizma bo še naprej depolitizirala državljane in delavce. Korporacije bodo še bolj vsemogočne. In v ekonomski znanosti se bo nadaljevalo dosedanje enoumje, ki ni zmoglo niti predvideti krize, niti ne zmore proizvesti teoretične alternative neoliberalnemu kapitalizmu.

Če pa neoliberalizem ne bo zmogel rešiti samega sebe, bo bolj egalitarna redistribucija blaginje nujna. Ekonomski nacionalizem se bo okreplil, nacionalni interes pa bo mogoče zavarovati le z nacionalizacijo celih sektorjev gospodarstva. S tem se bo odprla priložnost za udeležbo prebivalcev v blaginji na novi podlagi, pa tudi za trajnostni gospodarski sistem, ki ne bo zasvojen z rastjo. ■

Kosti

Piše: Dario Svetej

Nič novega na sončni strani Alp. Za denar se prodajajo moralne vrednote in ponos, za ščepec oblasti načela. Navadnemu nategu se v teh krajih neredko reče dober posel, namernemu zavajanju reklama, prozorni politični marketing političnih kameleonov pa se nemalokrat odčitava celo kot iskreno prizadevanje za boljši jutri. Komolčarji brez hrbtenic in samovšečni povzpnetniki s kroničnim pomanjkanjem vrlin tod uspevajo izvrstno, sijajni ustvarjalni duhovi in neuklonljivi iskalci resnice neprimerno manj. Ni jih malo, ki tarnajo nad vladavino mediokritete in negativne konkurence ter ugotavljajo, da pri nas v bistvu še vedno vlada dobri stari sistem. Sistem, v katerem se vladajoči izgovarjajo na (sistemske) napake iz preteklosti in storijo bore malo ali pa sploh nič za njihovo odpravo. Sistem, v katerem vsake toliko časa na motno površje priplavajo vselej popularne delitve na rdeče, bele in črne, sistem, kjer se vsakokratna vladajoča »elita« namesto s prihodnostjo vedno raje ukvarja s polpreteklo zgodovino, pa naj gre za povsem običajne kosti na šokantnih prizoriščih nekdanjih povojnih pobojev ali za okostnjake, ki v prenesenem pomenu iz omar pri nas padajo tako rekoč na vsakem koraku.

Da so omenjeni »eliti« pri tem početju množični mediji pri nas v veliko pomoč, ni nobena novost, temveč notorično dejstvo to, da se pri nas ne more zgoditi prav ničesar, kar se ne bi na koncu povsem spolitiziralo oziroma prepustilo na milost in nemilost najrazličnejšim strankarskim veljakom. Priznajmo: pregovorno potrpežljivo ljudstvo, ki se v redkih trenut-

kih samokritike zna primerjati s Cankarjevimi hlapci ali celo Butalci Frana Milčinskega, na koncu mirno prebavi sleherno nebulozo in nesposobnost svojih političnih ve(se) ljakov. Da bi med slednjimi kdo končno pričel skrbeti za koristi vseh državljanov oziroma davkoplačevalcev, namesto le za svoj žep in za koristi svojih somišljenikov – to pa že ne! Ne, pri nas se raje preštevajo kosti in se modruje o tem, kaj z njimi storiti potem. Ko z njimi ne bo več mogoče nabirati političnih točk ...

Sicer pa težava doline Šentflorjanske po moje ni le v tem, da niti njen predsednik ne ve natanko, kaj so prvorazredne in kaj drugorazredne politične teme. Še veliko huje se mi zdi, da v tem »raju pod Triglavom« očitno ni nikogar, ki bi bil sposoben sestaviti listo prioritarnih nalog, potrebnih za spopad z aktualno krizo oziroma za razvoj države. In ki bi nato s strokovnjaki preprosto deloval v tej smeri, ne pa si nenehno izmišljal nove izgovore ali strategije. Po vseh izgovorih in neskončnih usklajevanjih je gotovo že skrajni čas za odgovore na nekatera ključna vprašanja. Sicer pa: kdaj bo že odklenkalo potratni in neučinkoviti strankokraciji, ki se ji tod reče demokracija? Kaj je denimo z ukrepi, ki bi enkrat za vselej opravili z razbohoteno in sleherno zasebno iniciativo dušečo birokracijo ter nesposobnimi politi(kant) i? Pa menda ja ne, da bomo nekoč v svetu prepoznavni predvsem kot država, ki ni znala izkoristiti svojih prednosti in posebnosti? Kot država, ki nikoli ni zmogla trezno opraviti s preteklostjo. Kot država, ki nikoli ni znala dostojno ravnati niti z mrtvimi, kaj šele da bi znala (po) skrbeti za žive ... ■

Upanje v dobi somraka

Sherwin Nuland, pisatelj in kirurg, v svoji »meditaciji« o upanju (lahko najdete na spletni strani http://www.ted.com/index.php/talks/sherwin_nuland_on_hope.html), citira politika in pisatelja Vaclava Havla, ki meni, da upanje ne sestoji iz pričakovanja, da bo izid negotovega položaja popolnoma dober, ampak iz prepričanja, da bomo v izidu našli smisel.

SAMO BOHAK

Lahko v dobi krize, ko se sistem, za katerega smo verjeli, da bo trajal večno in nam prinesel raj na Zemlji, sesuva kot hišica iz kart, najdemo razlog za upanje in kje ga lahko iščemo? Preden pa odgovorim na to vprašanje, je morda dobro, da z nekaj primeri orišem resnost položaja, v katerem smo se znašli.

Včeraj

V preteklosti smo z občudovanjem gledali prek luže v Ameriko in jo (včasih upravičeno) kovali v zvezde. Pridevnik ameriški se je enačil z napredkom, bogastvom, prosperiteto in v mislih naših dedov predstavljal Indijo Koromandijo. Iz hladne vojne je Amerika izšla kot zmagovalka in postala nova svetovna gospodarska in vojaška velisila. Globalizacija, ki je pravzaprav pomenila amerikanizacijo, se je zdela neizbežna in nevprašljiva. Neoliberalni model kapitalizma, ki predpostavlja absolutno svobodo trga, je postal prevladujoči ekonomski model in gospodarska rast je skoraj že eksponentno rasla. Nebo je bila meja.

Danes

Danes smo priča prizorom, ki so se donedavnega zdeli nemogoči. V Kaliforniji se ljudje masovno selijo v naselbine šotorov. Marsikomu izmed nas je znan posnetek, prikazan v Tedniku, v katerem lahko na obrazu mladega para razberemo razočaranje in zmedo ob dejstvu, da sta s kolidža namesto v novem domu pristala v šotoru. V Franciji so ljudje začeli masovno brskati po smeteh. Na Madžarskem nekateri prerokujejo skorajšnji bankrot ali celo propad države. Ekonomist Paul Krugman je izjavil, da ne bi bil presenečen, če bi industrijska proizvodnja v EU do konca

leta strmoglavila. Nedavni razvoj v avtomobilski industriji je znanilec tega trenda.

Mala podalpska državnica se ne bo mogla ogniti svetovnim trendom, a ironično se lahko zahvalimo svoji nerazvitosti, da nas vihar, ki pušča po finančnih trgih, (še) ni zadel, in socialistični preteklosti, da pri nas še vedno obstaja socialna država, ki blaži udarce na pleča naroda. Za naštevane primerov bi lahko porabil ves članek, a naj ga kronam z besedami simbola modela sistema, ki se trenutno sesuva, Alana Greenspana: »Zmotil sem se.« Zmota, ki nas bo morda stala več, kot smo zmožni plačati.

Tukaj in zdaj

Zaradi dejstva, da v celoti sploh še ne razumemo, kaj točno se nam trenutno dogaja, je napovedovanje prihodnosti tvegano, če ne skoraj nemogoča naloga. Poleg tega večina intelektualcev in celo nekateri ekonomisti odkrito priznavajo sicer znan truizem, da velik del ekonomije sestavlja psihologija. Če se izrazim aforistično. Vrednost delnice na trgu lahko definiram s tem, do katere mere ti verjameš, da jaz verjamem, da trg verjame, da jo je vredno kupiti.

Alan Curtis v svojem esejističnem dokumentarcu *The century of the self* poleg drugih pomembnih stvari razloži, zakaj je lahko neoliberalni model tako dolgo in uspešno deloval, kljub temu da se načela, na katerih je deloval, zdra-

vorazumsko zdijo sumljiva. Politiki so vodenje države skoraj v celoti prepustili ekonomistom in se, dokler so številke sunkovito rasle, niso spraševali, kako se to dogaja. Drugo dejanje te tragikomedije se imenuje kreditna kriza, ki je pozneje vodila do finančne krize, ta v gospodarsko in nato v recesijo, kjer se trenutno nahajamo.

Spolzkost strmine

Tukaj pa se pot navzdol ne konča. Zgodovina nas uči, da ekonomske krize pogosto vodijo do političnih kriz, ki nadalje vodijo do socialnih nemirov, ki politično krizo še zaostrijo in vse našete krize začnejo peklensko interakcijo oz. negativno sinergijo, ki lahko privede do vojne. Sodobni primer tega je spet Madžarska, kjer je dalj časa trajajoča ekonomska kriza skupaj z nesposobnostjo politike privedla do politične krize, nezaupanje v oblast, skupaj s širjenjem nacionalistične in neo-nacistične ideologije, pa posledično ustvarja nove in nove socialne nemire. Položaj v drugih evropskih državah res (še) ni tako kritičen in morda je Madžarska res specifičen primer, a modro bi se bilo na tem primeru učiti, da se vzorec ne bo ponavljal še drugje. Ekonomist Bogomir Kovač v članku v *Mladini* z naslovom »Bo naslednja postaja nasilje?« zapiše: »Socialna beda pogosto vodi v nasilje in spodbuja totalitarizme. Zato je boj za socialne pravice dejansko boj za ohranitev demokracije.«

Jutri?

Slika, ki sem jo naslikal, se zdi siva in bralcu se morda dozdeva, da v takem stanju ni rešitve, da smo zašli predaleč in da za ta grešni svet ni več rešitve ne odrešenja. Vendar menim, da obstaja kljub vsemu žarek upanja, luč na koncu tu-

nela. Znotraj sistema, v katerem trenutno živimo, in z reakcionarnimi poskusi reševanja potaplja joče se ladje smo verjetno res obsojeni na propad. Vendar obstaja možnost rešitve (ne rešitev sama) v razširjanju polja možnega. Mišljenju izven okvirov, divji misli in prevpraševanju samoumevnosti. Žarki upanja se kažejo v prodiranju idej, ki smo jih do nedavnega imeli za iluzorne, v javni prostor. Jože Mencinger je revidiral svoje stališče in podprl idejo o univerzalnem temeljnem dohodku. Ideja, da bi vsak državljan mesečno dobil določeno vsoto denarja, kar bi zagotovilo osnovno socialno varnost. Več o UTD si lahko prebere v knjigi *Brezplačno kosilo za vse*, katere avtor je Phillipe Van Parijs. Filozofija odprtokodnih sistemov, kot so na primer Linux in licence Creative Commons, po kateri bi morali stremeti k medsebojnemu sodelovanju in skrbeti za gradnjo skupnosti ter dostopnost dobrin (v primeru programske opreme programov) vsemu človeštvu. Kaže se potreba in možnost od prehoda z logike profita na logiko skupnostnega mišljenja. Tako kot se vse več javnih ustanov, od knjižnic do uradov, občin in celo nekatere vlade, odloča za prehod z operacijskega sistema Windows na Linux in z Microsoft office na Open office, bi morala tako družba kot posamezniki preklopiti iz potrošniške miselnosti na trajnostni razvoj. Primer s programjem omenjam, ker je Microsoft simbol zahodnega kapitalizma in ena izmed bolj osovraženih korporacij (ne glede na zadnja dobrodelna dejanja njenega ustanovitelja) in ker programerji, ki za stonj in prostovoljno prispevajo svoje znanje in čas, predstavljajo njeno popolno nasprotje. Lahko bi rekli, da gre za spopad dveh miselnosti: korporacijske in skupnostne. Zmaga ene ali druge lahko odloča o smeri, ki jo bomo kot človeštvo izbrali za prihodnost ali celo odloča o našem preživetju.

BoB BoBu bob.

Bob iz novega sveta nam sporoča, da se časi še spreminjajo in da se večno mladi sodobni človek sta-

Vendar obstaja možnost rešitve (ne rešitev sama) v razširjanju polja možnega. Mišljenju izven okvirov, divji misli in prevpraševanju samoumevnosti. Žarki upanja se kažejo v prodiranju idej, ki smo jih do nedavnega imeli za iluzorne, v javni prostor.

ra ter se počasi zaveda, da je vse polomljeno. Odgovor na množico vprašanj je le vetra tih šepet in vremenar napoveduje vihar in se sprašuje, kdo nam bo dal zavetje pred nevihto. Bob s stare celine z nasmehom na ustih in kitaro v roki, poln vere v svetlo prihodnost, sporoča, da bo na koncu vse v redu. Oba upornika, vsak na svoj način. Dylan in Marley skupaj sestavljata sporočilo, vredno, da mu prisluhnemo. Oba Boba sta bila zmožna v svojem času reči bobu bob; kako se bo glasil bob letošnjega leta, verjetno ne bo odvisno le od časnika s težo.

Možnost ot(r)oka

Michelle Houellebecq se v svojem zadnjem romanu sprašuje, ali za človeštvo še obstaja možnost otoka (upanje za človeštvo). Odgovor na to vprašanje morda ni dostopen z znanstveno analizo ali celo s filozofsko argumentacijo, saj obstaja v resničnem svetu tisti neulovljivi človeški faktor: človeška volja. Zgodovina je polna pionirjev, ki so dosegli nemogoče in s svoji-

Michelle Houellebecq se v svojem zadnjem romanu sprašuje, ali za človeštvo še obstaja možnost otoka (upanje za človeštvo). Odgovor na to vprašanje morda ni dostopen z znanstveno analizo ali celo s filozofsko argumentacijo, saj obstaja v resničnem svetu tisti neulovljivi človeški faktor: človeška volja.

mi dejanji širili polje možnega. To so bili izumitelji, pisatelji, pustolovci, ljudje, za katere lahko rečemo, da so »večji od življenja samega«. Poleg velikanov duha in dejanj pa so pomembni tudi navadni smrtniki. Posamezniki, ki v določeni situaciji naredijo pravo stvar kljub zunanjim pritiskom. Philip Zimbardo jih označi kot prave heroje. Zavest o nujnosti spoštovanja etičnega imperativa in kolektivno delovanje skupin, skupnosti in družb po tem imperativu nam skupaj z usmerjenostjo k drugemu daje razloge za upanje. V uvodu omenjeni Sherwin Nuland meni, da sveta sicer ne bo rešil internet, ampak »človeški duh«. S tem misli našo sposobnost, ki jo ima vsakdo med nami, da po-

stanemo »večji«, kot smo, da presegamo same sebe in dosežemo nekaj, za kar smo sprva mislili, da tega nismo zmožni doseči.

Zakladi leposlovja

Žarke upanja pa lahko iščemo tudi v domišljijem svetu literature. Utopij v literaturi ne primanjkuje in njihovo naštevanje bom prepustil znanju in domišljiji bralca. Misel, ki se lepo ujema z rdečo nitjo članka, sem zasledil ob prebiranju knjige Romantika in platonika sredi vojne, ki sestavlja tretji del avtobiografije Vladimirja Bartola. Bartol v svojih spomin zapiše: »... Fantazija, sposobnost zanjo je glavni organ naše duševnosti. Kakor nam oči postopoma odkriva-

jo svet okoli nas in nam ga prisvajajo, tako nam fantazija od znotraj odkriva nove možnosti in nova področja, ki so z miselnimi organi nedosegljiva. Fantazija 'ustvarja' in vnaprej uresničuje še neutelešene možnosti. Prepričan sem, da bi danes ne imeli letala, če ne bi eksuberantna fantazija Grkov ustvarila mit o prvih letalcih, Dedalu in Ikaru. Če hrepenenje po vzgladu ptic ne bi sprožilo že v pradavnih časih mitične stvaritve kril in prvih letalcev ... Fantazija je potrebna tako gradbeniku in arhitektu, ki gradita palačo ali most; potrebna je realističnemu pisatelju, da sestavi in oživi osebe in dogajanja, čeprav jih je vzel iz resničnega sveta (Tolstoj: Vojna in mir, Ana Karenina); potrebna je vojskovodji, ki ustvarja načrt za bitko; potrebna je politiku, ki uresničuje nove in še nepreizkušene možnosti.«

Potrebna je tudi filozofu, ki poskuša misliti prihodnost, aktivistu, da more in zmore nadaljevati svoj boj za boljši svet, in na koncu koncev vsakemu posamezniku, ki v dobi somraka išče možnost otoka. ■

SOS, + in -

Foto: Matic Štojs

Počasi se tudi v Sloveniji uvajajo tako imenovane socialne trgovine, imenovane SOS. To je dobro in hkrati slabo. Dobro je, ker gre za dobrodošlo pomoč vse revnejšemu prebivalstvu, slabo pa, ker nekako legalizira in legitimizira zdajšnje nepravično ekonomsko stanje.

ROK KRALJ

Problem socialnih trgovin ni v njihovi uvedbi, ta je, kot smo že rekli, dobrodošla, ampak v samem razumevanju trgovine oziroma ekonomije nasploh in njene vloge v družbi. Je ekonomija ločeni ali integralni del družbene oziroma socialne sfere? Je trgovina sploh lahko socialna ali pa je oziroma bi že po svoji naravi morala biti socialna, torej delovati v interesu celotne družbe? To so vprašanja, na katerega moramo odgovoriti, da se lahko opredelimo do novih ekonomskih pojavov, kakršna je socialna trgovina, in da lahko razmislimo o takšni ekonomiji, ki bi bolje kot današnja zadovoljevala potrebe posameznikov in družbe kot celote – in to so nič manj kot esencialna vprašanja.

Ekonomija brez države

Ideologija neoliberalizma nas je desetletja prepričevala, da je za ekonomijo ločenost od družbe oziroma države, ki naj bi jo zasto-

pala, dobra. Država naj pusti ekonomskim subjektom (proizvodne korporacije, trgovine, finančne ustanove, borzne hiše ...) svobodno delovanje, »idealni« mehanizem trga pa bo poskrbel za optimalno distribucijo surovin, finančnih sredstev, dobrin, rezultatov dela, delovne »sile« itd. A tržne zakonitosti, kot so konkurenca ter ponudba in povpraševanje, ki naj bi vodile trg, so dejansko le teoretične iluzije, kajti trg je dejansko vsota medsebojnih odnosov vseh tržnih udeležencev, ki jih vedno narekujejo močne in bogate politično-ekonomske interesne skupine ter posamezniki. Ti pa se najbolje »pouchitijo«, kadar lahko delujejo povsem brez nadzora. Svobodni trg ni torej nič drugega kot odsotnost nadzora (izvoljenih) državnih institucij nad delovanjem zasebnih ekonomskih subjektov, ki so ponavadi v tesni navezi z nekaterimi vplivnimi političnimi, pogosto skoraj povsem nedemo-

kratičnimi strukturami (stranke, lobisti, fundacije, mednarodne institucije, kot so na primer Svetovna banka, MDS, STO).

Državna ekonomija

Vendar tudi ekonomija, če je v (pre)tesnem primežu države, ki namesto upravljanja družbenih institucij v dobro državljanov igra vlogo Velikega brata, ni uspešna. Ekonomija sovjetskega tipa je bila prej državno voden kapitalizem kot pa socializem. Partijski aparatčiki so zgolj nadomestili lastnike kapitala ali zemlje (ki je navsezadnje tudi kapital), delovna »sila« pa je tako in tako bolj ali manj izkoriščana; vseeno za katero varianto kapitalizma gre – zasebni ali državni. Se sprašujete, zakaj je bil prehod iz »socializma« v kapitalizem po padcu berlinskega zidu tako »žameten, mehak«, brez revolucij? Partijski aparatčiki so preprosto postali kapitalisti oziroma lastniki kapitala, a to so bili na nekoliko drugačen način že prej; kasneje pa so samo še napredovali – in se na koncu prelevili v tako imenovane tajkune ali mega, super, turbo kapitaliste.

Demokratska ekonomija

»Politični, pravni, filozofski, religiozni, literarni, umetniški idr. razvoj sloni na ekonomskem razvoju. Ti vsi pa učinkujejo drug na drugega in tudi na ekonomsko osnovo. Ekonomski položaj torej nikakor ni edini aktivni vzrok, vse drugo pa samo pasivna posledica, marveč gre za medsebojno učinkovanje na osnovi ekonomske nujnosti, ki se na zadnji instanci vselej uveljavi.« (Marx, Engels)

Ekonomija ima posebno vlogo; od družbe ne more biti niti ločena niti ne more biti zgolj orodje državnega aparata. Vloga ekonomije v družbi izhaja iz njene »nujnosti« in je »osnova« vsem (drugim) družbenim dejavnostim. Zato morajo biti v ekonomiji oziroma konkretno v njenih subjektih zastopani interesi celotne družbe. Kar pomeni, da morajo biti tako v proizvodnih podjetjih kot v trgovinah, bankah in drugih ekonomskih institucijah na različne načine zastopani interesi celotne družbe, bodisi preko lastniških deležev in nadzornih organov bodisi preko koncesijskih pravic itd. Ko bodo v nadzornih svetih, skupšči-

nah ali upravnih odborih korporacij, bank, mednarodnih ekonomskih institucij itd. poleg menedžerjev sedeli predstavniki Greenpeacea, Amnesty Internationala, Oxfama ali Rdečega križa, predstavniki lokalne skupnosti ali države ter predstavniki zaposlenih in upokojenec, bo delovanje podjetij postalo bistveno bolj človeško in socialno (v najzlahtnejšem pomenu), kot je danes.

Socialne trgovine ali trgovina kot socialna funkcija

»Ekonomske pogoji so po našem mnenju tisti, od katerih je navsezadnje odvisen zgodovinski razvoj,« pravi Engels. Vprašanje, ali so socialne trgovine smiselne, moramo torej zastaviti drugače: Komu mora služiti trgovina in v širšem smislu ekonomija? Od ekonomskih pogojev je namreč odvisen sleherni družbeno-zgodovinski razvoj. Ekonomske pogoji pa niso produkt tržnih zakonitosti, temveč družbenega dogovora oziroma »družbene pogodbe«, o kateri je razmišljal že Jean Jacques Rousseau, ki enega od temeljnih pogojev nastanka in obstanka družbe vidi v »življenju v blaginji miru.«

Trgovina in ekonomija kot celota sta torej po svoji funkciji družbeni, torej socialni in zavezani »blaginji miru«. Niti slučajno ne smemo zapisati blaginja »in« mir, temveč »blaginja mir«, kajti brez miru ni blaginje in brez blaginje ni miru. Trgovina in ekonomija kot celota imata prvenstveno socialno funkcijo oziroma vlogo in bodisi zasebna ali javna bodisi skupna lastnina morajo delovati v smeri »blaginje miru«. In to pod demokratičnim nadzorom celotne družbe, ne pa zgolj Države ali Trga.

Torej, SOS-trgovine so dobrodošle, a samo če so resnično v skladu s svojim imenom – »na pomoč«. Dolgoročno pa moramo oblikovati ekonomijo, ki ima prvenstveno družbeno-socialno funkcijo, kar pa še ne pomeni avtomatsko socialistično. Razmišljati moramo onkraj -izmov in postaviti pragmatičen ekonomski sistem, ki bo zastopal interese celotne družbe – za kar potrebujemo demokratični nadzor in demokratično lastništvo – in bo deloval v smeri »blaginje miru«. Če vsebuje elemente socializma, kapitalizma ali kakega drugega -izma, pa sploh ni pomembno. ■

Vzpodbudila nas je trenutna situacija v naši državi

V ponedeljek, 16. marca, se je na Celovski cesti 291 v Ljubljani odprla prva SOS-trgovina v Sloveniji, kjer bodo socialno šibki lahko kupovali osnovne življenjske potrebščine po nižjih cenah. Alan Jurakovič, vodja projekta in predsednik uprave SOS-zadruga iz Murške Sobotice, pravi, da bo naslednja sledila predvidoma čez pol leta. Kje se bo nahajala, še ne ve.

JASMINA ANTONIJEVIČ

SOS-trgovine so v nekaterih državah že stalnica. ZDA jih pozna že od 60. let, Avstrija več kot desetletje. Poglavitna vzpodbuda za začetek projekta SOS-trgovin je bila po besedah Jurakoviča trenutna situacija v naši državi ter prenos dobre prakse iz sosednje Avstrije. SOS-trgovine so narejene na osnovi avstrijskega modela. Našim razmeram so prilagojene glede višine nakupa ter višine dohodka. "Vladne institucije so ob tem ponudile moralno podporo," pravi Jurakovič.

SOS-zadruga je dobila začetni kapital iz dobrovoljnih prispevkov vseh članov in ustanoviteljev in njena uspešnost je odvisna od količine doniranih artiklov in višine nabavnih cen za artikle, ki jih bodo morali kupiti od dobaviteljev. A tukaj se zatika, saj dobavitelji niso navdušeni nad sodelovanjem s SOS trgovinami. Ustanovitelj letih Alan Jurakovič namreč ne slo-

vi kot človek zaupanja, saj je v svoji karieri ustanovil in potem opustil še več podjetij in zavodov. V Pomurju denimo imajo z njim zelo slabe izkušnje. Darko Rudaš, soustanovitelj trgovin, pa pravi, da ne želi ničesar razkrivati, o nečednih poslih partnerja pa nima pojma. Dobavitelji bi sicer naj dobavljali blago, ki ima poškodovano embalažo in bi sicer ne šlo v promet, ali za blago z napako. Na voljo je tudi kruh, ki ga trgovine ne prodajo, ali pa blago, ki je blizu poteka roka uporabe. Za nakup v taki trgovini mora nakupovalec predhodno pridobiti potrdilo o višini dohodka, ki mu ga posreduje center za socialno delo, nato pridobi SOS-kartico in se tako javno izpostavi. Po navedbah Jurakoviča bo posamezno gospodinjstvo omejeno tudi glede nakupa količine posameznega izdelka. Omejitve nakupa niso prilagojene ponudbi in povpraševanju, ampak so določene na osnovi prenosa prakse avstrijskih tovrstnih trgovin. Tričlanska družina, katere prihodki

so mesečno manjši od tisoč evrov, bo recimo lahko v trgovini kupila za 50 evrov blaga.

V SOS-trgovini bodo sicer lahko kupovali tudi posamezniki, katerih dohodki so mesečno manjši od 500 evrov (za 25 evrov na mesec), dvočlanska gospodinjstva z do 800 evrov mesečnimi dohodki (za 40 evrov) in štiri- in veččlanske družine z manj kot 1200 evri dohodkov (za 60 evrov).

»Štiričlanska družina tako ne bo mogla kupiti 50 kilogramov moke na mesec, pač pa bo lahko kupila le pet kilogramov moke, dva kilograma sladkorja in tako naprej,« pojasnjuje Jurakovič. Iz trgovine bodo poleg tega razvažali izdelke tistim, ki fizično ne morejo do prodajalne, brezposelnim pa bodo ponujali različne možnosti zaposlitve. V prihodnosti bo zadruga stremela k temu, da bi bile SOS-trgovine več kot samo socialna trgovina, ampak tudi informacijska točka, kjer lahko dobiš nasvet in brezplačen dostop do omrežja.

Dodatna vrednost SOS-trgovin je po besedah Jurakoviča financiranje in odpiranje novih delovnih mest tako v SOS-zadrugi kot v podjetjih dobaviteljev. Odziv ubožane javnosti je v veliki večini tudi pozitiven, večje institucije ostajajo skeptične. V načrtu imajo tudi razširitev projekta s t. i. mobilno trgovino, ki bi živila razvažala tudi v romska naselja in k tistim, ki ne morejo sami do njih. Z razširitvijo voznega parka bi tudi zaživela mobilna trgovina. Tereza Novak iz Slovenske filantropije je v zvezi z SOS-trgovinami med drugim dejala, da je sedaj pravi čas, da se začnemo pogovarjati o prostovoljstvu ter da je aktivizem v tem trenutku zelo na mestu. Med drugim je poudarila, da v času velikih katastrof ne smemo pozabiti na tiste majhne okoli nas, pri katerih lahko tudi sami pomagamo in s tem veliko storimo za druge in zase. Medtem ko boste za liter alpskega mleka v SOS-trgovini odšteli 0,50 evra, boste za enak izdelek v Mercatorju odšteli 0,77 evra. Sadni jogurt Mu v SOS-trgovini stane 0,60, v Mercatorju pa 1,06 evra, gel za prhanje stane v SOS-trgovini 1,50 evra, v Mercatorju pa 3,84 evra. Kilogram belega kruha je v SOS-trgovini cenejši za 55 centov. »Trgovina bi bila dobrodošla, tudi če ne bi bilo gospodarske krize,« je povedala ena izmed prvih obiskovalk SOS-trgovine. »Imam 417 evrov pokojnine, živim sama z invalidnim sinom, ki prejema pomoč v višini 180 evrov,« je pojasnila in dodala, da je trgovina zelo vesela in da je ponudba zadovoljiva. Vsekakor je SOS-trgovina nekaj novega v Sloveniji in je nek začetek socialnega podjetništva, ki pa ga je ustanovitelj »pozabil« resneje predstaviti dobaviteljev, zato so police manj polne, kot bi lahko bile. ■

Foto: Matic Stojš

No Matter: Black or White

DR. SAMIR OSMANČEVIĆ, GRADEC

(PREVOD: DARINKO KORES JACKS)

Državljan Obama, dopusti ti moraš, da Ameriko zaje socialna revolucija. Če hočeš moj nasvet: izberi socializem! Poglej barvo svoje kože. Zakaj bi pomagal tamkajšnjim bogatašem in imperializmu?« Hugo Chavez, venezuelski predsednik z dolgo tradicijo verbalnih ekscesov, uperjenih proti Obamovemu predhodniku Bushu, z absurdno lahkoto pošilja Obami svoje socialistično sporočilo. Z lahkoto, ki meji na samoumevnost, z lahkoto, ki sugerira prav tista vprašanja in tisto upanje, ki so Obama pripeljala v Belo hišo. Je mar mogoče, da ne vidiš, kdo si in kaj si? In je mar mogoče, da ne vidiš, kaj ti je storiti? Levi Chavez zagotovo ne bo pretresel liberalno-demokratske vesti in zavesti državljana Obame, niti ne bo ta izjava odvrnila menedžerjev Ganaral Motorsa od lastnih problemov. Toda Chavezov statement je zagotovo izraz nekega novega razpoloženja, ki je še kako povezano z globalno krizo globalnega kapitalizma, vendar pravzaprav govori o nečem bistveno drugačnem od borznih poročil in odstotkovnih preštevanj vse bolj brezposelnega prebivalstva.

Pakt s Satanom

Iz citirane izjave lahko torej razberemo dva vidna nivoja. Prvi je nivo tako rekoč rasne narave in zveni skorajda biblijsko: Poglej svojo barvo kože in prevzemi socialistično ideologijo kot edino prikladno tej barvi kože. Kajti tisti nekoliko bolj blede so, nasprotno, bogati in imperialisti, in imajo očitno drugačno sliko sveta od Chavezove, zato velja preizprašati svojo komunikacijo z njimi. Za vsakdanjo politično rabo ta Chavezova konstatacija morda niti nima posebno velike vrednosti, toda za filozofijo zgodovine (več kot le zmedeno, že kar narkotizirano zaradi Obamove izvolitve za predsednika ZDA) je prava dragocenost. Govora je namreč o tem, da - za razliko od prvega socialističnega naleta, ki je bil neko brez stvarne baze, ki je bil bolj predstava levo orientiranih intelektualcev o tuzemski ekonomski pravičnosti, kot da bi bil zares sprejet

od ideološko razvjenega proletariata - ima tokrat socializem svojo bazo in svojo apriorno legitimacijo v ogromnem delu človeštva, ki se še naprej počuti kot objekt imperialnih in neokolonialističnih politik mogočnih belskih vlad. Dela človeštva torej, ki ga ni treba prepričevati v prav nič, dela, ki ne potrebuje niti političnih komisarjev niti centralnih komitejev niti socialistične vzgoje. To, med ostalim, retroaktivno pojasnjuje tudi dejstvo, zakaj je leva ideja tako žilavo preživela ravno v Južni Ameriki, in to ne le z obzirom na večdesetletne pritiskne mogočne severne sosede, ampak tudi glede na razpad Sovjetske zveze kot komunističnega mesije. Zdi se, da se je, skrajno neopazeno od neomarksističnih teoretikov, socializem praktično osamosvojil in da mu več ni potreben idealni tip belega proletariata angleškega 19. stoletja, da bi obstal, navkljub vsem vzhodnoblokovskim, samoupravnim in kitajskokapitalističnim komunističnim eksperimentom:

Poglej svojo barvo kože in prevzemi socialistično ideologijo kot edino prikladno tej barvi kože. Kajti tisti nekoliko bolj blede so, nasprotno, bogati in imperialisti, in imajo očitno drugačno sliko sveta od Chavezove, zato velja preizprašati svojo komunikacijo z njimi.

poglej barvo svoje kože in ti bo jasno, da ne moreš biti na strani bogatih imperialistov. Socializem tako ni več vprašanje ideološke izbire, ampak pripadnosti tistemu delu svetovne populacije, ki je reven, ker ni belski, njegova številčnost pa se mutatis mutandis po navadi ujema s statistikami bele Organizacije združenih narodov (z nebelimi akterji) o številu lačnih in revnih na tem svetu, ki samega sebe tako rad imenuje za globalnega. In liberalnega. Drugi nivo je tako rekoč znotrajkapitalističen. Kapitalizem ameriško-evropskega tipa, razen laissez-faire ideologije razuzdane potrošnje in profita (v vsakdanjem govoru se to imenuje borba za delovna mesta), pravzaprav nima nikakršne druge osnove, celo

kadar je socialnejši, kot bi po definiciji moral biti. Za razliko od venezuelskega delavca in kmeta, ki verjameta v socializem, čeprav jima ni prinesel nobenega blagostanja, ampak jima je le v skromnem delu ublažil grozno siromaštvo, povprečen evroameriški posameznik verjame v kapitalizem - ne kot v idejo, ampak kot v institucijo, zadolženo, da v neskončnost vsaj perpetuirira doseženo blagostanje (to je conditio sine qua non in hkrati minimalni pogoj »proletarske« poslušnosti, to je tako rekoč tisto, kar je kapital podpisal v dogovoru s proletariatom), če ga že ni sposobna povečevati. V pravičnost kapitalizma ta posameznik v bistvu ne verjame, vendar ga ne postavlja pod vprašaj, dokler sistemu uspeva vsakega prvega v mesecu izplačati njegovo mezdo - pa čeprav s tujim, državnim in davčnim denarjem, ki je bil posamezniku najprej odvzet, da bi mu ga kasneje vrnil z namenom zaščite družbene ureditve (bogatstva bogatih in imperialnih, bi re-

kel Chavez) in kot znak dobre volje politikov in menedžerjev, ki se, kot rečeno, borijo za ohranitev delovnih mest, nikakor pa za maksimiranje profita. Toda ureditev, ki nima nikakršne transcendentalne oporne točke v pojmih pravičnega, dobrega in lepega, in ki se naslanja samo na razigrano proletarsko potrošnjo, je pravzaprav odvisna zgolj od kupne moči prebivalstva (ta pa je v svetovni ekonomski računici evidentno zelo labilen faktor), ki preskočeni letni dopust ali na pol prazen hladilnik že občuti kot »krizo kapitalizma«. Že Karl Marx je govoril o občasnih kapitalističnih vročicah, ki so po njegovem mnenju nujen epifenomen kapitalističnega načina proizvodnje. No, svet se je do danes nekoliko spremenil in je

sestavljen iz ogromnega števila potrošnikov, voljnih posvetiti svoje življenje General Motorsu, vojaški industriji in industriji vojn v tujih državah in na tujih kontinentih, za katere kondomi po navadi niso nikakršna rešitev problema AIDS-a; toda arhitekti konzumistične zavesti več ne vedo, kako bi izplačali mezde ljudem, ki ne verjamejo v prav nič razen materialnega standarda. A v paktu s hudičem je prav ta vera postala problem. Za Satana zato, ker kot pogodbeni stranka ne more izpolniti svojih obveznosti, za hudičevega učenca in pogodbenega partnerja pa zato, ker je na škodo ogromnega dela človeštva in v posmeh ideji minimalne solidarnosti z lačnimi, ki živijo na tem planetu, pristal na deal, ki očitno ne bo več zdržal prav dolgo.

Michael Jackson

Iz doslej povedanega je jasno, da je zares mogoče na dolgo in diferencirano meditirati nad Chavezovim lakonskim statementom in apalom, naj se svet vendarle še enkrat pogleda s pravimi očmi, da bi se ugotovilo, kdo kam v resnici spada in komu je kje mesto. Res je, pri formah Chavezovega (zamišljenega in doseženega) socializma bi veljalo šele dodobra raziskati, kaj sploh podrazumeva pod tem pojmom - ni namreč prav verjetno, da bi imel kritje v ortodoksnem marksizmu. A kot smo pravkar nakazali z identifikacijo socializma kot edine sprejemljive (v Chavezovem tonu: očitno samoumevne) alternative planetarni nebelski revščini, takšne legitimacije pravzaprav niti ne potrebuje. Jasno, za razliko od Evrope, kjer socialistični kanclerji po izteku socialističnega mandata brez pomislekov »prehajajo« v ruske naftne kompanije, »levo« vlade pa po eni strani neprikrito kujejo kravje kupčije z belosvetnimi menedžerji, ki se z denarjem davkoplačevalcev nagrajujejo za zaigrani denar, s katerim naj bi bili naredili bogate še bogatejše in zadolžene še bolj zadolžene, po drugi strani pa spletkarijo s Cerkvijo, katere edina preostala funkcija je prav v tem, da s hiperprodukcijo metafizičnih potreb kompenzira manjkajočo ideologijo profitno orientirane družbe (tudi to je ideološka floskula: ne obstaja profitno orientirana družba, to so le happy few, tisti torej, ki uživajo v profitu, ne pa tudi oni, ki ga ustavrjajo; slednji namreč še naprej

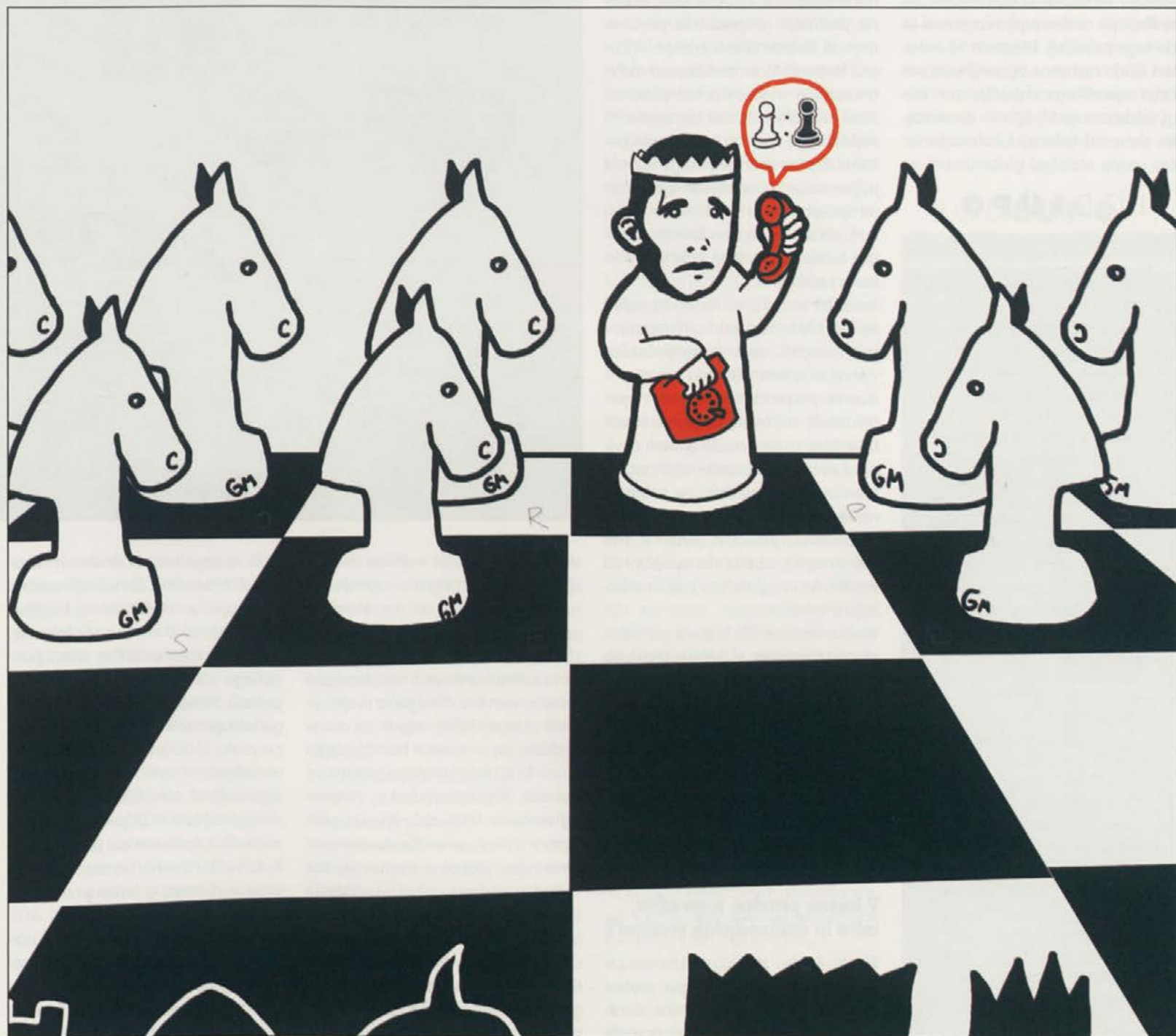
prodajajo svojo delovno silo, resnici na ljubo pa v dobrih časih nekaj dražje kot pred dvema stoletjema), to tiho slutnjo, da je razredna zavest evropskega človeka čudna rastlina, ki zacveti le redko in nena doma. Toda to cvetenje se je do sedaj skoraj praviloma preprečevalo, bodisi z barbarskimi agresijami na okoliške barbarske kontinente (zato Walter Benjamin trdi, da ne obstaja dokument kulture, ki ne bi bil hkrati tudi dokument barbarstva), na katerih je AIDS-u treba dati priložnost, bodisi z nacionalsocializmi vseh vrst in oblik. V toliko so flo skule o brisanju razlike med desnim in levim pravzaprav ideološka platforma desnice, ki s tem le izjavlja, da levice pravzaprav niti ni, in da desnica sploh ni tako de-

sno, kot bi bila, če bi levica po kakšnem naključju le obstajala in če bi evropski socialisti še vedeli, kaj socializem sploh pomeni. No, ideje imajo, kot napisane knjige, lastne poti: nikoli ne veste, ali in v kateri obliki bodo preživele, nikdar ne veste, kdo jih bo sprejel, propagiral in uresničil. Marxove so bile tako že enkrat sprejete in realizirane, čeprav niso bile »znanstveno« elaborirane niti za kitajskega kmeta ni-

ti za apatičnega ruskega provincialca niti za balkanskega kraljeviča Marka. Nasprotno, bile so eksplisitno koncipirane za zgoraj omejeno razredno zavest novoveškega Evropejca, toda temu je bila bolj od svobode in pravičnosti in solidarnosti očitno potrebna le nekoliko višja urna postavka. Bogu božje, torej, in General Motorsu tisto, kar je po božji zapovedi njegovo. No, a tu je vendarle Chavez, ki od-

krito poziva Obama, da naj ne postane politično zlorabljeni Michael Jackson. In ne da bi vedel, vsaj zdi se tako, kaj za filozofijo zgodovine pomenijo njegove besede, je Chavez uradno označil začetek neke nove ere. Zgodovina in razredna zavest Györgya Lukácsa je tako - zaradi tiskovne napake v Božji zgodovinski tiskarni - čez noč postala Zgodovina in rasna zavest. A ideje s substanco - pravica je zagotovo ena od njih - ponovno dokazujejo, da jim za obstanek niso nujne niti analize kapitala v več knjigah niti borbeni pamfleti o gnilem kapitalizmu niti Lenin, še posebno pa ne levica, ki zajtrkuje z bankirji, kosi z demagogi in večerja s Cerkvijo. Torej, državljani Obama: does it matter black or white? ■

Za razliko od venezuelskega delavca in kmeta, ki verjameta v socializem, čeprav jima ni prinesel nobenega blagostanja, ampak jima je le v skromnem delu ublažil grozno siromaštvo, povprečen evroameriški posameznik verjame v kapitalizem.

Propad ameriškega imperija

Ameriški imperij, ki svojemu vplivu ni določil mejnikov in ima v rokah usodo vsega človeštva, se je zaradi svoje sebičnosti in pohlepa znašel v velikih težavah.

DARIO SVETEJ

Razmišljanja o sodobnem svetu in njegovi prihodnosti niso mogoča brez razmišljanja o ameriškem imperiju in njegovi prihodnosti. Čeprav ima omenjeni imperij po vsem svetu bolj ali manj zveste privrženca in bolj ali manj odločne nasprotnike, množični mediji le redko opisujejo mehanizme njegovega vmešavanja (delovanja), še redkeje pa razčlenjujejo vzroke, ki so do tega pripeljali. Medtem ko nekateri iščejo razumna opravičila za početja ameriškega imperija, mu drugi skušajo naprtiti krivdo za skorajda sleherno težavo, s katero se tačas sooča sodobni globalizirani, za

PODLUPO

Nepredvidljivi velikan

Nesebične Amerike, ki bi svetu pomagala premagati njegove probleme, nikoli ni bilo. Ameriške vlade vseh barv namreč od nekdaj sledijo zgolj tistemu, kar imajo za nacionalni interes. Kot v svoji knjigi »Pasti globalizacije; napad na demokracijo in blaginjo« opozarjata Hans-Peter Martin in Harald Schumann, je severnoameriški velikan tudi vse bolj nepredvidljiv. Nepredvidljiv ni le kot vojaški svetovni policaj, temveč tudi kot varuh svobodne trgovine. Kot slednji naj sploh ne bi prišel v poštev, saj naj bi bilo od prihodnjih ameriških vlad predvsem mogoče pričakovati ponovno pogostejše zatekanje k protekcionističnim navideznim rešitvam in poskuse zagotavljanja trgovinskih prednosti lastni državi na račun drugih. »Če je mogoče z izrinjanjem tujih izdelkov in storitev z ameriškega ali drugih pomembnih trgov skovati dobiček za lastne, ameriške tovarne, se prihodnje ameriške vlade zanesljivo ne bodo obotavljale s politično pomočjo tržnim silam,« menita nemška avtorja, opozarjajoč, da se je ameriška državna blaginja znašla v ruševinah.

mnoge zgolj amerikanizirani svet. Eno je najbrž gotovo: ameriški imperij, najmočnejši imperij, kar jih pozna zgodovina, se že dolgo širi na vse celine ter na vsa področja človeške dejavnosti, zato najbrž niso pretirane besede znanega francoskega novinarja in publicista Claudea Julien, da na njegov vpliv ni imuna nobena dežela, nobena rasa, nobeno področje gospodarske proizvodnje ali duhovno ustvarjanje. Pričujoči imperij, ki se preučevalcem hitro razkrije v vsej svoji kompleksnosti in raznolikosti, ima upravnike in vojščake, pa tudi raziskovalce in pesnike. Zgodovina njegovega razvoja pripoveduje o osebnostih z različnimi sposobnostmi in interesi, a tudi o tem, da so se njegova kolesja zapletala toliko bolj, kolikor se je le-ta lov-kasto razširjal.

Ameriški imperij se na prvi pogled ne loči bistveno od drugih imperijev iz preteklosti. Vedenje mogočnejšev v tem ali onem obdobju je pač podobno preprostim zakonom: moč prikljče še več moči, bogastvo še več bogastva, in če v nacionalnem okviru ni več mogoče zadovoljiti potreb povečanega bogastva, ne preostane druga rešitev, kot da se začnejo nadzorovati plantaže banan v Srednji Ameriki, obilna nahajališča rud v Južni Ameriki, naftna polja na Bližnjem vzhodu ...

Vendar se ameriški imperij po mnenju poznavalcev v nečem bistveno razlikuje od drugih. Bistvo ameriškega imperija je, da svojemu vplivu ni določil mejnikov. Noben zemljevid ne more začrtati njegovih meja. In prav zaradi tega je tako malo podoben klasičnim kolonialnim imperijem, da ga včasih skoraj ni mogoče dojeti. Še več: včasih se zdi, da celo sam dvomi o svojem obstoju.

V imenu pravice, napredka, miru in civilizacijskih vrednot?

Tistim, ki mu služijo, očitno ne zadržujejo njihove želje po svobodi, pravici, napredku in miru. Zaradi obrambe svobode stiskajo zemelj-

sko oblo v omrežje vojaških zvez in oporišč ter se pogosto opirajo na najbolj diktatorske režime. V imenu pravice in napredka gojijo prijateljstvo z nazadnjaškimi vladami in nasilno zamenjujejo sebi nenaklonjene režime, v imenu miru pa so svoje vojaške zaloge doslej stresali na ducate držav, saj so njihove bombe padale na Dresden, Hirošimo, vietnamske vasi, Afganistan, Irak ... V imenu svobode kršijo državljanske pravice, v imenu ameriške suverenosti »minirajo« globalne institucije, kot so mednarodno kazensko sodišče ali kjotski protokol. Kot samozvani svetovni policaj si ZDA jemljejo pravico vojaško posredovati povsod tam, kjer je to pomembno za njihove geo-strateške interese ter navkljub mednarodnemu pravu in sklepom

Varnostnega sveta Združenih narodov. Da tovrstno obnašanje močno spodkopava mednarodno kredibilnost ZDA, ni dvoma, prav tako ne, da svojevrstna ameriška zmes političnega idealizma in nacionalnega ponosa zunaj ameriških meja že dolgo vzbuja mešane občutke. Ni jih sicer malo, ki občudujejo ameriški univerzalizem in optimizem ter priznavajo nujnost ameriške moči in vodstva, ki naj bi svet pripeljala k miru in napredku, toda vse več je tudi takih, ki to vodstvo odločno zavračajo kot izraz nadutega, o lastni pravičnosti prepričanega tiranstva. Ko ameriški nacionalizem (nacionalizem nacije imigrantov), ki temelji na prepričanosti o superiornosti ameriških demokratičnih idealov oziroma superiornosti ameriških po-

ija in gospodarstva?

litičnih vrednot ter institucij (v ZDA nacionalizem radi zanikajo in zamenjujejo z besedo patriotizem), s svojimi protislovnostmi poganja državno zunanjo politiko, kot je bilo to lepo vidno v času vladavine ameriškega predsednika Georgea W. Busha, to vsekakor spodbuja protiameriške sentimente.

Dosežki v znanosti in tehnologiji, vojaška moč, ekonomsko bogastvo in globalni vpliv v ZDA kajpada generirajo močan nacionalni ponos, toda ta je danes močno načet. K zmanjšanemu mednarodnemu ugledu ZDA in načetem nacionalnem ponosu je v zadnjem času močno prispevala Busheva vladavina, med katero je svet postal priča izumu permanentne vojne proti terorizmu in med drugim tudi uspešnemu izvo-

zu militaristične logike pod pretvezo širjenja svobode in t. i. civilizacijskih vrednot.

Imperij med dejstvi in ideali

Medtem ko se svetovna javnost še ni prav oddahnila od poenajsto-septembrskega rožljanja z orožjem najmočnejše svetovne vojaške sile in njenega popolnega ignoriranja vzrokov za terorizem, že so se ameriške sanje in ideali (ki so že dolgo sanje in ideali velikega dela sveta) pričeli ponovno razblinjati zaradi aktualne finančno-gospodarske krize, za marsikoga tudi krize morale in vrednot zahodnega sveta. Tako kot je dobršen del sveta pred kratkim osuplo strmel spričo propagiranja nasilja in rožljanja z orožjem ameriških politično-gospodarskih

elit, tako sedaj strmi in tarna spričo krize, ki jo je po mnenju nekaterih v veliki meri zakuhala prav omenjena elita. Ne kaže namreč pozabiti, da je prav bivši ameriški predsednik po 11. septembru 2001 ameriški naciji priporočil porabo, ta pa ga je v tem vojnem času tudi poslušala, medtem ko si je ameriška vlada od drugih držav sposojala denar, kot še nikoli dotlej. In to ne le zato, da bi zbrala sredstva za svojo vojno proti terorizmu na Srednjem vzhodu, temveč tudi zato, da bi zbrala sredstva za znižanje davkov, in to prav tedaj, ko bi davke morala povečati. Kot je znano, je Bush denarne rezerve bank bistveno zmanjšal, zato so te lahko dajale kredite po najnižjih mogočih obrestnih merah, za kar pa so lahko imele le majhen delež denarnih rezerv. Kmalu so banke lahko dajale posojila v vrednosti, ki so bila 30-krat večja od vrednosti njihovega lastnega imetja, in »orgija nezmernosti«, kot je to opisal neki ekonomist, se je lahko začela. Neodgovornost Busheve vlade je nekatere vidnejše strokovnjake presenetila še toliko bolj, ker se še nikoli v zgodovini ni zgodilo, da bi kakšna država stopila v vojno brez odrekanja, znižanja življenjskega standarda, zviševanja davkov in ukrepov za ohranitev gospodarstva. Sicer pa je že leta 2000 saudski ekonomist in bankir dr. Nayef bin Fawaaz ibn Sha'alan v svojem predavanju opozoril, da je ameriški gospodarski sistem na robu propada zaradi svojih dolgov, nenehno rastočega deficita in obresti na dolgove. Po mnenju ameriške raziskovalke in analitičarke političnih odnosov Tanye Cariine Hsu je nasilno vsiljevanje demokracije arabskim in islamskim državam ZDA skorajda spravilo v stečaj. Povrh tega, pravi Hsujeva, ZDA sedaj ne bodo mogle več zahtevati, da njen največji srednje-vzhodni oskrbovalec z nafto odpre svoje bančne knjige ter pokaže, da je transparenten in čist, kar zadeva korupcijo in zvezo s teroristi, da bi se izognil negativnim posledicam, saj so največje dejanje kriminalne korupcije storile prav ZDA. V preteklosti so se že velikokrat pokazale napetosti, ki so zamajale trdnost ameriškega imperija, toda ta jih je doslej vedno znal obvladati.

Kljub temu se bodo nekega dne napetosti preveč okrepile. Tragedija imperija namreč ni samo tragedija podjarmljenih; tragedija osvajalca ni nič manjša. Kot uči zgodovina, se v času spopada drug proti drugemu ne postavijo le podjarmljeni in osvajalci, temveč se na koncu le-ti razdelijo in razkosajo, njihova poguba pa pogosto potegne za seboj tudi vrednote, ki so jim želeli služiti.

Z globalizacijo se širi tudi potreba po spreminjanju ideje, ki se skriva v njenem bistvu, potreba po širjenju globalne zavesti in spodbujanju drugačnega načina razmišljanja in delovanja, kot je bilo tisto, ki je zakrivilo aktualne politične in ekonomske gordijske vozle. V času novih imperialnih zaostrovanj in negotovosti utegne biti razmislek o tem še kako dobrodošel. ■

PODLUPO

ZDA pred zlomom?

»Mislim, da so bančne institucije nevarnejše za našo svobodo od plačanih vojska,« je v 18. stoletju dejal Thomas Jefferson, eden izmed predsednikov ZDA. Njegove besede danes marsikomu zvenijo preroško. Po mnenju nekaterih ekonomistov in političnih analitikov se ZDA namreč ne obeta nič dobrega. Za Tanyo Cariino Hsu, raziskovalko in analitičarko političnih odnosov, Amerika celo umira. »Je na poti v samouničenje, za sabo pa bo potegnila ves ostali svet. Zlom celotnega svetovnega gospodarskega sistema bo rezultat ameriškega fiskalnega bahštva, temelječega na enem sklopu pravil zase in drugem sklopu pravil za ostali del sveta,« pravi Hsujeva in trdi, da so razsežnosti »fiskalnega zloma«, ki smo mu priča, takšne zato, ker celoten sistem temelji na milnih mehurčkih. Ker so finančni menedžerji in vodilni bančniki »skrajno prevarantsko prodajali meglo« in je to preraslo v pravo industrijo, vredno kvadrilijon dolarjev, naj bi se sedaj Amerika, sloneča na lažnem upanju, rušila kot hišica iz kart.

Razkrinkani kapitalizem

Skoraj po dveh letih po izidu je tudi slovenska knjiga bogatejša z delom Naomi Klein z naslovom Doktrina šoka. Delo na primeru zasliševalnih prijemov spoštovane ameriške obveščevalne službe in metodah, ki so jih pri tem uporabljali, opozori na voditelje, ki s podobnimi primeri dosegajo rezultate vsiljevanja nepriljubljene politike. Knjiga je nemudoma po izidu postala bestseller, prevedena pa je že v več kot dvajset jezikov.

ALJAŽ SELINŠEK

Pred nedavnim so slovenske knjigarne in knjižnice postale bogatejše za knjigo uspešne kanadske publicistke, pisateljice in filmske ustvarjalke Naomi Klein z naslovom Doktrina šoka. V izhodišču se avtorica vrne nekaj desetletij v zgodovino, kjer predstavi posebne zasliševalne ukrepe in metode ameriške obveščevalne enote CIE in poudari, da vsaka posamezna metoda uprizarja posnetek določenega dogodka, stanja, ki povzroči v posamezniku šok, česar namen je stanje občutenja izničitve le-tega, ki mu sledi. Zasliševalci tako privzamejo podobo rešiteljev, kljub temu da so povzročitelji. Iz tega potegne zaključke, da je oseba v takšnem stanju najbolj ranljiva. Kot oseba pa je v situacijah, t. i. doktrinah šoka, ranljiva tudi populacija kot takšna, ljudstvo, torej družba. Vsekakor je res, kot med drugim poudarja, da tako, kot bo zaslišanec najverjetneje podlegel mučilnemu ukrepu, ki bo v njem zbudil stanje šoka, bo tudi družba podlegla »rešilnemu« ukrepu iz kriznega stanja. Govorimo namreč o dogodkih, kot so vojne, naravne katastrofe in tako naprej, kjer pa bo družba potrebovala voditelje.

Natančneje, gre za teorijo, ki jo je razvil Milton Friedman in je sprva imela namen vzpostaviti določene nepriljubljene politične ideje in dejanja, ki so jih ljudje začeli kaj hitro zavračati in jim nasprotovati. Kriza kot taka pa naj bi populacijo pripravila na rešitev izpod okrija voditelja, ki bi ji v zameno naložil velik zalogaj že pred krizo zavrženih in nepriljubljenih političnih predlogov.

Slednji pa vsekakor takšen položaj izrabijo in ga usmerijo v lastno korist. To ni dvomljivo, ampak vprašanje je, ali se takšne doktrine šoka ne proizvajajo namerno kot se v primeru zasliševanja. Vsekakor se. Človek je namreč vodljiv. Človek je

labilen in hkrati hrepeni po nečem, kar bi ga utemeljilo, s čimer bi se lahko enačil oziroma čemur bi lahko sledil že v osnovi, tako da mu takšen položaj slednje še ob vsem samo okrepi. Kajpada, v ozadju vse-

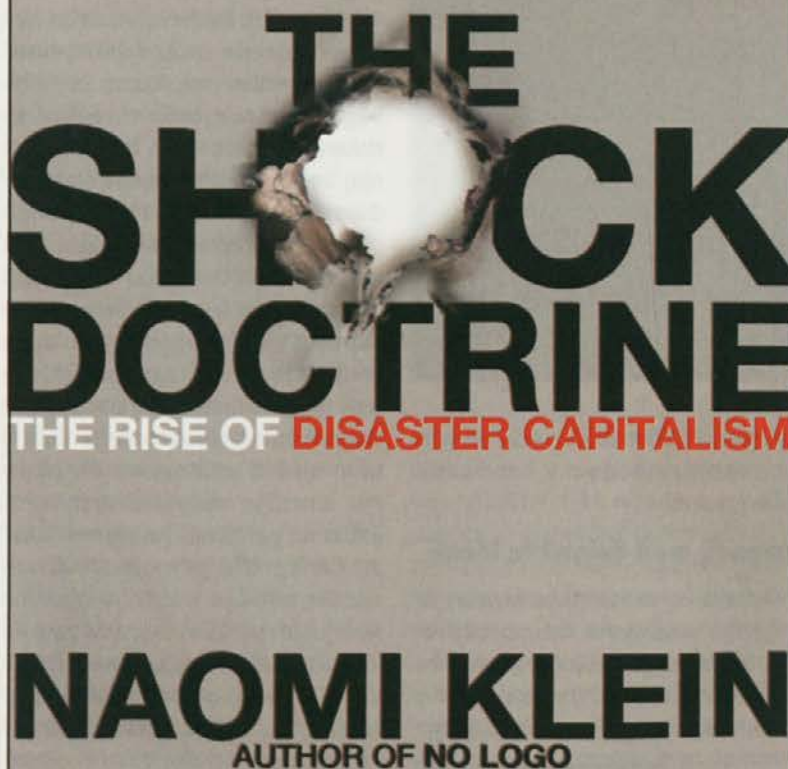
ga tičijo denar, svobodni trg in podobni temelji kapitalizma.

Poudarjena je torej teza, da so ljudje v t. i. kriznih situacijah vodljivi še toliko bolj, kar pa lahko razumemo že samo, če si zamislimo človeka, ki je po sprejetju resnice, da mu

je orkan porušil hišo, oziroma nekoga sredi »vojne«.

Kakorkoli, dejstvo je, da so po svetu, tako v Aziji kot na Bližnjem vzhodu, v Ameriki, Britaniji in drugod, posamezniki ali skupine ljudi, ki s svojim položajem in močjo izkoriščajo prebivalstvo oziroma ljudi, ko so ranljivi najbolj, ko so v šoku, ko potrebujejo »odrešenika« in nekoga, ki jih bo morebiti rešil iz položaja, kjer se nahajajo. Zakaj nam je to tako znano? Seveda ni enako, če s tem primerjamo položaj normalnega človeka, ki živi dokaj povprečno življenje. Ali tudi on ni žrtev »korporacijske« manipulacije in zlorabe? Vsekakor je, to pa Naomi Klein poudari že v svoji knjigi z naslovom No logo. Če nadaljujemo. Posameznik je v kriznem položaju vsekakor najbolj ranljiv. Ne preostane mu drugega, da zaupa nekemu, komurkoli, vsakemu, ki se bo ponudil. T. i. The Shock Doctors, spretni ustvarjalci scenarija in »težave« pa so tisti, ki velikokrat priskočijo na pomoč. Gre za ljudi, posameznike ali skupine ljudi, ki s svojo močjo narekujejo tok časa, če ga lahko tako imenujemo in želijo usmeriti posameznika v smer, kot jo želijo in si jo zamislijo sami. Zanimivo je, da se v kriznih situacijah ustvari atmosfera, ki pa je najbolj primerna za kakršno koli vzpostavljanje novega stanja ali preobračanja obstoječega. V bistvu gre bolj za usmerjanje ljudi, za ustvarjanje sveta po podobi, ki si jo zamisli dotičnik z močjo. Zato je pomembno, da bodo takšne situacije največkrat ustvarjene ravno zaradi političnih namenov, kot zadnji ukrep pred ukinitvijo ideje. Zdi se dokaj preprosto in enostavno. Ampak ni. Seveda položaji, v katerih se znajdejo ljudje, velikokrat narekujejo in kličejo po spremembi, ampak sprememba položaja ga ne spremeni v takšnega, kot je bil pred katastrofo, ampak ga oblikuje po svojih željah. Osnovni namen knjige je opredeliti vprašanja, če se je sodobni svobodni trg resnično razvijal demokratično. Ali je torej svoboda trgovanja dejansko nastala demokratično, prosto, nevsiljeno in podobno? Vsi vemo, da je za določen proizvod potreben določen trg, ki ga bodo tvorili posamezniki, in če to

Udarna naslovnica udarne knjige, ki pogumno spregovori o še eni metodi kapitalizma.

V izhodišču se avtorica vrne v zgodovino, kjer predstavi posebne zasliševalne metode ameriške obveščevalne enote CIE in poudari, da vsaka metoda uprizarja stanje, ki povzroči šok, česar namen je stanje občutenja izničitve le-tega.

Od petka do nedelje

povežemo z manipulacijo kot takšno, dobimo kot rezultat posameznika, ki ga več ni, ki več ne živi lastnega življenja, ampak živi v odtujenem svetu korporacijskega kapitalizma, kjer najde več njegove osebnosti v liku iz priljubljene nizanke kot v sebi. Lik seveda oglašuje določene produkte, tako da rezultat predstavlja dvojni triumf. Knjiga se posebej osredotoča na t. i. »ameriški svobodni trg« in razkriva ozadje, ki natančno opisuje in razkriva zgodbo različnih dogodkov, ki so bistveno pripomogli k uspešnemu porastu ameriškega trga, ki je postal glavina svobodnega trga nasploh. Vsekakor pa moramo potegniti analogijo z manipulativnim vodenjem našega uma, kajti le-ta je oziroma njegov namen je, da je pod »nadzorom« prav takšnih mogočnih sistemov. Namreč, če si že pogledamo vsesplošno amerikanizacijo svetovne populacije, kjer ameriški način življenja predstavlja več kot ideal. Zanimivo je, kako je cilj sodobnega posameznika usmerjen k nečemu, kar ga bo enačilo z ostalim vodenim in nadzorovanim svetom, ne pa k individualnosti, ki ima resnično nekakšno vrednost. Najverjetneje ljudje s takšnim procesom polnijo praznino, ki jo nosijo s seboj, in jo polnijo samo zato, da ne bi ugotovili, da je v resnici prazna. Seveda se knjiga bolj osredotoča na ameriški primer in nas tako med drugim seznanja z nekaj zadnjimi vojnami, kjer je država poustvarila in načrtovala dogodek samo zaradi nadaljnje koristi. Saj kaj pa je drugega invazija na Irak, se sprašuje. Pa čeprav je še kako prežeto in izrabljeno, lahko rečemo, da so boj, vojna in napad velikokrat namenjeni mentalni podreditvi in nekemu namenu, ki bo evidentno presegal namen napada oziroma dejanja. Natančneje avtorica govori torej o Iraku in ozadju scenarija z gorivom, sprašuje se, če je resnično mogoče posledice mogočnega opustošenja cunamija pozitivno izkoristiti in mesta katastrofe preurediti v turistična središča in ali dejanja oblasti, ko so javno povedale, da ne nameravajo več odpreti določenih institucij in hiš na področju hurikana Katrina, niso bila v osnovi predvidevana. Skratka drzno in odkrito. Avtorica, ki je s knjigo dosegla neizmeren uspeh in odlični kritični odziv, pa se pojavlja tudi na različnih portalih, kjer objavlja in promovira svoja dela.

Še pod vtisom dokumentarca Šentilj – Spielfeld, predvajanega na nacionalni televiziji, sem na poti domov do pomurske ravnice premlevala prizore opustelega carinskega prehoda, praznih cest in maloštevilnih ljudi, ki so se zlatih časov obmejnega področja spominjali z ganljivo otožnostjo. Razvoj je odnesel Schengensko mejo in zgradil avtocesto, Šentilju pa odvzel strateško vlogo in ga pahnil v vsesplošno apatijo. Ta se kot meglica vleče vzdolž Mure proti severovzhodu vse do širnih ravan kmetijsko-predelovalnega okoliša in dlje, kjer je turobno vzdušje našlo svoj prostor pod soncem že mnogo časa dlje pred avtocesto in Evropo. Doma sem tam, kjer voda še vedno ni pitna. Tam, kjer prečkaš most in hkrati mejo (in kjer slovenska stran zgleda kot zapuščeno selo po vojni). Tam, kjer se točilni pulti, obteženi s človeškimi stasi, šibijo pod plehkostjo debat. Tam, kjer je poglobitni cilj vaše skupnosti investicija v nakup avtomatskega zvonca v kapeli. Tam, kjer se mladinska subkultura po popularnosti več ne zmore kosati z vaškimi veselnicami in se jim zato nivojsko približuje. V občini Apače, ki leži na Apaškem polju med Gornjo Radgono in Tratami, center katere predstavlja trikotnik med Mercatorjem, prenovljenim božjim hramom in gostilno. Tukaj zob časa ni veliko spremenil. Neobstoječa motivacija domačinov za kakršno koli vrsto modernizacijo je tukaj poglobitni razlog in izhaja predvsem iz slabe izobrazbene strukture in brezposelnosti, ki je že od nekdaj problematična. Najredkeje poseljeno območje v vsem Pomurju ima po moji skromni oceni priložnost za ožvitev predvsem skozi turizem zaradi svojih naravnih danosti, ki bi lahko same po sebi nudile sprostitev v čistem, neokrnjenem okolju ob reki. Svojo turistično ponudbo pa bi lahko dopolnili z adrenalinskimi športi ter avtohtono kulturno zapuščino. Ampak se zdi, da te priložnosti nihče ne jemlje zares. Mar je zato kriva nizka samopodoba in nesamozavestnost, morda pa tudi odnos, ki ga domačini in tudi lokalna oblast gojijo do t. i. kulturnih spomenikov. Naj navedem primer kužnih znamenj, ki so na tem območju izrazito številčna. Pred dobrima dvema letoma je v vasi v neposredni bližini občinskega središča nek malce slaboviden traktorist podrl kužno znamenje ob cesti, ki pa je v ležečem stanju še do danes. Mar je to skrb in spoštljiv odnos do kulturne dediščine, ki jo želimo predstaviti Sloveniji in svetu? Strateški načrt za razvoj turizma, ki ga je naročila občina, pa ob tem izpade kot farsa, ko poleg naravnih danosti omenja propadajoči dvorec in kužna znamenja za attribute svojega turizma v povojih. Na-

Obujanje spominov na ne tako dajno preteklost in spoznanje, da je točka, ki določa, kjer se konča vas in se začne mesto, vedno težje določljiva. Kulturni deficit je vsesplošne narave, pa naj bo to v novonastali občini Apače (kje je že to???) ali pa v mestni občini Maribor kot bodoči kulturni prestolnici Evrope.

mreč v primeru, ko se trideset avstrijskih kolesarjev, ki se od mejnega prehoda Trate-Mureck pelje po glavni cesti do prvega naslednjega mostu, samo zato, da ga čim prej prečkajo, zaključijo krog ter se vrnejo na svojo zemljo, ne moremo govoriti o razcvetu turizma. Razlog? Na eni strani reke imamo po »švabsko« vzorno urejen teren, prepleten s številnimi kolesarskimi potmi, ki vodijo skozi gozdčike in mimo umetnih jezer s počivališči in gostinsko ponudbo. Slovenski del ob rečni strugi – t. i. turistične poti pa so zaraščene in težko prehodne. Morda naletiš na kakšnega zlovoljnega ribiča – domačina in ne na turiste, ki bi uživali v boju z gostim podrastjem in komarji. Če sem še prej dejala, da čas v tej osamljeni dolini ni pustil sledi, se moram vseeno malce korigirati. Če prevrtim svoj notranji film in se vrnem dobrih deset let v preteklost, v začetke svojega nekontroliranega krmarjenja v svet odraslih, je imela tako rekoč vsaka vas svoj mladinski klub, svoje bende, bolj ali manj reden kulturni program, ki je obsegal vse od glasbenih koncertov, delovnih akcij, različnih delavnic do likovnih razstav in spremljevalnega veseljačenja. Bili so zavetišče ustvarjanja železnic ter pribežališče naveličanih od nogometnih spektaklov iz 4. slovenske lige. Punk takrat še ni bil mrtev. Mladinski klubi od CZD-jevskih »pokozlanih trat« do murskosoboškega MIKK-a so bili dobra alternativa zaudarjajočim vaškim pivnicam. Danes jih skorajda ni več. Po dozo žive glasbe se je potrebno voziti vsaj do Murske Sobote, Maribora ali Gradca. Zakaj? Razlogov za kulturni crk je več: nezadostna finančna podpora tovrstnih dejavnosti, negodovanje okoliškega prebivalstva, šikaniranje s strani oblasti, strožji zakoni o varnosti in obratovalnih časih, selitev aktivnih ljudi v univerzitetna središča, splošna pasivnost in navsezadnje celo razvoj internetnih socialnih omrežij ter mlada publika, ki je vse bolj željna lahkotne, nenaporne zabave. In ko se v nedeljo vracam v Maribor, bodočo kulturno prestolnico Evrope, je točka, kjer se konča vas in začne mesto, vedno bolj nedoločljiva. Prepoznavam simptome, ki so ugonobili poskuse kulturnega udejstvovanja na vasi. Navsezadnje je zgovorno že dejstvo, da je pred leti še zasmehovana narodno-zabavna, t. i. »goveja muzika« do danes postala glavni vaški izvozni artikel. Sedaj pa se je začinjena s turbofolk ritmi in razgaljenimi joški varno zasidrala med urbane kulturne prakse. Alternativnim pa se grozi z izumrtjem, ker jih ne vodi želja po dobičku, temveč ljubezen do ustvarjalnosti in nekonvencionalnega. Zelo nekulturno, gospod župan Kangler!

Zavestno iskanje konfliktov ni naš način

Alen Vidonja je prorektor za študentska vprašanja Univerze v Mariboru. Trenutno končuje študij na Pravni fakulteti Maribor. Njegovo poslanstvo je, da deluje za dobrobit študentov. V nadaljevanju je spregovoril o najaktualnejših temah, ki se tičejo študentov, bolonjskem procesu, športu, študentih ter o odnosih s Študentsko organizacijo UM.

MONIKA HORVAT

Študenti ne vedo, kdo jih pravzaprav zastopa. Kakšna je razlika med Študentskim svetom UM (ŠS UM) in Študentsko organizacijo UM (ŠOUM) ter kako je to zakonsko urejeno na državni ravni? Vedno je namreč burno ob volitvah predstavnikov študentov v ŠS UM in ŠOUM. Zakaj menite, da je tako?

Temeljna razlika med ŠS UM in ŠOUM na državni ravni je v zakonski podlagi. Študentski svet temelji na Zakonu o visokem šolstvu in je znotraj univerzitetnega prostora edini zastopnik študentov. ŠOUM na drugi strani je neke vrste sindikalna organizacija, ki se ukvarja z obštudijsko dejavnostjo in je ena izmed entitet Študentske organizacije Slovenije. Njihova zakonska podlaga je v Zakonu o skupnosti študentov. Žal pa je med obema oblikama študentskega organiziranja veliko trenj, ki predvsem izhajajo iz volitev v zbor ŠOUM. Temeljni očitek ŠOUM so namreč nelegitimno izpeljane volitve v njihov najvišji organ. Moti v bistvu to, kako posamezne stvari na ŠOUM delujejo ter da organizacijo vodijo, četudi posredno, tisti, ki že dolgo časa niso več študentje. Če omenim samo prilogo časopisa Spekter, ki se imenuje Špehter, kjer anonimni avtorji rektorja, mene ter nekatere zaposlene na UM obravnavajo na zelo nizkem in poniževalnem nivoju. Menim, da bi se tukaj dejansko morali vprašati, ali je prav, da gre študentski denar za pljuvanje po univerzi na tako nizkoten način, da takšne osebe vodijo (naš) ŠOUM, in ali so takšna dejanja res poslanstvo

študentske organizacije. Ne glede na navedeno, pa ne zavračamo sodelovanja s ŠOUM, želimo si, da bo le-to potekalo na nekem zglednem nivoju, z legitimnimi predstavniki študentov ter korektno. Študen-

tje, ki delajo na projektih ŠOUM, so za delo motivirani in delajo dobro. Problem je pač v osebah, ki zasedajo vodilne položaje oziroma neformalno najvplivnejše položaje in tako kreirajo politiko, ki ni sprejemljiva, še manj pa študentska.

Znani so projekti ŠS UM, kot so Gremo na prvi rok, veslaške regate ... S čim se še dejansko ukvarjate v ŠS UM?

Projekti, ki jih omenjate, so le del našega delovanja in spadajo v področje obštudijskih dejavnosti, ki pa jih je bilo v lanskem študijskem letu krepko čez 80, v študijskem le-

tu 2008/2009 pa je predvidenih več kot 120. V sklopu tega izvajamo različne okrogle mize, strokovne ekskurzije, zabave in skrbimo za obveščенost študentov po posameznih članicah. Del aktivnosti predstavljajo tudi socialno in humanitarno naravnani projekti ter mednarodno sodelovanje. Levji delež naše delovanja pa predstavlja soupravljanje univerze.

Veliko je pripomb o preobremenjenosti študentov od uvedbe bolonjskega sistema. Menite, da študentje pridobijo premalo praktičnega znanja?

Bolonjski programi so zelo nasičeni s študijskimi obveznostmi. Od študentov se tako zahteva veliko sprotne delo, ki vpliva na njihovo obštudijsko udejstvovanje, vendar pa žal ugotovljamo, da se dodatne obveznosti ne ocenjuje povsem ustrezno, zato smo podali že prve

Če omenim samo prilogo časopisa Spekter, ki se imenuje Špehter, kjer anonimni avtorji rektorja, mene ter nekatere zaposlene na UM obravnavajo na zelo nizkem in poniževalnem nivoju.

predloge za spremembe. Eden izmed konkretnih predlogov govori o sankcioniranju profesorjev za nespoštovanje pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja, študentje so namreč opozarjali na nespoštovanje pravilnika s strani profesorjev. Pričeli smo z izvajanjem študentske ankete o obremenjenosti študentov na bolonjskih programih. Pridobiti želimo namreč podatke, koliko ur študentje dejansko porabijo pri posameznem predmetu, in te podatke primerjati s predvideno obremenitvijo v študijskih programih. Kar nekaj prahu pa dviguje tudi absolventski staž v bolonjskem študiju. Pri tem moram poudariti, da absolventski staž ostaja in ga bodo imeli tudi študentje, ki študirajo po bolonjskih programih, saj imajo pravico do tega na podlagi zakona.

Šport je na Univerzi zelo pomemben. Ustanovili ste Odbor za šport. Kakšne so njegove naloge in kaj želite z njim doseči?

Ko se je prenehalo sodelovanje med Univerzo v Mariboru in Univerzitetno športno zvezo Maribor, smo vzeli zadevo v svoje roke in ustanovili Odbor za šport, ki je pripravil vsebinski program. Da bi se vse aktivnosti lažje organizirale ter da bi informacije dosegle posameznega študenta, ima sedaj vsaka fakulteta koordinatorja za šport. Prizadevamo si, da bo študentski šport ponovno v študentskih rokah, zato bo eden naslednjih korakov ustanovitev »Športne zveze Univerze v Mariboru«, ki se bo celostno ukvarjala s športom na Univerzi.

UŠZM v preteklosti ni hotela podpisati pogodbe z UM o najemu prostorov UŠC LŠ. Takrat so predvsem na vas leteli očitki, da bodo študentje izgubili možnost rekreacije, lig tekmovalj ... Kako je zdaj urejeno to področje? Imajo študentje dostop do dvorana, kjer se lahko rekreirajo?

UŠZM je v lanskem študijskem letu podpisala eno pogodbo z UM, vendar je po približno štirinajstih dneh od pogodbe enostransko odstopila. Prav tako ni želela podpisati pogodbe za najem prostorov v UŠC Leona Štuklja, čeprav je bila le-ta usklajena. Od nje je vodstvo UŠZM odstopilo tik pred podpisom. Rekreacijo sedaj vodi Univerza v Mariboru, ki je za večino športnih pagon brezplačna, plačljive vsebine

pa so študentom dostopnejše kot v preteklosti.

Kljub temu da ste z UŠZM in ŠO-UM glede politike razvoja občustvijske (tudi športne) dejavnosti na nasprotnih bregovih, pa ŠS UM sofinancira projekte UŠZM.

ŠS UM podpira projekte, ki so v korist študentom. Torej je sofinanciranje najuspešnejših študentov športnikov nekaj povsem razumljivega ne glede na to, kdo je predlagal sofinanciranje. Mnenja sem, da spori, ki jih omenjate, nikakor ne smejo vplivati na to, da bo možnost sofinanciranja lahko diskriminirala posameznike samo zato, ker so z leve ali desne strani. To ni ne moja ne naša filozofija. Zavestno iskanje konfliktov in njihovo reševanje na ramenih študentov ni način delovanja ŠS UM in Univerze v Mariboru.

Študentje na univerzi imate pomemben vpliv pri soupravljanju univerze. Praktično lahko profesor izgubi službo, če mu študentski svet ne da pozitivnega mnenja ob ponovni habilitaciji. Kaj študentski svet vzame za osnovo pri presoji dela profesorja in s tem pri izdelavi mnenja?

Z gotovostjo lahko trdim, da dober profesor nikoli ne bo izgubil službe zaradi moči študentov. V kolikor pa študentje podajo negativno oceno, menim, da ni krivec za posledico študent, temveč profesor, ki preprosto ni dober pedagog.

V postopku habilitacij se najbolj jasno pokaže študentsko soupravljanje univerze. Študentje smo pridobili veliko moč, ki se kaže preko ocenjevanja pedagoškega dela profesorja, ampak pri tem ne smemo pozabiti, da to prinese s sabo tudi veliko odgovornost. Poudarek dajemo na pomen študentske ankete, ki bo po novem potekala v elektronski obliki in bo obvezna ob vpisu v višji letnik oziroma ob oddaji diplomske naloge. Ostala bo anonimna, rezultati bodo javno objavljeni. Študentje bodo imeli možnost izpolnjevanja ankete za tistega profesorja, pri katerem so že opravili izpit, saj bodo le tako lahko podali realne odgovore. Z novim načinom izvajanja ankete se bodo odpravili tudi dvomi glede reprezentativnosti vzorcev. Na tem mestu bi študente pozval k vestnemu izpolnjevanju ankete, saj lahko le tako dejansko vplivajo na spremembe v študijskem procesu, ki si jih sami želijo. ■

Kristijan Jelič

To je nekako misel, ki se mi utrne ob mojem profesorju. Veliko mu namreč pomeni mnenje študentov, katerega, žal, ni od nikoder.

Kje ste študenti?

Zadnje čase imam pogosto priložnost govoriti z enim izmed naših najstarejših profesorjev. Kljub svoji častitljivi starosti z veseljem prisluhne mnenju študentov. Včasih nameni temu celo večino predavanj. Samo pogovoru in izmenjavi mnenj. Ne, nisem mnenja, da je to slabo, ker morda ne slišimo vseh vsebin. Prej nasprotno. Prepričan sem, da je takšnih ur še premalo. Na koncu študija naj bi namreč tako vsi znali približno enako. Nasprotno, nas le malo ob koncu študija zna razmišljati z lastno glavo. Morda nas le malo postane za res intelektualcev. Dovolite, da podkrepim svojo tezo. Zamislite si, kdaj ste zadnjič postavili pod vprašaj resničnost nečesa, kar vas učijo. Kdaj ste se zadnjič vprašali, zakaj je enakost pred zakonom dobra. Ste se kdaj vprašali, ali bizoni res obstajajo. Ali ste prepričani, da je vaše znanje res pravilno? Bojim se, da bodo odgovori klavrni. Ne, ker ne bi rekli kategorično DA ali NE, ampak ker se bo vaš odgovor s tem tudi končal. Kako naj razvijamo nova znanja, če ni več dvoma? Ni več pomislekov?

Prav slednje me je pred kratkim vprašal profesor: »Kje ste zdaj študentje? Vi bi morali biti polni idej, polni revolucionarnosti.« In kaj je bil moj edini odgovor? Da so drugi časi, sem mu rekel. Ja, res je. Drugi časi so. Takšni, ko študent gre na ulico, ko mu želijo ukiniti bone. Takšni časi, ko se naša študentska organizacija prepira zgolj in samo o ne-

kaj evrih cenzusa za več štipendij. Čemu vse to? Da ohranimo vse, kot je? Čim manj sprememb, čim manj posebnosti? Tisti med vami, ki poznajo Biblijo, bi morali vedeti, kakšna lažna kvaliteta je povprečnost, mlačnost. Oportuno sledenje sistemu brez pomislekov je vodilo v najtemnejša obdobja človeške zgodovine. Osebnostno ne verjamem, da smo s to dobo »povprečnežev« veliko drugačni. Prav pogrešam osebe, s katerimi bi človek lahko vodil zahtevno ali vsaj zanimivo diskusijo. Preprosto ni nikogar, ki bi imel bolj kompleksno mnenje od: »Šit, ej, zopet nas bojo nat... ili.« Če se morda pojavi nekdo, ki že ima kakšno novo idejo, le-to uspe formulirati kot prvošolček. Neupoštevaje ustrezne oblike in načine retorike. Posebno žalostno je to stanje tam, kjer študentje izgublamo pomemben vpliv oziroma z zmanjšano dejavnostjo samo še pospešujemo začarani krog družbe »povprečnežev«. V mojem svetu bi morale univerze izoblikovati intelektualce in ne diplomante. Študij ne sme biti učenje, ampak razmišljanje. Diplome ne naloge študentov, ampak njihova notranja potreba. Slednja stališča je nujno izraziti tudi našim univerzam preko študentskih svetov univerz, kjer pa se srečujemo s pomanjkanje kadrov. Nič nam namreč ne koristijo odlične ideje, če nimamo dovolj predstavnikov, ki jih izustijo. Prav zato začnite sodelovati s svojim študentskim svetom, saj gre za vas. ■

Ne bodite sam svoj mojster

DAŠA PURGAJ

Tudi študenti so se znašli v primežu gospodarske krize. Poslabšala se je štipendijska politika, problem je zaposljivost, del preko študentskega servisa je vse manj, na drugi strani pa se življenjske potrebščine in živila dražijo. Kljub zadnjim grožnjam gospodarske krize zaenkrat sicer še ni usahnilo raziskovanje za razvoj gospodarstva v zasebnih in industrijskih razvojnih centrih, a potrebno je ukrepati. Zato se je v času krize na slovenskem tržišču pojavila tudi nova oblika poslovnega modela, tako imenovana licitacija storitev, želja in potreb, kar koristi tako naročnikom kot izvajalcem. Prvi se znebijo stresa pri iskanju primernih izvajalcev, slednji svojih storitev in izdelkov ne rabijo oglaševati. Oboji pa prihranijo tako čas, kot tudi denar. Znano je, da se spomladi vsi prebudimo in začnemo hiteti

s pospravljanjem, obnavljanjem in urejanjem svojih domov oziroma se prebudijo želje po nečem novem, nečem svežem. Najmanjše kreditov se je trenutni situaciji gospodarstva drastično zmanjšalo, zato je potrebno pri reševanju takšne problematike ubrati druge možnosti: gradnja prizidkov, spreminjanje podstrešij v mansardna stanovanja, obnova že dotrajanih objektov. Vse več jih bo letos takih, ki bodo tudi svoje počitnice porabili za taka opravila. A, kot opozarjajo strokovnjaki, preveč ljudi pri takih nevarnih delih tvega življenje, za popravilo tega, kar so zakuhal kot »sam svoj mojster« pa potrošijo več, kot če bi delo zaupali strokovnjaku. V nedavnih raziskavah je namreč več kot 50 odstotkov ljudi priznalo, da se popravil in drugih del v stanovanju ali okrog hiše lotevajo sami, čeprav o njih, po domače povedano, nimajo pojma. Anketiranci so povedali še, da bi delo zaupali mojstru, a ne vedo, na koga se obrniti. Podobno je z znanjem. Ste že kdaj razmišljali, da bi bilo veliko lažje dati povpraševanje po inštrukcijah elektrotehnik na internet, na vaše povpraševanje pa bi se odzvali različni posamezniki, med katerimi bi lahko sami izbrali najboljšega, najbližjega ali najcenejšega posameznika, ki bi vam pomagal pri učenju. V času informacijske dobe vas od tega in marsičesa drugega loči le nekaj klikov. Neka raziskava je namreč pokazala, da okoli 10 odstotkov Slovencev išče pomoč po

internetu. Ste med njimi?

Poiščite ga na Najet.si

Portal Najet.si, ki je pri nas zaživel prejšnji mesec, povezuje take ljudi z najboljšimi in najcenejšimi mojstri. Najcenejšimi tudi zato, ker veliko ljudi navaja, da strokovnjaka za zahtevnejša dela ne poišče zato, ker menijo, da jim bodo ti zaračunali nerealno visoko ceno. Najet.si je novost v slovenskem internetnem prostoru in omogoča uporabnikom, da prek spleta objavijo svoje želje in potrebe v obliki naročila, izvajalcem pa, da prek spleta oddajo ponudbe za izvedbo naročil ter se tako za naročilo potegujejo po sistemu kdo da boljšo ponudbo. Naročnik tako prejme več konkurenčnih ponudb, med njimi pa izbere najkakovostnejšega in najcenejšega izvajalca. Gre za širok spekter del; od pleskanja in obrezovanja sadnega drevja, fotografiranja na porokah, izdelovanja spletnih strani, inštrukcij, občasnih del, ... Ustvarjalci portala pravijo, da smo Slovenci sicer nagnjeni k temu, da želimo privarčevati po sistemu "sam svoj mojster", vendar večina to opusti, ko vidi, da je popravljanje škode, ki so jo tako naredili, še veliko dražje.

Več škode, kot koristi

Študentka Alja Kovač je najela novo stanovanje, ki ga je potrebno preurediti, da bo v njem lahko normalno študirala. S prijateljem sta se odločila sama zamenjati dotrajane tapete v dnevni sobi, želela pa sta zamenjati tudi ploščice v kopalnici. S tapetami je šlo, kot se je zdelo, vse gladko, razbijanje ploščic se je izkazalo za težje opravilo. Ko sta se čez nekaj dni – izmučena od opravljenega dela – vrnila na fakulteto in se spravila k učenju, so tapete odstopile od podlage, neravno položene ploščice pa so bile tema njihovih prepirov vse do takrat, dokler Alja ni našla kakovostnega keramičarja, ki je razbil prijateljevo mojstrovino in ploščice položil naravnost. Vse skupaj ju je zaradi porabljenega materiala stalo veliko več, kot bi ju, če bi že na začetku vse skupaj zaupala mojstru, priznavata.

V tujini se je dobro prijelo

Sistemi kot je Najet.si sicer že več let uspešno delujejo v tujini – na primer v Veliki Britaniji in Nemčiji, ZDA – kjer odstotek naročil, objavljenih prek spleta, strmo narašča. Storitve je pa za naročnike popolnoma brezplačna in neobvezujoča. Več informacij na www.najet.si

Alja Kovač je plačala 970 evrov, da je popravila škodo, ki je nastala, ker je »varčevala« po načelu sam-svoj-mojster.

Kar vidiš, je pomembnejše od postelje

Mladinska prenočišča so včasih predstavljala spanje na skupnih ležiščih v večposteljnih sobah, velike skupne kopalnice in jedilnice. Danes, dobrih 70 let po ustanovitvi mreže mladinskih prenočišč IYFH, pa so ta prenočišča povsem nekaj drugega; uporabniku ponujajo več zasebnosti kot nekoč, poleg tega pa so hostli oz. mladinski hoteli pomemben faktor mladinskega popotništva pri nas in v svetu.

SARA POKERŽNIK

Od skednja do hostla

Katalogi s ponodbami o namestitvi mladih so se pojavili že zelo zgodaj, čeprav so bile ponudbe takrat nekoliko drugačne, kot smo jih vajeni danes. Prav nič redke niso bile ponudbe, ko je kmet ponujal brezplačno spanje na skednju, če pa si želel spanje v postelji, si moral opraviti uro dela. Kot namestitev mladih se je kasneje pojavil prvi hostel v Alteni v Nemčiji, njegov ustanovitelj je bil učitelj Richard Schirrmann, ki je razvil idejo, da morajo biti hostli v Nemčiji postavljeni tako, da se od enega do drugega pride peš v enem dnevu. Schirrmannova ideja je bila prekopirana tudi v druge države, leta 1932 pa je bila ustanovljena danes največja mreža prenočišč na svetu IYHF (International youth hostel federation), ki danes razpolaga s 4500 nočitvenimi objekti v več kot 80 državah sveta, letno število nočitev znotraj verige hostlov pa je ocenjeno med 30 in 40 milijoni.

Hostli doživljajo različno usodo

Medtem ko se v hostlu Alibi C2 v Mariboru pritožujejo nad slabim obiskom je dijaški dom 26. junij na Pobrežju lanskega avgusta po 14 letih zaprl svoja vrata, pa se je v letošnjem marcu odprl prvi mladinski hotel – Hostel Mavrica v Prekmurju, natančneje v Moravskih Toplicah. Gre za prvega ponudnika nizko cenovnih prenočišč v tem delu Slovenije, katerega cene so prilagojene tudi času recesije, v katerem živimo. Prekmurje naj bi z izgradnjo hostla postalo bolj zanimivo za popotnike, predvsem pa tudi bolj dostopno. Nedolgo nazaj se je verigi mladinskih hotelov pridružil tudi mladinski hotel Vetrnica v Rušah, ki se nahaja v istem objektu kot hotel Veter, skupaj z dijaškim domom pa sta tako v Rušah že dva mladinska hotela. Na območju Štajerske visoko na lestvici paradira Uni Hotel, ki se nahaja v strogem centru mesta Maribor, kjer je nekoč stal znani Hotel Zamorc. Predsednik Popo-

tniškega združenja Slovenije, Igor Jurišič, pojasni, da je urejenost hostlov od lani kategorizirana, označuje se z modrimi trikotniki – s tako oceno se ponša ravno Uni Hotel, ki je z oceno petih trikotnikov postal najvišji standard med mladinskimi nočitvenimi centri na Štajerskem. Hostli torej doživljajo različno usodo – nekateri svoja vrata zapirajo, spet drugi so v največjem razcvetu. So pa hostli, kot pravijo pri Popotniški združenju Slovenije, v poletnih mesecih zagotovo najprijaznejši do turistov, na voljo so tudi sobe v dijaških domovih, kar poveča razpoložljive zmogljivosti in pripomore k večji ponudbi nizko cenovnih prenočišč. Za same uporabnike hostlov pa je izrednega pomena predvsem ugodno bivanje, pomembni so tudi parkirni prostori v bližini in bližina kulturnih, športnih in drugih dogodkov, dostop do interneta, zaželena pa je tudi možnost, da hostel omogoča spletno rezervacijo.

Hostli kot steber mladinskega popotništva

Popotniško združenje Slovenije

(PZS) je edina organizacija, ki je članica mednarodne verige mladinskih prenočišč IYHF. Predsednik PZS, Igor Jurišič, opozarja, da so hostli izrednega pomena za razvijanje mladinskega popotništva. Po ocenah svetovne turistične organizacije WTO je mladina najbolj mobilna med 15. in 26. letom starosti, le-te je na svetu med 95 in 145 milijoni, med njimi je od 40 do 50 milijonov Evropejcev, ki so že potovali po svetu, in od 15 do 20 milijonov takšnih, ki zunaj meja svoje države še niso potovali. Po podatkih WTO iz leta 1994 je v Evropi predstavljalo potovanje mladih kar 25 % vseh turističnih potovanj. Mobilnost mladih spodbujajo nekateri evropski programi, kot so Leonardo, Socrates, Phare in Youth for Europe, hostli pa so, kot razloži Jurišič, sestavni del mladinskega popotništva. Popotnik se lahko tukaj namreč ustavi, prenoči, razišče okolico in se odpravi dalje. PZS je tista, kot nadaljuje Jurišič, ki nudi pomoč mladim, ki bi želeli potoovati, pa take možnosti nimajo. Naloga PZS je namreč,

da poišče ponudnike, ki so pripravljeni nuditi prenočišče po primerini ceni in hkrati upoštevati predpisane standarde. Jurišič še dodaja, da je smisel mladinskega popotništva ravno v tem, da mladi zapravijo denar za druge aktivnosti (kultura, rekreacija, zabava) in manj za stroške nastanitve.

Ko oddaljeni kraji postanejo dostopni

Jurišič zatrjuje, da potrebuješ za spoznavanje nove kulture, ljudi in običajev samo omaro, posteljo in kopalnico. Pomembneje kot to, kje spimo, je torej tisto, kar vidimo in doživimo. Jurišič je prepričan še, da se je ravno s pomočjo hostlov podoba sveta nekoliko spremenila; svet je postal manjši, oddaljeni kraji dostopnejši. Kot pomembno prednost mladinskega popotništva pa navede še izobraževanje, učenje tujega jezika, spoznavanje tujih običajev, cenjenje kulturnih vrednot, navezovanje stikov, komunikacijo s tujci, zmanjševanje kulturnih razlik in nestrpnosti med narodi. ■

Foto: Daša Purgaj

Barantanje na račun športa

Zdajšnji župan ob skoraj vsaki priložnosti v skoraj vsakem stavku rad omeni javno-zasebno partnerstvo ali pa črpanje evropskih sredstev. Nekdo je v šali dejal, da javno-zasebno partnerstvo pomeni zasebno jemanje javnega denarja. A šalo na stran, tudi črpanje evropskih sredstev ni enostavno.

MILAN LAZAREVIČ

Vlada je odobrila denar za izvedbo univerzijade 2013. Tej prireditvi bo namenila dobrih 15 milijonov evrov in nič več. Toliko je ovrednoten razvpiti projekt, ki naj bi pomenil – vsaj tako pravijo zagovorniki – pomemben premik k večji promociji mesta pod Pohorjem in drugih krajev, ki so vezani na Maribor. Vsa zadeva, ki se je končala s to potezo, spominja na barantanje na tržnici. Najprej se je govorilo o višini skoraj 300 milijonov, nakar so organizatorji stroške prepolovili, zdaj, ko so videli, da država ne bo prispevala toliko sredstev, kot so želeli, so pristali na ta sredstva v slogu: »Daj, kolikor pač daš!«

Kocjančič se je oglasil

V svoj zagovor so predstavniki Slovenske univerzitetne športne zveze dejali, da jih podpira Olimpijski komite Slovenije (OKS). V zadnjem sporu med organizatorji in vlado je OKS stal po strani. Nobenega glasu s sedeža komiteja. Šele ko se je spor zgladil, vlada pa obljubila sredstva, so se člani izvršnega odbora (IO) Olimpijskega komiteja Slovenije (OKS) na eni zadnjih sej odločili, da ne umikajo podpore k izvedbi univerzijade v Mariboru leta 2013, vendar pa jo je potrebno organizirati racionalno. Stališče OKS o univerzijadi v Mariboru leta 2013 je pojasnil predsednik OKS Janez Kocjančič: »Če pristojne institucije dajo soglasje h kandidaturi za izvedbo športnega dogodka pozneje, ni razloga, da od sodelovanja odstopijo. Toda od univerzijade mora imeti korist študentski šport pri nas, pri tem pa je potrebno opozoriti, da univerzijada ni prvorazredni športni dogodek,

kot so olimpijske igre ali svetovna prvenstva. Projekt mora biti organiziran racionalno. Tekmovanja naj se organizirajo na že obstoječih objektih, ki se jih po potrebi posodobijo. Soglasje k izvedbi smo dali, vendar z bistveno manjšimi cenami za izvedbo, kot so jih nosilci predstavili sedaj. Pri tem je potrebno imeti pred očmi trenutno stanje gospodarstva. OKS ne umika podpore, vendar pa je treba univerzijado organizirati racionalno.« Kocjančič je v razpravi opozoril tudi na potrebo po racionalnem trošenju in skrbnem načrtovanju vseh športnih programov zaradi težkega stanja sponzorjev, slovenskih gospodarskih družb.

Nikoli končana zgodba

Nasploh je Maribor zgodba o etapnih izgradnjah športnih objektov. Nobena stvar v času svečanega rezanja traku ni bila dokončana. Pred četrto stoletje so pozdravili izgradnjo večnamenske dvorane Tabor. Takrat je sodila med sodobnejše športne objekte pri nas, ampak tudi četrto stoletje zatem je nedokončana. Manjka ji vzhodni aneks, kjer bi bile predavalnice, fitnes in druge vsebine. Četrto stoletje po izgradnji je prav tako nujna posodobitev, toda denarja je komaj za tekoče vzdrževanje. Strokovnjaki pravijo, da je najtežje in hkrati najdražje vzdrževati nedokončan objekt. Enako velja za ledno dvorano, ki pa bi ji bilo prizaneseno z univerzijado. Obstaja nevarnost, da bi se

podobno zgodilo tudi z Ljudskim vrtom. Prva faza je končana, druga faza, ko naj bi končali dve teledavnici pod tribunami in uredili poslovne prostore, je ogrožena. V prostorih, kjer naj bi nekoč bile trgovine, poslovni prostori ali kakšne pisarne, že zdaj skozi tla prodirajo trava in druge rastline. Pogled skozi šipe je zares klavrn. V tem času je župan Franc Kangler v svojem slogu z lahkoto pred številnim občinstvom obljubil, da se bodo lotili še obnove stare tribune ali pa kar izgradnje nove, ki je delo arhitekta Mitje Pipana in je pod spomeniško zaščito. Če bi se občina lotila izgradnje ali pa obnove stare tribune, bi ta projekt stal vsaj pet milijonov evrov, če ne še več. V tem trenutku, ko se za občinske plače najemajo posojila,

Nasploh je Maribor zgodba o etapnih izgradnjah športnih objektov. Nobena stvar v času svečanega rezanja traku ni bila dokončana.

V prostorih pod novimi tribunami nedokončanega Ljudskega vrta že rastejo trava in druge rastline.

je takšna izjava skrajno neresna. Seveda zdajšnji župan ob skoraj vsaki priložnosti v skoraj vsakem stavku rad omeni javno-zasebno partnerstvo ali pa črpanje evropskih sredstev. Nekdo je v šali dejal, da javno-zasebno partnerstvo pomeni zasebno jemanje javnega denarja. A šalo na stran, tudi črpanje evropskih sredstev ni enostavno, saj je najprej treba imeti izdelan projekt, zagotovljena osnovna sredstva investitorjev, nato se evropska pipica odpre. V primeru izgradnje obstoječih novih tribun je bila vrednost ocenjena na skoraj deset milijonov evrov, občina jih je morala zagotoviti polovico. Iz evropskih skladov je prišla tretjina (!?) sredstev, kar je izjemno velik delež, dobro desetinno je primaknila država, nekaj še dodala Zveza mariborskih športnih društev Branik. Ker bo druga faza stala približno toliko kot prva, finančna konstrukcija pa še ni pokrita, je bojazen še toliko bolj upravičena. Enako velja za staro tribuno, občina, večinska lastnica Ljudskega vrta, bi potemtakem morala prispevati vsaj polovico sredstev (!?). Ni pa nujno, da bi v takšnem razmerju sodelovali državna in evropska blagajna.

Čepič kot slab zgled

Tako so v nekaterih postavkah, ki spadajo k univerzijadi, vneseni podatki o celo 70-odstotnem financiranju iz evropskih sredstev. Zelo pogumno planiranje, ker izkušnje o pridobivanju sredstev iz evropskih skladov niso najboljše, zato se pojavlja vprašanje, če gre za manipulacijo. Kanglerju se lahko pripeti primer Čepič. Ta je pri izgradnji Pristana v finančnem planu napisal, da bo do 30 odstotkov projekta financirala Fundacija za šport. Spregledal (!) pa je tisti »do«. Do 30 odstotkov, ki je zapisanih v pravilniku fundacije, lahko pomeni tudi nič. Ker Čepič ni dobil teh 30 odstotkov, je Športni center Maribor imel blokiran račun, delavci pa so ostali brez plač. Čepiča je rešila občina, ta pa je »za nagrado« postal poslanec. Ker gre za izjemno velike stroške vzdrževanja po koncu prireditve, Maribor bo namreč leta 2012 še evropska prestolnica kulture, se takšne kalkulacije lahko vrnejo kot bumerang, občina lahko celo bankrotira, zdajšnji župan pa doživi »Waterloo«.

Milan Lazarević

Moštvo je padlo na evropski in regionalni fronti. Težave so pri selekcianiranju moštva, nič se ni spremenilo pri iskanju tujcev iz ZDA. Ti so še vedno najšibkejši člen v igri, njihovi pogosti prihodi in odhodi so že komični, v neresen položaj postavljajo vodstvo kluba, ki naj bi s svojo resnostjo skrbelo za ustrezne rezultate.

Olimpijini kataloški nakupi

Košarkarski klub Partizan je primer, kako se po proračunu majhen klub lahko enakovredno kosa z evropskimi mogotci. Čeprav ima klub že nekaj mesecev blokiran račun, igralci pa dobivajo plače na žličke, so njihovi rezultati osupljivi. Morda bo kdo dejal, da je na Balkanu možno marsikaj, kjer gre poslovanje tudi čez mejo dovoljenega ali pa »dacarji« zamižijo na eno oko. A ne gre prezreti dejstva, da je Partizan zgrabil priložnost ustvariti regionalno institucijo, ki zbira mlade in talentirane košarkarje, pripravljene za boj z evropskimi velikani. Formula je dokaj preprosta: veliko ime, dober skavting na področju bivše države in odlično delo z mladimi so zagotovilo uspešnosti. Pri Partizanu so že v preteklosti znali zbrati mlade igralce, ki so nato dosegli izjemne košarkarske kariere. Beograjčani s takšno politiko nadaljujejo tudi zdaj, ko vedo, da se tekmovanje s finančno večjimi klubi, ki premorejo tudi do desetkrat večji proračun, ne izplača. So pa izbrali pot, ki se jim obrestuje na drugačen način. Tudi zdaj, ko ni opaziti, da bi jih pretresel lanski odhod številnih pomembnih členov v njihovi igri. Po tej sezoni bo Evropi na voljo nov kontingent Partizanovih »otrok«, a ta vreclec najverjetneje ne bo usahnil.

Takšna vloga naj bi bila pred dobrim desetletjem namenjena Olimpiji, ki pa je ni izkoristila. Ideja je bila zelo dobra, še posebej po osvojitvi evropskega pokala leta 1994 in nastopa na zaključnem turnirju evrolige leta 1997. A zapletlo se je pri denarju, porušenem razmerju med prihodki in stroški. Vse skupaj je padlo v vodo, saj je sledil boj za

rešitev Olimpije pred stečajem.

Za košarkarji Olimpije je ena izmed manj uspešnih sezon. Ne more je popraviti niti zmaga v slovenskem pokalu niti nov naslov državnih prvakov. Ljubljansko moštvo, za katerim je z rekordnim proračunom ena izmed finančno stabilnejših sezon od leta 2001, ko so se pojavile informacije o alarmantnem položaju, je rezultatsko padlo na evropski in regionalni fronti. Spet so se pojavile težave pri selekcianiranju moštva, nič se ni spremenilo pri iskanju tujcev iz ZDA. Ti so še vedno najšibkejši člen v igri, njihovi pogosti prihodi in odhodi so že komični, v neresen položaj postavljajo vodstvo kluba, ki naj bi s svojo resnostjo skrbelo za ustrezne rezultate. Dr. Mik Pavlovič, priznani košarkarski strokovnjak, je dejal, da Američane kupujejo »po katalogu«. Ti nakupi ponazarjajo pravo sliko, kako se v Tivoliju kadruje. Izgovori, da si ne morejo privoščiti dragih igralcev iz ZDA, ne držijo. V tem cenovnem razredu so drugi klubi našli neprimerno boljše rešitve. V to so se lahko prepričali pri tekmečih iz regionalnega tekmojanja.

Olimpiji nikakor ne uspe vzpostaviti ustreznega skavtinga. V preteklih letih so jim ušli mnogi mladi nadarjeni košarkarji. Celo iz sosednjega Slovana v zadnjih dveh sezonah niso znali pripeljati Emirja Predžića, Gašperja Vidmarja ali pa Čeha Jana Veselyja, ki zdaj blesti pri Partizanu. Tudi v primeru Olimpije, tako kot pri celjskih rokometaših, bi lahko dejali, da ni vse v denarju, da rekordni proračuni ne zagotavljajo dobrih rezultatov in da uspehi niso samoumevni. V takšni luči se slovenski klubski košarki obe-

ta nov zdr. Izguba enega mesta v jadranski ligi je logičen razplet trenutnega stanja. Od Olimpije se je pričakovalo največ, a je najbolj razočarala. Krka in Helios sta se borila po svojih najboljših močeh, toda glavne točke, ki so odločale o količniku in posledično o številu slovenskih klubov v tem tekmojanju, bi morala zbirati ravno Olimpija. Tako je slovenska klubska scena v primerjavi z drugimi državami bivše Jugoslavije postavljena na realna tla, na čas, ko je med tedanjimi prvoligaši igrala le Olimpija, občasno se je še kdo prerinil mednje, a je leto kasneje že zapustil prvoligaško družino. Nič tragičnega, temveč realnost je prišla v pravem trenutku. Nič ne pomagajo pozivi Jureta Zdovca ali pa Aleša Pipana, da bi Slovenija morala imeti tri ali pa kar štiri predstavnike, ker slovensko gospodarstvo financira to ligo. Pravila igre so jasna, postavljena v času, ko so se v Srbiji odločili, da bodo vendarle nastopili v tem tekmojanju. Protekcionizem zaradi slovenskih finančnih vložkov v to ligo ne bi smel priti v ospredje, saj bi se izgubil smisel tekmojanja. Posledično bi padla kakovost, kritike na račun Slovencev bi bile še večje, morda bi spet kdo (najglasnejši so vedno v Srbiji) razmišljal o izstopu. Morda pa se Pipanu in Zdovcu le uresniči želja po štirih slovenskih klubih. Toda ne v tej ligi, ampak v drugi ligi, o kateri v podjetju Sidro, ki vodi ligo, razmišljajo. V tej ligi bi našli prostor tisti, ki ne sodimo med prvoligaše. Morda bi s formiranjem druge jadranske lige končno po letu 1991 dobili realno podobo stanja v košarki na bivših skupnih prostorih.

Še velja trditev enega izmed pobudnikov – tvorcev Slovenske popevke Vilka Ovsenika, ki je dejal: »Če hočeš razvijati svojo glasbo, moraš imeti svoj festival.«?

Maček v šotoru

V modernem času obsedenosti z iskanjem in odkrivanjem talentov, ko nas nenehno snubijo v resničnostne šove in druga genialna tekmovanja, ko nam za vsakim vogalom obljublajo uspeh in ko smo le klik do slave, se zdi, da nam ni živeti brez nje. Če te ni na svetovnem kablovju, na satelitih in njenih kanalih, če ne skrbiš za lastno zgodbo in profil, za javni portret in nastop, te preprosto ni. Eden zadnjih »presežkov« življenja pred kamerami je bilo umiranje Angležinje, ki je privlekla pozornost nase z rasističnim izpadom v britanskem Velikem bratu. Obsedenost z namišljeno medijsko slavo je kuga iz začetka 21. stoletja. Za vstop v svet popularnih in slavni je potrebno tako malo, pravijo, le klik na miško in že si tam! To obljublja tudi zadnji reklamni oglas enega naših ponudnikov mobilne telefonije, ki že dobro polovico leta stopnjuje promocijo paketa za mladostnike. Vrhunec bo ta oglaševalska kampanija doživela v prihodnjih dveh mesecih in se bo končala z veleodgodkom, na katerem naj bi nastopila popularna skupin Killers. Ob vsem pompu je sprožen tudi apel mladim, še neveljavljenim glasbenim skupinam, naj sodelujejo v natečaju, ki bo zmagovalca pripeljal v VIP šotor tega spektakla, kjer se bo predstavil facam in mogotcem glasbene scene in si tako tlakoval pot do slave, ker ga

bodo morda poslušali celo Killers osebno. Absurd! Še ena od oglaševalskih potegavščin, ki ima bore malo skupnega z realnim glasbenim in kulturnim življenjem. Kampanija tega »zastojkarskega« festivala obravnava mlade zgolj kot potencialne potrošnike in odjemalce, mlade bande pa kot potrošno robo. Ta snobistično-elitistična domislica manipulira, podcenjuje in žali ustvarjalnost. Je daleč od propagiranega zavedanja odgovornosti oglaševalcev. Z »dobrim« videzom sprožajo predvsem frustracije in zamagljujejo stvarnost – zaustavite kreativce! Namesto vlaganja v letošnje koncertno ponudbo za mlade in samo infrastrukturo se bo odvil enkratni velespektakel, da se bo vedelo, kdo je kralj na Betajnovi. Vprašajte katerikoli (slovenski) bend ali glasbenika, kako si je tlakoval pot (uspeha) znotraj in za mejami svoje domovine (ne le Laibacha in Avsenika, tudi druge, npr. skupino Elvis Jackson, Terra Folk, Bratka Bibiča, Psycho-Path, Orlek, Karmirno Šilec, Noctiferia in druge), in vsi vam bodo povedali, da je za preboj in uveljavitev potreben predvsem avtorski pečat, še posebej pa prepričljivost, predanost, upornost, odrekanje, tveganje in seveda kanec sreče. Resn(i)čna glasba živi in utripa na poti od vaj do klubov in koncertov. Na njej si glasbeniki tlakujejo pot na velike odre, ne pa pod VIP šotorom. ■

Nezgodno vreme opasni dani

(Odličan hrčak, 2008)

PETROL

Še eno markantno ime iz prvega paketa nove srbske scene. Od Repetitor in Nežnega Daliborja se beograjski trio razlikuje s privlačnim novoročkovskim transom, ki ga navigirata tanko distorzirana kitara in arhaično modulirane orgle. Minimalistična poezija urbanega sočloveka je zasanjana kot enakomerna ritmika, ki natančno utripa kot ropot tračnic med vožnjo z vlakom. Petrol so vožnja v prvem razredu.

Happiness Machines

(Moonlee Records, 2009)

BERNAYS PROPAGANDA

Prvi vtis je varljiv. To niso ne Franz Ferdinand ne Gossip, ampak angažirana in novovalovsko nabita plesna bomba iz Makedonije, ki ne skopari z ostrim jezikom in s poskočnim puntom. Samozavestna in kritična skoraj zapade v linearen pridigarski tok, vendar srborita navihanost in civilnodružbena ozaveščenost razbije vsako apatijo. Močan krik neprilagojenih kot melodija revolucije spet trka na vrata!

Srce

(Sedvex, 2008)

GAL GJURIN

Razgibano glasbeno pot je multiinstrumentalist Gal Gjurin obogatil s solističnim prvencem. Razgalil je svoje muzikalno srce, predvsem pa patos in predanost pisanju, igranju in ustvarjanju glasbe. Pri tem je tako fanatičen, da je pozabil na avtorsko samokritiko. Z detajlno dodelanim in aranžmajske izpiljenim samooklicanim kantavtorskim albumom se je znašel med slovensko popevko in Vladom Kreslinom.

It's Not Me, It's You

(EMI, 2009)

LILY ALLEN

Deklica z Myspacea je prerasla v spletno pop-princeso. Od barbič s tekočega traku odstopa. Zaveda se tegob modernega sveta. Je pridna in nagajiva, pametna in naivna, nikoli pa zlobna (za zdaj). Za sabo ima programerje, ki jo pravočasno naredijo jezno in odločno, da ne zapade v sladke najstniške sanje, hkrati pa poskrbijo, da dobra vila ne pade pod nivo, ampak celo dviguje kvaliteto pop produkcije.

Razmišljujoči knjižni protagonisti Inkheart, Srce iz črnila (Iain Softley)

Verjetno ni ne otroka in ne odraslega, ki si ne bi niti enkrat zaželel, da bi svojega najljubšega knjižnega junaka oživel in ga nekako priklical v svoj svet. Prav to je glavnina filma, kjer ima Brandon Fraiser (ki v svojih zadnjih filmih, vključno s tem, izgleda popolnoma enako, tako da bi ga nezbran gledalec lahko zamenjeval med vsemi temi filmi) sposobnost, da če prebira knjigo na glas, »oživlja« njene like. Fabula bi lahko bila zanimiva. Kako da ne? Ampak kaj, ko produkcija po neoporečno zmotljivih smernicah, katerim predочи dotok denarja in pomanjkanje interesa in »sposobnosti« ustvarjalcev, ponovno ubere pot, na kateri se moramo pošteno preznojiti, če hočemo prispeti do konca filma. Zanimivo je, da velikokrat, ko tovrsten film snemajo po knjižni predlogi, ki se opeva kot blazno uspešna, dobimo kot produkt tretjerazredni zmazek, začinjen s kakšnim znanim imenom, ki s svojo mogoče, ampak le mogoče zadovoljivo igro skuša ohraniti profesionalni nivo preostale igralske zasedbe. Fabula pokriva klasično emocionalno področje, kjer manjka en član družine, v tem primeru mama, ki jo je potegnilo v knjigo, ko je Fraiser, njen mož, na glas prebiral zgodbo, česar posledica je bil prihod številnih neusmiljenih zlobnih likov na zemeljski svet. Kajpada se zgodba hitro po predstavitvi igralske glavnine obrne v iskanje prav te knjige s, kako šokantno, naslovom Inkheart, ki bi lahko zlobneže vrnila v njihov pravični svet in oživila mamo, ki trenutno biva v knjigi. Resnično za otroke ali vredno razmisleka? Kakorkoli, če nas film po čudežu pritegne, nas bo izgubil, ko bodo knjižni liki, ki so na Zemlji, začeli razmišljati o svojih eksistencialnih problemih in primerjati lastno bit v in izven knjige. Seveda, če ne bi problema reševali, kot da gre za problem klasične rešljive narave, kar je nenazadnje postala stalnica hollywoodske produkcije, potem bi vrednost filma vsekakor narasla. Kot rečeno, bi takšen položaj bil privlačen in primeren za diskusijo, ampak v tem primeru bi moral nastopati v bistveno polnejši in inteligentnejše zasnovani podlagi. Na-

mreč samo čakamo lahko, kdaj se bo npr t. i. Dustfinger, knjižni protagonist, ki pomaga našemu slavnemu igralcu in njegovi hčerki, vprašal, če se on kot subjekt v razpetima svetovoma razlikuje, in nenazadnje na to tudi »odgovoril«. Skratka, neuravnovešeno, skladno s tovrstno produkcijo, kjer ključna življenjska vprašanja predstavljajo le še en rešljiv problem. »Pravljico«, izžeto.

Zabavno predvidljiv? Marley & Me, Marley in jaz (David Frenkel)

Marley & Me naj bi bil več kot le film o odraščanju, več kot klasična »life story«, pa ne samo zaradi tega, ker gre za »life story« psa, ampak ker gre za razvoj novo nastajajoče družine, kjer nastopa »life story« psa. Ampak ni. Predstavlja le še en delček v poplavi klasično, emocionalno, stereotipno obarvane produkcije, za katero več ne vemo, kako bi jo poimenovali. Res je, da je filmska zgodba privlačna, prav tako kot tudi sam film, ampak le-ta dokaj hitro pade pod težo popularizma. Sveže poročen par (Jennifer Aniston, Owen Wilson) si poleg kariere in natančno urejenega življenja med drugim omisli psa, ki pa je kajpada neposlušen in s tem prikupen. Marley je namreč hiperaktivna žival, ki na vsakem koraku ušpiči kakšno vragolijo, s čimer pri gledalcu že v osnovi razvije čut privlačnosti. Film je seveda obenem zavrt v dobro mero predvidljivosti in zgodba nas ne popelje nikamor drugam kot v predvidene preobrate. Zasedba naj bi bila močna, ampak če smo iskreni, igra Jennifer Aniston, evidentno okrepljena z nekaj lepimi posegi, prej spominja na parado narcisoizma kot pa na dobro igro, Owen Wilson pa načeloma predstavlja njegov že uveljavljen profil, tako da se nič kaj ne oddalji od pasivnega ironično humorističnega flegmatika, kot nam je znan. Torej, sproščujoč film, kot bi marsikdo dejal, ampak na žalost ga dobimo s pričakovanim zajetnim paketom Hollywooda, kar pomeni, da se bomo morali sprijazniti z vsiljivimi kvazi humorističnimi vložki, predvidoma nepredvidljivimi situacijami in že skoraj paničnimi izpadi protagonistov zaradi (ne)predvidenih Marleyjevih dejanj. Prikupno, predvidljivo.

Patriotski heroj Gran Torino, Gran Torino (Clint Eastwood)

Clint Eastwood več ne preseneča s svojimi prispevki na filmskem področju in rečemo lahko, da se je v vlogah, ki jih med drugim tudi odigra, že primajal do izpopolnjenega ameriškega heroja oziroma podobe, ki le-to predstavlja. Eastwood se je seveda kot režiser že pred precej časa uvrstil relativno visoko, njegov opus pa je že zajeten. Vedno bolj je oblikovan kot trdosrčen, močan možakar, ki ga ni mogoče iztiriti. Tokrat nam predstavi, tudi igralsko, film o starcu, veteranu korejske vojne, Waltu (Eastwood), zgodbo katerega začnemo spremljati neposredno po ženini smrti. Lik osornega vojnega veterana, rahlo rasističnih prepričanj, je postavljen v predmestje Detroita, v azijsko četrt, kjer prebiva tudi mladoletnik Hwoong, ki se zaplete v nič kaj privlačen dogodek, kajti Waltu poskuša ukrasti »neprecenljivi« avto. Ne avta, ampak Gran Torino. Slednji je ob puški, ki mu je v vojni reševala življenje, namreč ena od dveh stvari, ki Waltu resnično nekaj pomenita. Neuspešni poskus tatvine avtomobila se spreobrne v razvoj prijateljske ve-

zi med protagonistoma. Hwoongova družina namreč želi, da bi majhen tat svoje opravičilo izkazal v praktični meri v obliki določenih opravil in opravkov. Kakorkoli, Walt ga nato »popravlja«, s čimer postaja klasična figura patriotsko obarvane drame oziroma nekakšen vzgojni učitelj. Film vsekakor skuša opozoriti in opevati kvalitete ameriškega naroda, kar pa se pojavlja vse pogosteje. Film bi v osnovi lahko bil dober oziroma vsaj boljši, če ne bi že skoraj »častil« podobo Eastwooda. Resnično imamo lahko na trenutke občutek, da Eastwood želi postati »oče Amerike«, prototip starega pristnega predstavnika naroda. Zraven vsega pa imamo prisoten še drugovrstni vzgojni moment, kajti Walt »prijateljuje« tudi z Hwoongovo sestro, marljivo mladostnico, katero seveda lik, kot ga predstavlja, mora (za)ščiti. Eastwood ima za seboj kar nekaj filmske kilometrine, pri kateri določena dela zaslužijo vse pohvale, med tem ko so druga precenjena, ampak kaže, da kot režiser razvija tudi lik, podobo, ki je prej prisiljena kot pa častna, edinstvena, kar naj bi tudi predstavljal. Hladno, pretirano karikirano. ■

ODGOVORNOST ŠOLSkih OBLASTI DO DEMOKRACIJE

je naslov članka, ki ga je v letošnji januarski Katedri objavil Andrej Adam, izražajoč zaskrbljenost glede razvoja našega, to je slovenskega šolskega sistema in posledično tudi glede tega, kako in koliko bodo bodoče generacije usposobljene aktivno živeti demokracijo (kar koli naj bi ta izraz že pomenil). Avtor članka pač meni, da je za tvorno življenje v družbi, ki sama sebe imenuje »demokracija«, pač nujno, da če že ne vsi, pa vsaj večina članov takšne družbe razpolaga z različnimi znanji. Poleg raznovrstnih strokovnih znanj, s katerimi se posamezniki usposabljujejo in usposobijo za opravljanje tega ali onega poklica, je po njegovem mnenju nujno obvladovati večšine družbenega in političnega (so) delovanja. In s takšnim mnenjem se je kajpak mogoče le strinjati. Vendar, če spremljamo tudi dogajanja, ki tako ali drugače vplivajo na šolski sistem, pa tudi na tisti del tega sistema, ki ga označujemo kot »šolske oblasti«, bi morda ne bilo odveč, če bi citirani naslov spremenili. Recimo v (Ne)odgovornost oblastnikov do šolskega sistema kot temelja demokracije. Amerikanizacija našega celotnega življenja se namreč vse bolj očitno vriva v vse pore ne le naše, to je slovenske družbe,

ampak v Evropo kot celoto in še zlasti v EU kot tisti njen del, ki zase meni, da je najvitalnejši del te Evrope. Očitno izjemno trdno zasidrana neoliberalna načela, ki celovito prežemajo mišljenje in delovanje evrobirokratov kot izvajalcev politik EU elit, se namreč ne odražajo le v njihovem preusmerjanju družbenih, torej političnih dogajanj v razmere, v katerih bo elitnim manjšinam ne le možno, ampak tudi dovoljeno malodane vse, delovno aktivne množice pa bodo vse bolj brezpravne in seveda tudi z vse manj možnostmi, ampak seveda tudi v njihovih skupnih prizadevanjih po ustreznih modifikacijah šolskih sistemov v državah EU. Obdobje razsvetljenstva je z dekretom ukinjeno! V Franciji, na primer, kakor piše Laurent Bonelli v marčevski številki LeMonde diplomatique se trenutna vlada trudi z ukinjanjem vrste institutov, med njimi zlasti pedagoških. Tamkajšnja pristojna ministrica namreč meni, da nekateri pedagogi – raziskovalci ne raziskujejo prav veliko. Njihov proračun za leto 2009 predvideva ukinitev 500 (petsto!) predavateljev. Končni cilj takšne »politike« je omejitev števila univerz na nekaj velikih elitnih institucij, sposobnih pritegniti zasebni kapital in sposobnih računati krepko zaslovljene šolnine. Ve se, kdo jih lahko plača.

Demokrat in humanist Nicolas Sarkozy daje javno vedeti, da morajo elitna znanja ostati monopol elit, ostali pa naj se zadovoljijo z znanjem, ki zadostuje za opravljanje njihovega dela – če ga bodo dobili. Pravice tistih, ki na prostem trgu dela nudijo le sebe in svoje v bodoče vse bolj okrnjeno znanje, so iz dneva v dan bolj kršene. V nasprotju s tem so privilegiji tistih, ki na tem istem trgu iščejo prve, vse večji. In verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da je beseda »privilegij« sopomenka pojmu »kršenje pravic drugim«. Da se EU ne bo zlahka odrekla tej usmeritvi, dokazujejo tudi nedavne razsodbe Sodišča Evropske skupnosti, s katerimi je to sodišče izrecno privilegiralo poslovnike in postavilo tiste, ki so pri njih zaposleni, v položaj, ki ga lahko enačimo s pravnim statusom delavcev iz prve polovice 19. stoletja. Ker se je to sodišče pri tem opiralo na določene člene veljavne Rimske pogodbe in ker te iste člene v nespremenjeni obliki vsebuje tudi na srečo nesprejeta Lizbonska pogodba, se je s tem hkrati pokazalo, h kakšnemu sistemu težijo tako tvorniki te pogodbe kot vsi tisti, ki jo v posameznih državah, tudi v Sloveniji, nekritično sprejemajo in tako vehementno zagovarjajo. Res je, da je Evropski parlament skušal vnesti v razmere v EU nekaj

več socialne pravičnosti in da so ga k temu spodbudile prav omenjene razsodbe. Res pa je tudi to, da ta parlament nima zakonodajne moči in ga vsled tega evrobirokracija brez težav ignorira. (Anne-Cecile Robert, LeMonde diplomatique, marec '09). A vrnimo se k problemu, ki ga je obravnaval Adam. Če je, torej, za demokracijo nujna ne ravno nizka stopnja samozavedanja in sorazmerno visoka sposobnost kritičnega mišljenja vsakega posameznika, člana družbe, ki se ima za demokratično, potem te lastnosti slehernega nikakor ne ustrezajo družbenim podskupinam, ki razpolagajo z ekonomsko in politično močjo ter imajo na voljo tudi druge vzvode za monopoliziranje nasilja, kot so vojska, policija in najrazličnejše »varnostne« službe.

In če vemo, da je za krepitev samozavedanja in doseganje ustreznih ravnih kritičnega mišljenja nujen pogoj družboslovna, humanistična izobrazba, potem se nam ni treba čuditi, da se skuša splošne ljudske množice ne le odvrniti od tega, da bi se zanj zanimali, ampak jim je treba preprečiti vsakršen dostop do teh znanj. Najlaže tako, da se ustrezno spremenijo šolski programi. In Slovenija je v EU. Zakaj naj bi bilo pri nas drugače?

Branko Gerlič

Predavanje

izraelskega aktivista in dopisnika Katedre Liorja Volnejca.

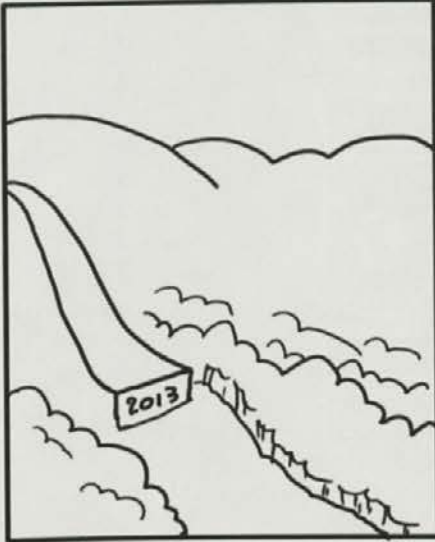

Globalizacija Palestine:
izraelska politika v globalni perspektivi

Četrtek, 16.4. ob 19. uri.

Kulturni inkubator
Koroška cesta 18, Maribor
www.kulturniinkubator.si

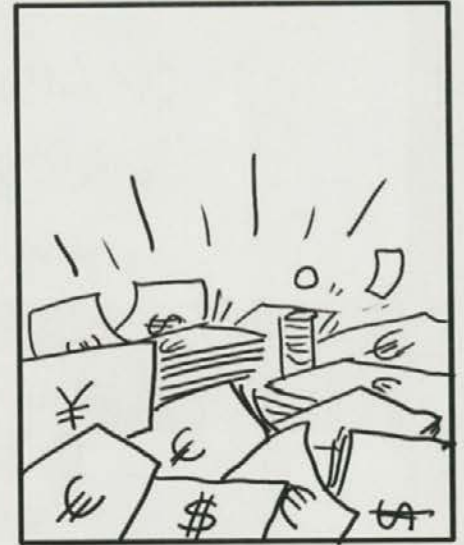
2013

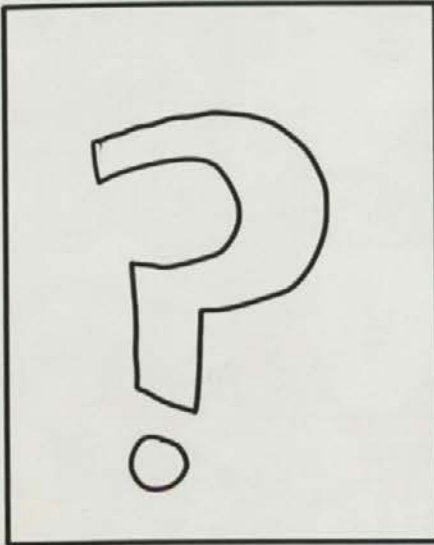
KAJ IMAJO SKUPNEGA
UNIVERZIJADA IN...

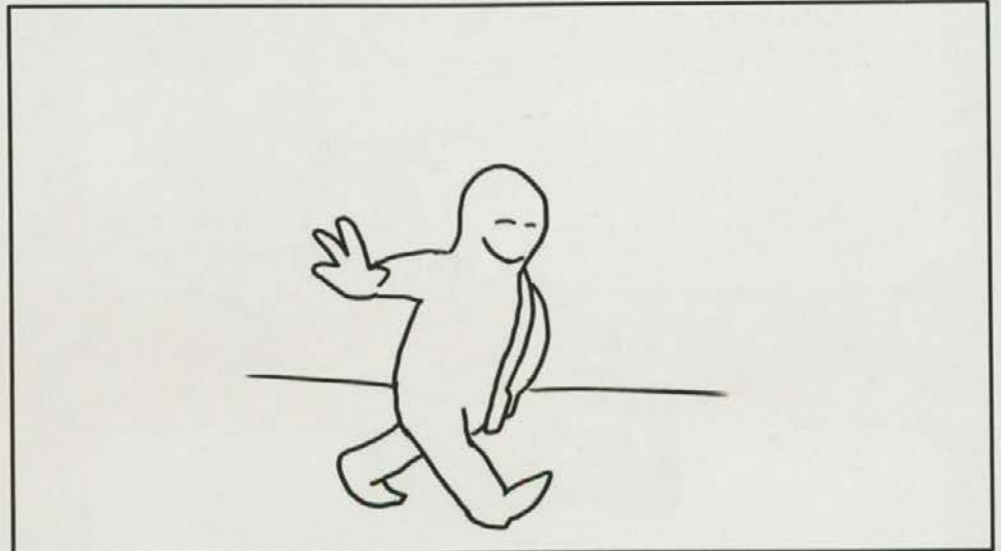
ŠTIPENDIJE ?

DENAR ?

MOGOČE ...

KAJ PA ŠTUDENTE ?

Medijski sponzor KATEDRA in RADIO MARŠ

www.zofijini.net

www.pekarna.org

ŠOLA POLITIČNE
PISMENOSTI
II. SEMESTER

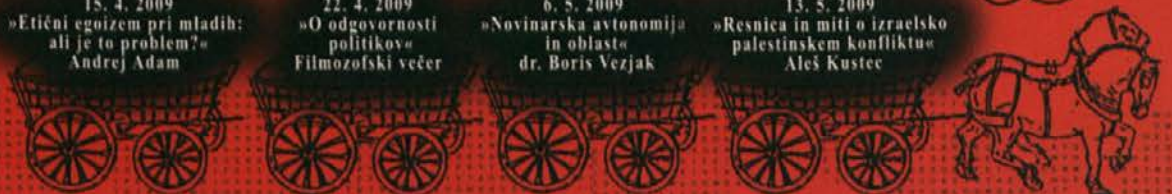
15. 4. 2009
»Etični egoizem pri mladih:
ali je to problem?«
Andrej Adam

22. 4. 2009
»O odgovornosti
politikov«
Filozofski večer

6. 5. 2009
»Novinarska avtonomija
in oblast«
dr. Boris Vezjak

13. 5. 2009
»Resnica in miti o izraelsko
palestinskem konfliktu«
Aleš Kustec

V PeKarni (dvoRaNa GuStaF)
ob sReDah mEd
4.3. IN 17.6. 2009 Ob 19. uRi

P 6710/4,2009

120900890,3

COBISS *

Z'R
PRIREDTVÉinfo@regio.si
07 49 02 400**priprava in organizacija**
zabavnih,
poslovnih dogodkov,
družabnih srečanj,
konferenc,
koncertov
festivalov različnih zvrsti;

07/49-02-400

info@regio.si

www.regio.si

Kavarna & klub Zvezda
Polet med Zvezde!**Brežice**
Černelčeva 3
8250 Brežice**Krško**
CKŽ 36
8270 KrškoStrežemo izvrstno kavao
Privoščite si najboljšo!**ŽURMAHER****Servis in storitve za mlade:**Turistični aranžmaji, vse vrste fotokopiranja,
tiskanje, prodaja študentskih bonov, brezplačni dostop do
interneta, nakup vstopnic za koncerte, mladinske izkaznice**Agnecije PUNKT:****Krško** CKŽ 37, Krško, 07/49-05-480**Brežice** Černelčeva 3, Brežice, 07/49-66-116

www.punkt-on.net

SKUPINA Z'R-REGIO

www.regio.si